

P. II
228

III 1047

CONVORBIRI LITERARE

LXVII — 1

I. St. Moldovan
Pinaisoara
30. VII. 934.

IANUARIE 1934

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ FUNDATĂ DE «JUNIMEA» LA 1 MARTIE 1867

Director

AL. TZIGARA-SAMURCAȘ

Comitetul de redacție:

ION I. CANTACUZINO, D. COMAN,
MIRCEA ELIADE, MIRCEA FLORIAN,
C. GEROTA, R. HILLARD, GH. LAZĂR,
C. NOICA, N. PETRESCU, H. H. STAHL,
ALEXANDRU-CHRISTIAN TELL, SANDU
AL. TZIGARA-SAMURCAȘ, MIRCEA
VULCĂNESCU, PAUL ZARIFOPOL,

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: Str. Wilson Nr. 1. București

*Domnii autori și editori, cari doresc ca volumele d-lor
să fie recenzate, sunt rugați să le trimeată Redacției*

P. II. 228

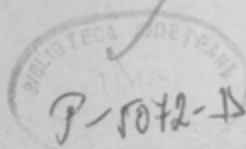
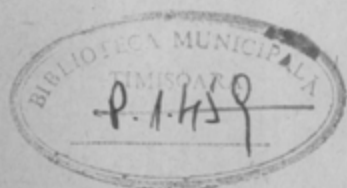
CONVORBIRI LITERARE

LXVII — 1

Ion St. Moldovan
Timisoara
30. VII. 1934.

1459

IANUARIE 1934

CONVORBIRI LITERARE

DIRECTOR AL. TZIGARA-SAMURCAȘ

IANUARIE 1934

	Pagina
<i>Mircea Eliade:</i> Șantier	3
<i>Cicerone Theodorescu:</i> Cielu din «Călătorii»	8
<i>Petru Manoliu:</i> Fabula unei nopți	14
<i>Emil Cioran:</i> Pe culmile disperării	20
<i>Al. Tzigara-Samurcaș:</i> Rostul muzeului nostru național	25

ANUL 1933

<i>Ion I. Cantacuzino:</i> 1933: Tristeți și bucurii literare	34
<i>Richard Hillard:</i> Anul internațional 1933	38
<i>Mircea M. Vulcănescu:</i> Între Londra și Washington	44

CRONICI, COMENTARII

<i>Al. Tzigara-Samurcaș:</i> Humanistul Dr. I. Cantacuzino și arta	61
<i>Mircea Florian:</i> În căutarea unui prim adevăr	66
<i>C. Noica:</i> Emile Meyerson	72
<i>Anton Holban:</i> Idei preconcepate	75
<i>Henri H. Stahl:</i> Lucrările de folklor ale «Societății Compozitorilor Români»	78

CĂRȚI

<i>C. Gerota:</i> «O iubești?» de M. Sorbul	83
<i>Ion I. Cantacuzino:</i> «Patmos», și alte șase poeme, de Ilarie Voronca	86

IDEI, FAPTE, OAMENI

Actualitatea junimismului. — I. G. Duca. — H. Waihinger. — 15 ani dela Unire. — Sărbătorirea Profesorului P. P. Negulescu. — Lipsa simțului istoric. — «Premiul celor șapte». — Uite romane, nu's romane! — «Confruntări» — Pentru o bibliotecă a Bucureștiului. — Revista revistelor.

Ș A N T I E R

3 August 1929.

Prima vizită la Shantiniketan. În automobil, spre gară, D. îmi făgăduiește să mă inițieze în practica Yoga. După opt luni... De ce a așteptat atât? Sunt puțin emoționat ascultându-l. Imi amintesc fabula din Upanishade (foarte frumoasă, dar nu am timp s'o scriu aici). D. pare visător, dispus să se ocupe mai serios de mine. Nu mai mă întreabă ce fac fetele Perris, nu mai mă ceartă că n'am organizat un « ceaiu » la care ar fi putut și el lua parte, etcetera.

În tren, visător și el — visător și eu. Priveam câmpiile inundate. Orezul Bengalului, palmierii lui! Imposibil să scriu ceva. Scot de câteva ori carnetul, pun mâna pe toc — dar D. mă întreabă mereu: « Ce faci acolo? Nu cumva ai un jurnal intim?! » Neg, firește. El nu poate suferi literatura bună, literatura intimă, în deosebi. Dacă ar ști că mă « ocup » și cu asta, și-ar pierde orice încredere în mine. Să fiu numai un om de știință, așa îmi spune. « Kill yourself in a single work! », așa îmi spune.

Totuși, e visător; ar vrea să poarte o conversație sufletească. Englezeasca mea e oribilă; nu pot decât să-l ascult, deși aveam atâtea de adăogat la confidențele lui. D. este un om ciudat. După ce mi-a vorbit două ceasuri de renunțare, de planul lui de a se retrage din lume după ce și-o vedea opera încheiată (cele cinci volume!) — mă întreabă dacă am fost la Paris și dacă e adevărat că acolo...

Ajungem la Shantiniketan pe seară. Așteptăm în gară automobilul lui Tagore. Nu se vede nimic decât câteva sate, cu vetre fumegânde, câmpii, palmieri — și, departe, dunga incertă a parcurilor. Mă plimb pe peron emoționat, apărându-mă de țăntări. Imi trec atâtea prin minte; când am auzit întâia oară de Shantiniketan, fotografiile din « La Science et la Vie », primele cărți ale lui Tagore... Totuși, s'o mărturisesc, nu treceam prin starea sufletească pe care o așteptam.

Doi sau trei kilometri cu mașina. Nu vorbim. Șoseaua bună. Ne oprim în fața « Casei oaspeților ». Un parfum neîntâlnit, de flori albe, pe care le zăresc dealungul zidului. Trec prin curtea largă, plină de umbră; nu pot vedea nimic înainte. Imi duc singur « beddingul » și servieta. Servitorul mă îndreaptă către odaia mea, la terasă; îmi aduce o lampă frumoasă, puternică.

— De ce nu aveți lumină electrică? întreb eu pe studentul care mă însoțise.

— Aici nu veghiază nimeni, cu lumină. Ne deșteptăm foarte devreme, diminețile...

D. a pornit mai departe cu mașina, spre casa lui Tagore. Astă seară vor cina împreună. Mie mi se pregătește masa în « Guest House »; ouă nu mi se îngăduie; numai vegetale și lapte...

Acum, când scriu, încerc să definesc întreaga emoție care mă străbate. Nu pot dormi, și briza e destul de plăcută. Ași vrea să fac atâtea lucruri. Ar fi trebuit să fac atâtea lucruri... Mă ridic mereu dela masă, și mă duc să mă plimb pe terasă. Milioane de greeri, și totuși nu se poate spune că parcul acesta nu e liniștit. Și parfumul! Cerul e cu adevărat exasperant; un european n'ar putea munci sub un cer ca acesta. Te îndeamnă pur și simplu la evanescență.

Măine voi vedea pe Tagore. Lucrul acesta mi se pare atât de ireal, atât de teatral. Parcă mă *văd* pe mine, ca într'un vis, făcând și vorbind altfel decât pot face eu de obicei. Și totuși nu pot dormi. Am deschis de zece ori carnetul acesta. Vreau să mă gândesc la ceva precis, să-mi dau și eu seama *cât de extraordinar* este tot ce se întâmplă.

Satul prin care am trecut se numește Bolpur. Imi spuneam: de ce-am pierdut eu atâta timp cu « things european »?

4 August.

Deschid caietul acesta, acum dimineața, ca să spun: respir binele, respir dragostea. Cea mai pură experiență a fericirii. Asta e. Inutil să adaog impresii.

D. vine să mă călăuzească prin parc și prin Universitate. Toate fetele dela cursuri mi se par frumoase. Stau pe prispă, au cosițe despletite; probabil că și le-au scăldat în ulei de coco; parfumul greu străbate oriunde m'aș duce. E o adevărată minune.

Cei dintâi surpriză: biblioteca. Foarte mare, foarte preţioasă. Guvernul francez, în urma cererii lui Rabindranath, a dăruit toate publicaţiile ştiinţifice, filosofice şi critice. Remarc în treacăt un Renar integral, cu foile netăiate.

— Este un creştin ateu, îmi spune studentul. Mă interesează mai mult creştinii cari rămân creştini...

Il întreb de câteva cărţi.

— Shastri ştie, mă asigură studentul. Shastri ştie tot. E o industrie întreagă, spune D., care a auzit expresia asta dela Tagore. (Verificarea mi-a adus o ciudată satisfacţie; D. care spune că Tagore e un naiv, că deabia merită să fie cetit...).

Shastri; un râs nervos şi scurt; şi când îţi dă bună-dimineaţa, şi când îţi aprobă vreo observaţie. Nu mai mă satur privindu-l; este cel mai formidabil filolog al Bengalului. Lângă el, pe o rogojină, lucrează un Lama tibetan, care învaţă aici sanskrita şi pâli. Mă uit să văd ce face; transcria calm, corect, atent, un manuscris tibetan pe nişte coli mari de hârtie.

Li spun că am să mai viu pe aici, şi atunci am să stau mult timp, să muncesc.

— Toţi spun aşa, zâmbeşte Shastri. Toţi care au fost pe aici s'au îndrăgostit de Shantiniketan şi au jurat să se întoarcă. Şi nu ştiu dacă au fost doi sau trei cari s'au ținut de cuvânt. Vezi d-ta, nimeni nu vrea să recunoască sincer că a ajuns la marginea fericirii şi să încerce să se oprească acolo. Ei spun că locul ăsta e cel mai frumos din lume, că se vor întoarce aici — şi totuşi se duc mai departe, şi caută alte locuri...

[Am venit în odaie să însemnez aceste cuvinte ale lui Shastri. M'au micat foarte mult. Plec să vizitez şcoala de pictură şi atelierelor].

Oboşt. Parcă nimic nu mă ispiteşte să însemn aici cele văzute. Ce supebe odăi, ce curate, adevărate altare — şi fetele care pictau înăuntri, fete cu picioare goale şi cu părul pe umeri. Şi ce ridicul, eu, în cōrapi — pantofii îi lăsam în curte — cu casca în mână, încercându-să le spun cât de frumoase sunt cadrele lor şi cât de mult îmi plac...

D. îmi spune că Tagore e puţin bolnav astăzi. Amânăm vizita.

Iarăi deschid caietul. Lungă convorbire cu D., astăzi după amiazi, în odaia mea. Îmi spune: « Nu ştiu dacă d-voastră, europenii,

înțelegeți natura. Iată, când am venit ultima oară la Shantiniketan, un profesor german lăuda parcul. L-am întrebat ce-i place. Îmi place *cadrul* în care se îmbină colorile și formele arborilor, mi-a răspuns el. Multă vreme n'am priceput ce vrea să spună. Eu nici nu observasem că există un «cadru», că există, cum să spun?, o limitare a naturii din jurul meu. D-ta, când spui cuvântul acesta, *natură*, ce simți?»

Am încercat să-i explic, dar părea nesatisfăcut.

— Am să te mai întreb după un an, a adăugat D.

Noaptea. Observ cu mirare că n'am fumat astăzi deloc. Nici acum, după cină, nu simt nevoia să fumez.

Ce insipid! Ce curioasă făptură sunt eu, să notez lucrul acesta atât de puțin esențial, *aici*, la Shantiniketan!... Și totuși nu pot dormi. Liniștea mă obosește cumplit. Mă întreb dacă e prudent să rămân aici mai multă vreme.

5 August.

Zi foarte bogată. Nu o pot însemna în jurnal. Tagore e încă bolnav. Am să-l văd deabia mâine.

Mă simt tot mai străin, tot mai puțin eu însumi. Oare există acest lucru, *influența*? Oare se poate schimba un om prin decor? Aș vrea să aduc cât mai mulți prieteni la Shantiniketan, să verific influența aceasta fascinantă a decorului.

D. a fost tot timpul la Tagore. Eu, în parc și în bibliotecă. Aflu amănunte interesante despre Tucci și Stella Kramrish...

Vin la mine în cameră mai mulți studenți de aici. Mă întreabă fel de fel de lucruri ciudate. De pildă: care este atitudinea studenților noștri față de Evanghelii? Are Gandhi vreo legătură cu Cristos? Ne este teamă de suferință? Cum privim răul care se află în lume, ca o existență reală sau ca o părere a minții noastre?...

După ce pleacă studenții, încerc să înțeleg de ce mă simt atât de înseninat aici. Mă plimb mult pe terasă, negândind la nimic, simțind numai aceeași inefabilă emoție, aceeași dragoste liniștită față de oameni, de Creație, de orice făptură. Mă gândesc o clipă la un studiu, pe care va trebui să-l scriu cândva: Spiritul franciscan în Asia.

6 August.

În sfârșit, cea dintâi vizită la Tagore. Mi-am notat imediat conversația, într'un caiet cumpărat anume din Calcutta, unde am

transcris de asemenea tot ce-am auzit despre poet aici. Emoția mea, dela început. Nu m'am putut opri să nu admir (poate prea uimit) bogăția din hall, eleganța covoarelor și a ventilatoarelor.

— Un confort necesar unui bătrân poet bolnav, îmi spune Tagore.

Vorbește foarte încet, tușind sec, afectat. Ciugulește tot timpul dintr'o rodie. Lângă noi, pe o măsuță de aramă bătută, un vas cu fructe; banane, mango. Mă invită să iau și eu. Îi pun întrebările mai dinainte pregătite. Răspunde foarte afectat, într'o englezească perfectă, puțin « swanky ». Incerc, ascultându-l, să mă pătrund de fericirea pe care ar fi trebuit s'o simt; căci doar mă aflu înaintea lui Rabindranath Tagore...

D. e oarecum incurcat. Se prefacă că nu-l interesează ce spune Tagore, că astea sunt numai « sentimentalisme », « emotional stuff ». Privește în toate părțile în timp ce Tagore vorbește — și asta fără îndoială că-l exasperează pe poet. Îmi și spune chiar:

— Dar de ce mă întrebi pe mine toate acestea, când prietenul meu Suren ți le-ar fi putut explica atât de bine!...

D. zâmbeste măgulit.

— Eliade vrea să cunoască și părerea marelui poet, spune el, în glumă. Doar pentru asta a venit până aici...

Scenă oarecum penibilă. Zâmbim toți trei, stânjeniți. Tagore tușește foarte ușor după fiecare frază spusă. Stă pe un fotoliu, mâna dreaptă rezemată de genunchi, mâna stângă schițând gesturi fascinante, de o superbă eleganță. Și vocea și gestul îi sunt fascinante. În ochii lui, deși foarte blânzi, anevoie te poți uita. Părul miroase a cel mai oriental parfum.

În timp ce vorbea, îmi spuneam: De ce nu pot fi mai atent în ceasul acesta, când trăiesc un eveniment important al vieții mele?!

Alături, în hall, erau multe femei. Am și văzut pe una, tânără, privind pe geam spre noi. Conversația a durat mai mult de un ceas. Mă invită poimâne la masă. Se ridică anevoie de pe scaun.

— Dacă n'ași fi fost și eu, ți-ar fi spus lucruri mai interesante, îmi mărturisește D. pe drum. În fața unui filosof se intimidează...

Am venit repede acasă, să-mi notez conversația. Sunt puțin decepționat.

MIRCEA ELIADE

C I C L U
D I N
« C A L Ă T O R I I »

FOTOGRAFIE INTR'O ODAIE.

Noapte dură.
Scrie, cască;
Buza flască
Ochii, sgură.

Ce figură.
Nelumească...
Fruntea: cască.
Părul: ură.

Dimineată.
Nu e ceață:
El, fumează!

Mai mult moaște,
Nicio rază
Nu-l cunoaște...

CULORI.

*Roșul urcă la tâmpie
— Cu fluxurile sângelui — repede și greu :
Pe rând goale și pline, mereu
Le răstoarnă, le umple.*

*Negrul e dedesubt și adânc,
De noapte adâncă,
De sine ocnaș,
Negrul e de prăpăstii fantastice.*

*Luminii încă
Strunele
Toate șapte și elastice,
Nu i-au vibrat cântecul întregit.
Numai din presimțiri, pățimaș,
Cântecul trece ișit
Pe câte unele.*

*Iată verdele nelimpezit
Și stâng, și static,
Amar e
Verdele singuratec...*

*Cu toate-ale lumii nepotrivit
Numai sieș, cu îndestulare.*

INTĂLNIRE.

*Copacului coroana aceasta i-a mai plâns
Dar, ochiu rotund și verde, nu poate să și-l strângă.
Atâtea frunze frigul pe-acelaș fir și-au strâns
Pustietății toate alătura să plângă.*

*Iubesc, acele pângeri neîncepute, chin
Al cerului prin stele, al muntelui prin ape,
In adâncimi păstrate, abia câte-un suspin
Lăsând, și rar, și fără vreo strălucire'n pleoape.*

*Ovalii ochi în lacrimi par două frunze, verzi —
Umbrind, îngreuiate de roua ce le'ncarcă
Tremurătoarea apă a feții unde-ți pierzi
Surâsul, greu, o mică și-anevoioasă barcă.*

PRESIMȚIRI.

*Lângă țărmul de schijă
Valul tulbure — greu
Legănase mereu
O tristețe, o grijă.*

*Amănunt ; pe lumini
De nisip, o lopată
De copil, neuitată
Scăpără cu rugini.*

*Ce târziu, ce albastră,
Marea dase din nou
Ca în floare-un platou
Lângă dragostea noastră.*

*Inchideai, în rotund,
Buze lin ocolite —
De un val amintite :
Tulburate, din fund.*

DRUM INAPOI.

Cămin cald sfințit în părăsire,
Odăi cântătoare de glas femeiesc,
Vieață'n uitare
Unde fiecare
Colț, păstra o făptură subțire,
Ușile tale mă izgonesc.

Au lacăt de fier în urechi.
In loc de găuri de broască
Și-au pus câte-o stea, să păzească
La intrările vechi.

E, aici, casa mea,
Și nu pot intra,
Stăpânul, eu, spânzur în tei —
Ciorchine uscat la intrările ei.

Ingenunchiate, respinse-mi rămân
Buzele și după ce le sărută !
Ochii mei printre
O sută
De focuri, orbiți vor — și în
Ele, tot nu pot să intre.

Cine, într'atât,
Te-a schimbat, m'a urât?
Uitato... ! le-am pierdut
Nu-ți mai am cheile.

*Tu fereci'năuntru și-ți aperi scânteile
Mai departe — câte-am iubit,
Patimei lor gingășiile, ce i le
Disprețuisem, disprețuit.*

*Din grădinile tale'nconjurătoare
Blesteme, m'ajung amintirile*

*Svârlind cerurilor interioare
Flămând macerate potirile
Deschise : crini
De-otrăvuri plini
Și-arome, — 'n spirale tremurătoare.*

CICERONE THEODORESCU

FABULA UNEI NOPTI

... Lumina rece umezea noaptea cu pâclă de aur, sleită peste trandafirii agățători, din grădina-restaurant, deveniți, în toamnă, clowni pe sârme nevăzute... Mese rotunde sub conuri de cretă amorfă cu vârful în becuri, mese ca niște tăvi înconjurată de chipuri de ghips cu expresii triste, simplificate de vocație, ca'ntr'un tablou de Lautrec. Măști cărora le vedeai grimasa reflectată parcă în apă, încât erai mereu ispitit să întorci capul pentru a căuta originalul; măști de gumă albă care imită articulațiile limbajului, dar nu le-auzi vocea, în clopote de vid; măști care se întind, se turtesc dureros; ochi orizontali, oblici; pleoape mărunte, depilate; obraze spâne, moi, ridate chinuit; buze țuguiate asemenea unor umbreluțe roșii sau subțiri, tăiate ca de un brici, usturătoare, sau circulare ca niște sfinctere:

— Tiiiiiiiiiiiiiiii...

Nisip fierbinte, sticlă pisată pe nervii dinților găunoși. Coșmar? Nu! Inceput de realitate. Punct. Punct de unde viața se refuză și morții și divinității; loc unic în care orele vin să ciugulească stârvurile roase de plictis; unde se povestesc sau se închiuie vieți...

Vioara a fugit din umărul muzicantului, undeva în beznă sau poate în inimă și cântă:

*Baaar-ca pe vaaa-lu-uri
Saaal-tă uuu-șoor...*

Urechile tuturor s'au lipit, capetele se clatină în jurul meselor, circular, iar buzele zumzăesc, descărând dinți reci, negri sub gingii vâscoase. Cântecl moare:

*Iii-ni-ma-mi baa-te-ee
Pliii-nă de-aaa-moor...*

Tovarăşul mă ia de braţ:

— Să mergem...

Dar în jurul nostru s'a petrecut ceva transparent, neaşteptat. Grădina-restaurant, cade parcă, nemişcată, vertiginos, prin straturi acustice, vertical, cu plopilor dela intrare subţiaţi de viteză. Iar pavilioanele urechilor s'au deschis asemenea unor frunze roşii către buzele care râd, zbiară şi împăenjenesc imaginele, imaginile cenuşii, îndepărtate după voaluri de sunete, după draperii atârinate de cerul înalt şi rece, ţintuite în stele, pe unde luna trece ca'n apă...

— Adormirea în ţărâna cerului, albastră, sau vărsarea în groapa comună a neantului — după convingere sau alegere — s'a făcut în prezenţa mea şi-a orelor albe, adunate asemenea unor hamali sortiţi să-i poarte sacul trupului până la marginea lucrurilor... Cineva, ascuns după noapte, a bătut în geam, apoi, în liniştea mobilelor, au venit, s'au dus şi iarăşi au venit paşi moi. Totul a fost normal, irevocabil, Bătrânul a răspuns golit, cu o tusă rece dindărătul dinţilor ascuţiţi ca un rânjet, iar limba uscată a scârţâit asemenea unui uşor de poartă veche, în vreme ce, prin spărtura gurii, sângele s'a tors ghem, ca un fir tras din ghemul trupului, legând bărbia cu pieptul... Apoi, întunericul a aprins o lumânare, purtând-o deasupra patului unde, în lenjeria vieţii, trupul greu se sgârcea după o topică nouă. Nimeni n'a plâns, căci toţi ştiam înţelesul: *moartea este o pedeapsă dată acelor care nu ştiu să trăiască*.

— Un altul, sculptor, a tuşit rece tocmai când închidea plicul în care s'a găsit răspunsul la o anchetă făcută printre acei cari se apropie cu anii, de secol:

— În ce cred? Sânt prea tânăr ca să pot răspunde calm... Cred că *vieaşa e ceva pentru care murim*. În ce voi crede? Mă voi considera mereu nepregătit de-a o păraşi...

Grădina-restaurant s'a oprit din cădere, devenind, subit, lată ca o tavă, ca o masă rotundă, pe care stau mese mici de pitici; un univers rece, mut sub clopotul de vid albastru al cerului către ziuă. Se împăenjenesc zărilor asemenea unor vitralii, când, din sala banchetului, ultimii prieteni au plecat, când cupele sânt răsturnate de-avalma cu amintirile, printre trandafiri morţi şi speranţe târzii. Tovarăşul îşi urmează gândul şi-mi spune:

— Trebuie să-ți rezervi o clipă, din viață, cea de pe urmă, nu pentru desăvârșirea operei, ci pentru a putea spune: NU. În această putere de negație stă întreaga prețuire a unei vieți...

Liniste și răcoare; orașul se închipuie, se caută, se regăsește. Peste evantaliile castanilor, casele sânt mai geometrice, mai pure, mai definitive; singure cu amorful aerului rar sub pâcluirea primelor raze. Și e o tăcere atât de deasă încât parcă auzi cum crește întreg orașul, cucerind spațiul, asemenea unor plante, asemenea unei păduri de piatră în soare.

Cine-va a strigat un nume; și vocea a pornit dintre brațele unei ferestre, deschise, ca o pâlnie nevăzută cu vârful între buzele necunoscutului și ridicată deasupra turelor, deasupra acoperișurilor, închipuită din odihna văzduhului:

— Gheișa...

Tresar. Numele mi-a pictat subit peisagiu de lac negru cu adâncimi de abanos, în fundul căruia totuși scutură flori de soare sub zăpezi calde, mate de cireși, iar într'un picior de coral ca un lujer, s'a oprit un cocostârc de vată cu ciocul în piept. Și, de undeva, în lumina micului întuneric, vin mandoline. Întreb, obosit, nostalgic, parcă mi-aș cere o amintire, o obișnuință:

— Cine-i Gheișa?..

— Vrei să-ți povestesc viața lui Klar?

Răspund afirmativ, înjunghiat, în glas, de teamă și simt, nu știu de ce, că, în zorii deschiși ca un portal spre soare, singurele nelămuriri, în mijlocul acestei clarități albe de început, suntem numai noi, prietenul și cu mine. Imi spune:

— Locuiește în același hotel cu mine. Eu stau la Nr. 18, el la 22, iar la 20 stă o fetișcană cu picioare rahitice, roșcată și cu piept de boxeur. Zile întregi, Klar nu ese din cameră. Intrând pe culuar, ai crede că din camera lui se întinde o plasă rece, invizibilă, vâscoasă, care te învăluie ca o pânză de mâl caldă, ca o hidră... Din când în când, către zori, ușa se deschide parcă singură, apoi se aude un glas, care seamănă a răget, a tristeță, a mângâiere. L-ai auzit?

— Gheișa!

Dacă ar fi să reproduci grafic felul cum îl pronunță Klar, ar trebui să-l începi cu niște caractere mici, care să crească din ce în ce, înălțându-se în gol. E chinuitoare această desnădejde care aleargă prin culuar, lipindu-se de pereții vechi, asemenea unui

afiș de circ sărac de periferie, sau eșind prin ochiurile geamurilor sparte sub cer, între pomi, ca un columb, poate ca o bufniță... Iar fetișcana cu picioare rahitice și piept de boxeur se furișează somnoroasă și roșcată, pentru a fi amestecată cu ecuații poetice, cu calcule matematice, cu portative muzicale, de-avalma, strivită de răgușeala unui trup scorjit de insomnii și minte, sub care sânii ei se lătesc asemenea unor bucăți de aluat cald, moale... Și atunci îl auzi pe Klar gemând printre bale, prăvălit și greu:

— Iarăși a venit, Geișă! Iarăși te-am chemat. Râde, râde de mine, de tine, și mi-e scârbă... Râde aci, în piept, în brațe, în gâtlee; râde în trup ca într'o scorbură...

Acestea sunt singurele fraze pe care Klar le mai rostește, cu glas tare... Restul nopților tace, iar ziua doarme și foarte rar ese.

Peisajul japonez de abanos adânc s'a întristat. Se aude iarăși:

— Gheișă!

Apoi, o ușă izbită și tăcere nivelează liniștea. Intreb:

— Il cunoști?

— De mult. Acum câțiva ani, mi-a spus într'o zi, aruncând în foc un Tolstoi:

— Romanul nu este viață, după cum nici viața nu este roman. Poți, foarte bine, scrie romane fără să fi trăit,... dar dacă ai fost viu o singură dată măcar, atunci nu mai ajungi niciodată la roman. Căci, viața nu are subiect, anecdotă... Ea nu poate fi narată, ci numai surprinsă. Ceea ce face ca viața să fie absolută, se cuprinde în faptul că se poate dispensa de existență. Viața nu cunoaște această lene a existenței care se numește timp. Omul nu are nevoie de cele șapte zile ale creației pentru a inventa paradisul. Viața e o sărbătoare de prezenturi, de intermitențe, de evenimente. Ce sens mai poate avea romanul când ești viu? Pentru a fi ea, viața nu are nevoie să fie și altceva decât viață... Să reproduci viața, s'o reconstruești în povestire? Să-i dai un subiect? Să-i acorzi un timp? S'o diluezi? Romancierii, imbecilii, paraziții vieții, ei nu pot ști că viața trăiește prin taina, prin tăcerea, prin spațiul său... Odinioară vroiam să-mi cuprind viața în fișe; le-am păstrat, un timp, așa cum veneau, fără continuități, distanțate de spațiile agoniilor de atunci; mizere tălmăcirii de fonf... Și mă gândeam la o publicare, în care lectorul să simtă că trebuie să se inventeze pe sine. Atunci mi-am dat seama că pentru a scăpa

morții nu trebuie să fugi în amintire, ci în obișnuință... Și am renunțat pentru alte verificări...

Prietenul, sau tovarășul de o noapte, se regăsi lângă mine, venind agale din amintire. Eșirăm. Pe străzi oamenii veneau cu soarele în ochi, limpezi, copilandri. Timpul trecea ore mărunte asemenea unor clipe. Lumina era sonoră, veacul tânăr...

— L'am cunoscut lângă o țigară și două oglinzi, într'o cafenea. Trebuie să fi fost acolo de totdeauna, așa era de aprioric în interiorul localului. Era atât de semnificativ, încât aveam senzația că mai întâi a venit el, cu masa și scaunul său, absent și totuși revelator, și abia, în urmă, atrași de invenție, oamenii au împrejmuit cu beton și vitrine, singurătatea rămasă indiferentă dar devenită, printr'o neînțelegere, obișnuință a cartierului. Pe chipul lui Klar, faptele exterioare deveniau umbre pe o statuie albă, piezișe, lăaturalnice. Simțeai că toate stările lui sufletești intrau armonizate în conturul permanent al fizionomiei, căpătând primatul printr'un control precis, a cărui algebră invizibilă dădea nu știu ce scânteiere gestului. Singurul și chiar straniu al apărea mai pronunțat, cu cât înțelegeai prezența unui întreg arsenal angajat în fiecare atitudine, vast, intens, fără repaos. Fiecărui gest, intrat în act ca într'o teacă, îi puteai bănuî, întotdeauna involuntar, legămintele ideale pătrunzând, în lumini de trup, ca niște rădăcini.

Când am rămas singur cu el, s'a izolat subit, alb, departe. Apoi, m'a descoperit, boțind un zâmbet între buzele tari, grele, livide. Iar în zarea umedă a ochilor m'am zărit nivelat, neputincios. Zâmbetul acesta, mă sili să-mi caut siguranța în mulțime, să fiu frate de entuziasm cu necunoscutul care juca biliard, sau trândav cu mopsul octogenar și senzual care făcea curte unei cocote, în sfârșit cu toți cari erau în cafenea sau treceau pe stradă inventați de hazard. Trupul îmi vâjâia gol, ochii mi se împăinjeneau, mâinile asudară, moi, roșii cu vinele umflate sub porii deschiși... Nu mă puteam sustrage transparenței... Trupul meu își oferea tainele reduse la obiecte știute, numerotate. Dar inchizitoriala interogare mută se rupse într'un hohot de râs cald, scurt:

— Vă cunosc de mult, mi-a spus el, de foarte mult timp... De atunci, de când știu că a cunoaște înseamnă a dresa... Dela început!

Era în tonul ultimului cuvânt ceva de restrîște, de haos, de început... Și iarăși începu să rîdă, dar de data aceasta pentru el, cu fața spre stradă, proaspăt încât aveam impresia că printr'însul curg limpezi ape de munte și răcoare. N'am răspuns nimic, incapabil să plec și îngrozit să rămân, conștient că figura mea nu-l pregătise pentru niciun fel de gând. Zadarnic îmi înșelam orgoliul, ascunzându-mi panica în indiferență. Prezența mea îl urma automat, destrămându-se ca o pânză putredă. Mă privi o clipă, întorcînd capul masiv, lent, clarificându-mă definitiv. Imi mușcai buzele, deoarece simții ceva în mine țipînd ca o înjunghiere. El tresări surprins, îmblînzindu-și distanța cu tandreță de copil. Se aplecă și-mi spuse:

— Trebuie să știi până la precizie matematică, elementele sufletului, sau acelea care pot făuri un suflet. Se opri o clipă, respirînd metalic. Apoi, adăugă: Numai așa nu putem fi niciodată imitați. Tăie brusc fraza, plictisit parcă: Falsificarea e singura înțelegere a lumii...

Zâmbi reținut, nostalgic, și zâmbetul trecu ca o însuflețire roză sub pielea ghipsată, îmbujorându-i obrazii:

— E necesar să-ți cauți metafizicul. Să știi să trăiești rar, atât cât trebuie pentru a supraviețui. Suntem hermetici prin ceea ce trebuie să fim, căci a spune tot, înseamnă a nu avea tocmai ceea ce e necesar oricărei mărturisiri: secretul.

Chipul îi devenise transparent, adânc, subțire. I se zărea craniul de os alb, definitiv ca o axiomă, rînjind sub oboseala expresiei de mască și statuie caldă. Ii căutai profilul, urmărindu-i privirea. Ochii erau rotunzi, goi de lucruri, insuportabil deschiși sub calmul arcadelor...

Prietenul meu tăcu. Urcam scările locuinței lui. Când intrarăm, el îmi întinse un caiet, spunându-mi:

— Klar, nu mai trăiește de mult și totuși, răsul său e aci sub coastele mele. Dar nu-l pot spune...

Am plecat să cetesc. Tot ceea ce urmează nu este decât propria-mi lectură, la care asistați și voi lectori, fără voia mea, fără voia lui Klar, fără voia prietenului. Fără voia nimănui. Iar continuarea acestor pagini o face gândul din tăcerea voastră....

PETRU MANOLIU

PE CULMILE DISPERĂRII

Am încercat, într'o mare tăcere și într'o mare singurătate, în mijlocul naturii, departe de oameni și aproape de mine, o senzație de tumult nesfârșit în care lumea, ca un torent irezistibil, m'a năpădit, a trecut prin mine asemenea unui fluid transparent și ineseizabil. Inchizând ochii, întreaga lume pare că s'a topit în creierul meu, prin care ea trece într'un elan torențial, de un farmec indefinibil și de un avânt impetuos, curgând apoi din mine în forme și înălțări de valuri ca în visurile de înec de o groază voluptoasă. Am simțit atunci nu numai cum un om poate trăi în anumite clipe toată esența misterioasă a destinului uman, dar și cum în el se poate concentra universalitatea lumii, absorbită în extazurile singurătății. Dacă ai închis ochii pentru a atinge o tăcere și o singurătate mai mare, ai pierdut infinitul ce ți-l oferă perspectiva exterioară, pentru a câștiga un infinit mai complex și mai atrăgător. Și în acest moment de extaz cosmic, de revelație metafizică, am simțit cum efluviile ce le degajam din mine erau efluviile acestei lumi, cum tremurul meu era tremurul ființei și cum halucinația mea era halucinația existenței. Și m'am simțit în acel fior neuitat responsabil de existența acestei lumi.

A ajunge să crezi numai în tăcere, să nu mai prețuești decât tăcerea, este a realiza una din cele mai esențiale expresii ale trăirii la marginile vieții. Elogiul tăcerii la marii singuratici și la întemeietorii de religie își are o rădăcină mult mai profundă decât își închipuiesc oamenii. Trebuie ca prezența oamenilor să te fi exasperat în așa măsură și complicația problemelor să te fi desgustat atât de tare, încât să nu te mai intereseze decât tăcerea, strigătele ei, strigătele tăcerii cari nu sunt decât cascade intime al căror sgomot îl obiectivezi în lumea din afară. Oboselile repetate te duc la aprecierea nelimitată

a tăcerii, deoarece în oboseli toate cuvintele își pierd semnificația și bat în urechi asemenea unor ciocane mecanice, se destramă în sonorități vide, în vibrații iritante și în sunete exasperante. Toate conceptele se diluiază, toate expresiile tari se atenuiază, tot ceea ce vorbești sau ascuți se desgolește într-o nuditate ștearsă și respingătoare. În tine, nimic nu mai ia o formă sau o consistență expresivă, ci tot ce pleacă în afară, îndepărtat, monoton și egal, neputând în niciun fel să excite nuanțele vieții sufletești, să trezească un interes sau o curiozitate. Atunci îți pare inutil să-ți mai dai o părere, să mai iei o atitudine sau să mai impresionezi pe cineva și toate sgomotele la cari ai renunțat prin tăcere cresc în agitația sufletească existentă în toate marile tăceri. După ce te-ai frământat ca un nebun să rezolvi toate problemele, după ce te-ai chinuit pe culmi, când ar trebui să dai răspunsurile supreme, sfârșești prin a găsi în tăcere singura realitate și singura formă de expresie. Și cine nu sfârșește în tăcere, înseamnă că n'a văzut totul.

Cum o să pot admite că eu nu sunt făcut pentru viață, când, în realitate *vieața* nu este făcută pentru mine? Căci s'ar putea foarte bine ca în alte forme de viață, în forme cu totul diferite de acele în care sunt condamnat să trăiesc, eu să pot fi fericit și încântat, dominat de voluptăți pe care ceilalți nici nu le-ar bănuî. De ce să mă sacrific *în gând*, de ce în ordinea conceptibilului să nu admit că eu m'aș putea potrivi într-o altă formă de viață, într-o altă alcătuire de existență? Și atunci de ce să nu găsec toată vina în această viață, iar nu în mine? Ar trebui mai puțin ireparabil și mai multă absurditate acestei lumi, pentru ca să se poată schimba. Absurditatea ei de până acum depășește cu puțin platitudinea, pentru a-mi îngădui cea mai redusă iluzie. Ași putea crede în această lume, când ea s'ar schimba pentru mine. Sunt prea orgolios pentru a vedea răul din lume în răul din mine. Eu însă, nu mă voi schimba niciodată după această lume.

Procesul prin care cineva devine pesimist? O frecvență mare de depresiuni într'un om care are atâta elan încât în fiecare moment să fie viu. O fatalitate organică provoacă depresiuni incontinui, fără determinante și excitante exterioare, numai dintr'o adâncă turbu-

rare internă. Aceste depresiuni înăbușă palpăirile elanului, atacă permanent rădăcinile vieții și distrug bucuria naivă și instinctivă de a trăi. Se afirmă cu totul greșit că devine cineva pesimist în urma unei deficiențe organice, în urma unor slabe posibilități vitale. În realitate nimeni nu devine pesimist dacă n'a avut anterior atât elan încât să fi dorit viața cu o ardoare pasionată, chiar dacă această ardoare n'ar fi intrat în conștiința respectivului. Ulterior, procesul de devitalizare se întâmplă ca o urmare a depresiunilor. Orice deficiență în pesimism este consecutivă depresiunilor. Căci numai la un om cu elan, cu aspirații și cu pasiuni, depresiunile au acea capacitate de eroziune care consumă din viață, precum valurile mării din uscat. La un simplu deficient, depresiunile nu duc la nicio încordare, la niciun paroxism și la niciun exces, ci la o stare de indiferență și apatie, de stingere lentă și de monotonie liniștită, din care nu pot reeși acele reacțiuni personale și dureroase caracteristice pesimismului. A fi pesimist înseamnă a prezenta un paradox organic, ce dă naștere la contradicții insurmontabile și fatale, care explică efervescența atât de profundă a tuturor pesimiștilor. Și cum să nu fie un paradox organic în această îmbinare a unor frecvente depresiuni cu a unui nu mai puțin frecvent elan? Că în cele din urmă depresiunile consumă elanul și compromit vitalitatea, este mai mult decât evident pentru cine înțelege că depresiunile sunt adevărate atentate la viață. Împotriva lor nu se poate lucra efectiv; ele pot fi cel mult neglijate temporal prin o ocupație intensă sau prin distracții; dar după aceea apar într-o și mai mare intensitate. Numai într-o vitalitate neliniștită poate apărea paradoxul organic al pesimismului. Cum rezistențele vieții se reduc și scad progresiv, în conștiința omului se reflectează dureros acest proces de intrare în moarte. Nu devii pesimist, — un pesimist demonic, elementar, bestial și organic, — decât după ce viața în lupta disperată împotriva depresiunilor nu s'a ales decât cu înfrângeri. Atunci apare în conștiința omului destinul ca formă a ireparabilului, a celui ireparabil pornit din esența lumii ca pentru a ne arăta mai dureroase și mai apăsătoare zădărniciile acestei vieți. Trebuie într'adevăr, să te fi luptat mult cu forțele demonice și negative ale vieții pentru a ajunge la conștiința ireparabilului, care nu face din ireversibilitatea vieții decât o cale spre moarte, o evoluție care nu e, în fond, decât o disoluție. Să poți spune după fiecare experiență de viață: *niciodată!* după fiecare întâmplare și după fiecare încercare același cuvânt,

simbol al definitivului și al ireparabilului, este de sigur a fi pierdut totul, a fi atât de departe de viață, aproape de nimicul în care te aruncă moartea. Este îngrozitor când te gândești, că după moarte îți sunt definitiv pierdute, o zi cu soare, un zâmbet sau un prieten; dar este de o mie de ori mai îngrozitor să fi pierdut, *deja trăind*, toate aceste, să poți spune despre tot ce ai auzit și văzut: niciodată! niciodată! Este ca într'o absurdă călătorie internă, care te-a separat radical de lucruri, deși prezența ta fizică se află în imediata lor apropiere.

Cine își înalță aripi în mine, de simt cum zborul meu mă avântă într'o nebună și barocă expansiune? Să fie aripile eternității care mă ridică în infinit, mă turbură și mă însingurează? Simt toată confuzia eternității în mine și sorb miresmele infinitului cum aş sorbi o otravă. Beat de eternitate și atras de infinit, mă prăvălesc prin spații ca o figură solară și mă avânt prin imensități, ușor ca o iluzie și transparent ca un zâmbet, mă risipesc într'un nimic îmbietor pe care mi-l acoperă seninătăți de azur și transcendențe de nouri. Cui să mă închin prin aceste deșerturi și cui să întind mâna prin aceste singurătăți, la cine să mă opresc în aceste evoluții cosmice și de unde să privesc ca la o mângâere? Cum se destramă azurul în fantastica mea viziune și cum nu mai rămâne decât un alb cu misterioase chemări! Și în acest drum cosmic asemenea unei supreme aventuri, parcă-l caut pe Dumnezeu. Dar în infinit nu există popas. Și astfel nu-l voi găsi niciodată.

Singurul lucru care-l poate salva pe om este iubirea. Și deși atâta lume a susținut această afirmație, însemnează a nu fi încercat niciodată iubirea, pentru a o declara banalitate. Să-ți vină să plângi atunci când te gândești la oameni, să iubești totul într'un sentiment de supremă responsabilitate, să te apuce o învăluitoare melancolie când te gândești și la lacrimile ce încă nu le-ai vărsat pentru oameni, iată ce înseamnă a te salva prin iubire, singurul izvor al speranțelor.

Oricât m'aș lupta pe culmile disperării, nu vreau și nu pot să renunț și să părăsesc iubirea chiar dacă disperările și tristețile ar întuneca izvorul luminos al ființei mele, deplasat în cine știe ce colțuri îndepărtate ale existenței mele.

Prin orice pot cădea în lumea asta, numai printr'o mare iubire nu. Căci atunci când iubirii tale i s'ar răspunde cu dispreț sau indiferență, când toți oamenii te-ar abandona și când singurătatea ta ar fi suprema părăsire, toate razele iubirii tale ce n'au putut pătrunde în alții ca să-i lumineze sau să le facă întunericul mai misterios, se vor răsfrânge și se vor reîntoarce în tine, pentru ca în clipa ultimei părăsiri strălucirile lor să te facă numai lumină și văpăile lor numai căldură. Și atunci întunerecul nu va mai fi o atracție irezistibilă și nu te vei mai ameți la viziunea prăpăstiilor și adâncimilor.

Dar ca să ajungi la accesul luminii totale, la extazul absolutei splendori, pe culmile și limitele beatitudinii, dematerializat de raze și purificat de seninătăți, trebuie să fi scăpat definitiv de dialectica luminii și a întunericului, să fi ajuns la autonomia absolută a întâiului termen. Dar cine poate avea o iubire atât de mare?

EMIL CIORAN

ROSTUL MUZEULUI NOSTRU NAȚIONAL

Deși încet, dar cu pași siguri, România își recucerește prestigiul de odinioară în Orientul european, într'o privință totuși, trebuie să recunoaștem, nu suntem încă la înălțimea vecinilor noștri. Pe când toate celelalte țări se fălesc cu muzeele lor, ale noastre lăncezesc aproape în același hal în care se aflau înainte de războiu. Nu năzuim, bineînțeles, să ne comparăm cu muzeele de renume mondial ale Atenei și ale Istambulului, în care se adăpostesc atâtea capodopere constituind fala omenirii. Dar chiar cu vecinii noștri imediați de peste Dunăre greu suportăm comparația.

A trecut un sfert de veac de când, prin « Viața românească » din Decemvrie 1906, arătam superioritatea Bulgarilor față de noi în privința muzeelor, deși ei singuri recunoșteau a ne fi debitori în multe alte domenii. Despre Muzeul lor național, încă de pe la sfârșitul veacului trecut, Salomon Reinach prevedea că « le jeune Musée de Sofia, fondé en 1893, promet de devenir sous peu le plus important de la presqu'île balcanique après ceux de Constantinople et d'Athènes ». Iar savantul Strzygowski adăoga: « e unic ce s'a făcut la Sofia în privința artei și a muzeografiei de un principe iubitor, ajutat de un ministru savant ». De atunci Muzeul național bulgar, instalat într'o veche geamie admirabil adaptată noului scop, s'a tot sporit, despărțindu-se de partea etnografică, care este azi adăpostită, sub conducerea pricepută a colegului Kostov, într'o casă particulară, în așteptarea unui local propriu.

Sârbii de asemenea au muzee admirabile, cari, cu toate pagubele suferite prin transportarea vremelnică a obiectelor la Viena de către ocupanții austriaci, s'au refăcut îndată după războiu, conform noilor cerințe culturale ale Jugoslaviei de azi.

Comparându-ne deci cu vecinii noștri dinspre miazăzi, constatăm că situația Muzeului nostru național este într'o vădită inferioritate. Căci deși posedăm tezaure de artă prin care am putea în

chip avantajos concura pe vecinii amintiți, totuși nu avem încă un muzeu în care diferitele colecții să fie expuse în condițiile cerute, spre a pune în evidență adevărata însemnătate artistică a țării și a poporului nostru. E o rușine expunerea odoarelor în fostele buduare elegante din Știrbey-Vodă, iar antichitățile sunt așezate înpotriva celui mai elementar bun simț. Ne găsim, în privința muzeelor, în fața constatării surprinzătoare că deși, dela Hârșova până la Fălticeni, dela Salonta apuseană până la Chișinăul răsăritean, peste tot țara românească este presărată cu o serie de așa zise muzee, totuși nu avem, după cum s'ar cuveni, un singur muzeu în adevăratul înțeles al cuvântului. Toate colecțiile, fie ale Statului precum și cele regionale sau confesionale, municipale sau particulare, toate la un loc, nu compensează lipsa unui Muzeu național în Capitala Românei întregite.

Înainte însă de a pleda din nou pentru desăvârșirea acestui muzeu, să revizuim, încă odată, întrucât este necesară crearea unei asemenea instituții în vremea de azi cu tendințe atât de practice.

Un prim răspuns ni-l dau Americanii, cei mult mai reali decât noi. La ei se impune ca o axiomă, că « muzeele sunt tot atât de necesare comunităților ca și bisericile și bibliotecile »¹⁾. Iar după alții, « muzeele ar trebui să facă concurență chiar și spitalelor. Căci pe când acestea redau sănătatea bolnavilor, muzeele contribuiesc la îmbunarea, la înnobilarea chiar a celor sănătoși »²⁾.

Prin muzee ni se pun la dispoziție mijloacele de cultivarea și de satisfacerea simțului frumosului. Ele sunt un izvor necesar de îmbogățire a vieții, prin lărgirea experienței și stimularea curiozității. De existența și de importanța muzeelor este legată nu numai cunoștința mai amănunțită a țării în care trăim, dar și conștiința națională, ce se desprinde mai vie în fața obiectelor, decât din cronicile trecutului. După părerea altora, o țară, care vrea să-și păstreze locul de cinste printre națiunile civilizate, este ținută să-și întrețină muzeele cu aceeași dragoste și liberalitate ca și universitățile și laboratoarele ei. Căci în muzee bine organizate se concentrează întreaga viață a poporului, din care generațiunile viitoare să poată sorbi puterea morală, necesară pentru menținerea unui rol de frunte în omenire.

¹⁾ Jean Capart: *Le rôle social des Musées*, Mouséion vol 12, IV, 3. 1930; pag. 219.

²⁾ Ibid. p. 238

Pentru ca România, deci, să poată fi considerată ca un centru de cultură în sud-estul european, este absolut necesar să întrunim într'un Muzeu național toate dovezile puterii de creațiune artistică ale poporului, din trecutul cel mai îndepărtat și până în zilele noastre.

Încercări pentru realizarea acestui ideal nu au lipsit. Ele s'au împărțit însă în prea multe direcțiuni și bunele intențiuni au fost prea puțin concentrate asupra unui scop unic, care trebuie să fie: realizarea în Capitala României a unui Muzeu național. În el să se oglindească, în toată măreția ei, civilizația trecutului nostru, pe care atâția caută să ne-o tăgăduiască.

Lipsei de interes și de justă apreciere a problemei aci enunțate se datorește nesăvârșirea clădirei dela Șosea. Iar astăzi, când interesul pare a fi din nou înviorat, să nu ne lăsăm tentați a repeta greșala trecutului, adică de a căuta să înjghebăm alte muzee, înainte de a fi terminat pe cel pe jumătate înfăptuit. Cu banii ce s'ar cheltui cu clădirea altor muzee noi, s'ar asigura atâtea opere ale patrominiului artei naționale care, din cauza lipsei de fonduri ale instituțiilor menite să le achiziționeze, intră în mâinile particularilor, sau , ceea ce este și mai trist, trec peste hotare. În contra acestui flagel al exodului peste hotare a operelor de artă din țară, ar trebui luate măsurile cele mai energice. Iar puținele fonduri, ce statul ar putea pune la dispoziția manifestărilor artistice, să se întrebuințeze numai pentru sporirea colecțiilor de artă națională, iar nu pentru achiziționarea produselor sau manifestărilor străine, cum din nefericire se mai întâmplă azi. Ce folos trage arta și cultura românească, de pildă, din îmbogățirea Muzeului Stelian prin *falsul* tablou al lui Bonifazio dei Pitati, pe care d-l Oprescu îl tot numește, vrând să arunce praf în ochii lumii, Veronese, deși cel dela noi nu are nimic comun cu celebrul său omonim. Bani aruncați, care ar fi putut fi puși în serviciul artei românești, singura de care avem datoria să ne preocupăm, fără gândul ridicol de a voi să concurăm muzeele din străinătate.

Avem, din fericire, o splendidă colecțiune de opere de artă universală, alcătuită cu atâta pricepere și gust de Intemeietorul regatului român. Alături de această galerie, care cu alte mijloace decât acele ale statului va putea fi completată, să concentrăm toate operele de artă din țară într'un singur Muzeu național. Aceste două centre de artă nu se vor concura întru nimic, constituind fie-

care din ele o atracțiune specială pentru vizitatorii noștri. Căci dacă seria splendidelor tablouri ale lui Greco, de o reputațiune mondială, precum și celebra pânză a lui Rembrandt, și altele ale atâtor alți artiști pot într'adevăr să amăgească pe mulți iubitori de artă străini să vie la București, un muzeu românesc însă va constitui, prin singularitatea sa, o atracțiune cel puțin tot atât de puternică.

În vederea înființării acestui muzeu au fost alcătuite, încă din 1906, planurile palatului dela Șosea, publicate în « Convorbirile literare » din Februarie 1907.

Din actul sădit în temelia lui și semnat, în ziua de 17 Iunie 1912, de cei trei Regi ai României de azi, se arată scopul Muzeului, care este următorul:

« Dorind a se cinsti arta strămoșească cu un adăpost vrednic de însemnătatea sa, pentru educarea poporului și întărirea sentimentului patriotic, s'a pus, pe locul fostei monetării a Statului și al palatului Mavrogheni, temelia Muzeului Național, menit să întrunească colecțiunile de artă acum răslețite, spre a lăsa generațiunilor viitoare o oglindă desăvârșită a întregului tezaur artistic din cuprinsul pământului românesc, începând cu vârsta preistorică și până în zilele noastre ».

Aceasta era intențiunea marelui Rege al cărui nume îl poartă Muzeul. Ea a fost contrasemnată de urmașul său, de victoriosul Ferdinand I și de locotenentul de vânătoari de atunci, Suveranul nostru de azi, Căruia îi este rezervată desăvârșirea acestei opere a înaintașilor Săi.

În loc, deci, să ne mai gândim a clădi noi muzee, după cum năzuesc unii neofiți în muzeografie, să ne străduim să terminăm mai întâi localul început în 1912, în care sunt rezervate sălile din parter pentru arta preistorică și cea greco-romană, iar cele din catul întâiu pentru arta religioasă. Celelalte manifestări ale poporului român ar ocupa aripile sudice ale clădirii, pe când cele din Nord sunt rezervate picturii și sculpturii moderne.

Planul general al Muzeului a mai fost revăzut acum câțiva ani de o comisie, numită de ministrul Lapedatu, sub președinția profesorului Mrazec, când s'a ajuns la concluzia că, pentru a se adăposti într'un singur local tot ce se referă la studiul artei naționale, să se alipească în continuare la Muzeul existent o nouă clădire, cu fațada pe Bulevardul Colonel Ghica. Într'această aripă s'ar instala prevăzutul Institut de artă națională, cuprinzând Comisia Monumente-

lor Istorice cu toate dependențele ei precum și cancelariile secțiunilor cu sălile necesare bibliotecii și studiilor. Clădirea actuală ar rămâne afectată numai sălilor de expoziție, cu intrarea principală prin Șoseaua Kisseleff.

În fața Institutului geologic și alături de Muzeul de științe naturale s'ar ridica în fine și un templu închinat artei. Planul însă pe cât era de măreț și frumos nu s'a desăvârșit, așa încât, până la terminarea clădirii, suntem reduși deocamdată numai la cele trei secții de curând deschise.

În așteptarea însă a apropiatei realizări a proiectului sub Voevodatul culturii, nu trebuie să pierdem din vedere colecționarea obiectelor. Pentru ca Muzeul viitor să fie oglinda desăvârșită a întregii țări, va fi nevoie ca numeroasele muzee provinciale, în care se găsesc în genere mai multe exemplare ale produselor locale, să pună la dispoziția Muzeului central câte un specimen cel puțin în schimbul altor obiecte ce li s'ar da dela centru. Începutul a și fost făcut în secțiunile colecțiilor noastre, unde, pentru a demonstra și mai evident continuitatea motivelor olăriei din vremurile preistorice până în zilele de astăzi, Muzeul național secuesc din Sf. Gheorghe ne-a împrumutat, cu o liberalitate de care îi suntem adânc recunoscători, câteva splendide ceramice din mileniul al doilea înainte de Hristos, descoperite la Ariușd, în preajma Brașovului.

Semnaland colegiala faptă a Muzeului secuesc, nu putem regreta îndestul categoricul refuz de a ni se împrumuta câteva obiecte preistorice din partea Muzeului săsesc din Brașov, precum și întârzierea pe care secțiunile din București o pun în executarea înțelegerilor luate de a ni se preda colecțiile ce ne revin. Mai ales că din partea noastră s'a remis secțiunii de antichități tezaurul scit, ce am recuperat dela Muzeul din Berlin. Alcătuirea Muzeului național, dorit de un neam întreg, nu poate fi zădărnicit prin ambițiile nemotivate ale unor vremelnici conducători, cari nu înțeleg să cedeze locului cuvenit unele obiecte din colecțiile ce, întâmplător, se află sub a lor pază timporară. Odată ce repartitia normală a obiectelor va fi realizată în secțiuni bine delimitate și cu posibilități reale de bună expunere și de securitate nu vor întârzia, nici la noi, darurile numeroșilor amatori, cari au adunat în special icoane și odoare scumpe din biserici, sau au achiziționat din comerț obiectele rare, pe care instituțiile Statului nu și le puteau procura din cauza veșnicei lipse a fondurilor necesare.

Pentru înfăptuirea Muzeului național, care este astăzi dezideratul întregului neam românesc, se impune deci:

1. O nouă legiferare a Muzeelor, în afară de orice dependență de Comisia Monumentelor Istorice, redându-li-se rolul cuvenit de institute de sine stătătoare, ca în toate țările civilizate.

2. Să se termine clădirea dela Șosea a Muzeului național, alo-cându-se anual suma de cel puțin cinci milioane lei, până la desă-vârșirea localului.

3. Să se dea Muzeului posibilitățile necesare de a lucra și a trage tot folosul din colecțiile agonisite, prin crearea unui institut de cercetări și publicații, în diversele domenii ale artei pământene.

Astfel numai, și în domeniul muzeografiei, vom atinge prestigiul de care avem nevoie față de celelalte popoare ale Sud-estului euro-pean. Atingerea acestui țel va fi cu atât mai ușoară, cu cât, judecat după cele trei secțiuni de curând deschise, Muzeul nostru se bucură de cel mai bun renume față chiar și de străini. Dintre aceștia Pro-fesorul Hahm, directorul Muzeului de artă populară din Berlin, afirmă sub proprie semnătură că: « Muzeul național din București și-a cucerit un loc de frunte printre conducătoarele muzee europene, ca un model al artei muzeale moderne și ca un exemplu de adevărat muzeu național ». Iar revista « Beaux-Arts », din 25 Iulie 1932, subliniind soluțiunile noi în organizarea acestui muzeu, afirmă că « Muzeul de artă populară din București împlinește în mod desă-vârșit rolul său educativ și artistic și că România poate fi mândră de a poseda unul din primele muzee, care împlinește îndoita sa misiune didactică și estetică, arătând valoarea artei națio-nale ».

Din condica Muzeului conținând prea numeroase aprecieri, ex-tragem deocamdată numai pe cele două mai recente. În urma vizitei sale din 3 Noemvrie 1933, Profesorul Jean Alazard, venit să orga-nizeze expoziția din Muzeul Toma Stelian, concretizează astfel pă-rerea sa: « Ce Musée est un des plus intéressants et un des plus parfaits comme présentation que je connaisse ». Iar la 14 Noemvrie trecut, Profesorul și deputatul fascist Eugenio Coselschi înscrisa în aceeași condică a vizitatorilor următoarele despre colecțiunile vi-zitate: « Ho vivamente ammirato questo interessantissimo Museo, dove e magnificamente espresso il sentimento artistico, ingenuo e profondo, del popolo romeno ». Cu sentimentul de admirație al reprezentantului celui mai artistic dintre popoarele Europei, cred

că pot să încheiu șirul altfel lung al mărturisirilor în favoarea Muzeului nostru.

Iar ca dovadă cât de așteptată este terminarea localului, voi cita numai următorul deziderat înscris în condica Muzeului, la începutul anului trecut, sub semnătura d-lui Dr. Angelescu, Ministrul de azi al Instrucțiunii și al Artelor. « Am rămas foarte încântat de colecțiunea adunată și nu am decât o singură dorință de exprimat, și anume să se termine cât mai repede acest Muzeu; orice bun român trebuie să caute să dea concursul său, ca acest lucru să se îndeplinească ». Azi mai mult ca oricând suntem deci în drept să așteptăm ca dorința d-lui Ministru, care este ecoul tuturor, să se realizeze, spre salvarea cinstei culturale a neamului românesc.

Să sperăm că de astă dată, în fine, încrederea, cu care țara întreagă așteaptă realizarea făgăduelii ministeriale, nu va fi desmințită și că se va purcede la desăvârșirea Muzeului național, parțial inaugurat sub așa frumoase auspicii.

AL. TZIGARA-SAMURCAȘ

P. S. Se împlinesc treizeci de ani, de când am început campania pentru crearea unui Muzeu național în Capitala României!

La 26 Februarie 1904, în « Epoca » lui Nicolae Filipescu, mare cunoscător și protector al artei pământene, am propus ca pe locul viran al fostei monăstiri Sărindari, azi ocupat de Cercul Militar, la încrucișarea Bulevardului Elisaveta cu Calea Victoriei, să se înalțe clădirea Muzeului, după planul chiliilor unei monăstiri, în a cărei curți centrale să se fi transportat bisericuța Stavropoleos, azi turtită de Băncile învecinate.

Din cele 25 articole, aci cronologic înșirate, se poate urmări concepția inițială în vederea realizării Muzeului național, al cărui plan publicat în 1907 a fost întocmai executat în 1912, fără însă ca clădirea să fi fost terminată până azi.

După « Tragedia » din 1930 a urmat în curând, sub fericitul Voevodat cultural, « Inaugurarea » parțială din 1931, care, sperăm, va fi treptat continuată până la definitivă instalare a Muzeului, conform actului de fundație semnat de cei trei Regi ai Țării.

Spre comemorarea luptei de peste un sfert de veac, dusă în slujba aceluiaș ideal, se înșiră aci titlurile pledoariilor din acest răstimp:

1. Stavropoleos — Muzeu Național. « Epoca », 26 Februarie 1904.
2. Muzeul nostru național. « Viața Românească », Iunie, 1906.
3. Muzeul Românesc și cel Bulgăresc. « Viața Românească », Decembrie, 1906.
4. Un plan al Muzeului nostru național. « Convorbiri Literare », Februarie, 1907.
5. D-l Dr. Istrate pro și contra Muzeului. « Convorbiri Literare », Iunie, 1907.
6. Din efemeridele Muzeului de Artă Națională. « Convorbiri Literare », Mai-Iunie-Iulie, 1907.
7. Suntem vrednici de un Muzeu național? « Viața Românească », Ianuarie, 1908.
8. Catalogul Muzeului Aman, 1 vol. 4°, « Minerva », 1908.
9. Muzeul Neamului Românesc. Ce a fost; ce este; ce ar trebui să fie. Broșură 8°. « Minerva », 1909.
10. Din efemeridele Muzeului de artă națională. « Convorbiri Literare », Martie, 1910.
11. Muzeul Luvrului și al nostru în pericol. « Universul », Nr. ocazional, 7 Februarie, 1910.
12. Cultul trecutului și Muzeele provinciale. « Convorbiri Literare », Mai, 1910.
13. Muzeul Simu. « Convorbiri Literare », Iunie, 1910.
14. Muzeul național din București, 1 broșură, 8°, « Minerva », 1912.
15. Colecția Kalinderu și drepturile Statului. « Adevărul », 31 Ianuarie, 1914.
16. Muzeul ca mijloc de educație națională. « Politica », 1 Iunie, 1928.
17. Tragedia Muzeului de artă națională. « Convorbiri Literare », Aprilie, 1930.
18. Centenarul Muzeelor din Berlin. « Convorbiri Literare », Octombrie, 1930.
19. Inaugurarea Muzeului de artă națională. « Convorbiri Literare », Septembrie 1931.
20. L'art paysan en Roumanie, à l'occasion de l'ouverture du Musée d'art national, 1 brochure, 8°, « Socec », 1931.
21. Ce interesează pe români în Muzeul din Viena. « Convorbiri Literare », Martie, 1932.

22. Arta muzeală. « Convorbiri Literare », Noemvrie-Decemvrie, 1932, pag. 682.
23. Cum să folosim Muzeele. « Convorbiri Literare », Ianuarie, 1933, pag. 48.
24. Muzeele în aer liber. « Convorbiri Literare », 1933, pag. 879.
25. Peregrinări muzeografice. « Convorbiri Literare », 1933, p. 948.

La aceste publicații, susținând crearea și apoi terminarea Muzeului, trebuie adăogat șirul mult mai lung de rapoarte adresate președinților de Consilii, Miniștrilor de Instrucție și de Finanțe, care, de cele mai multe ori, au rămas fără vreun răspuns. Iar răuvoitorii, cari nu au lipsit, puneau în sarcina direcției Muzeului lipsa de interes și de sprijin ce întâmpina instituția. Trebuie să recunosc că ultimul raport al Direcției Muzeului a fost susținut de către d-l Prim-Ministru Vaida-Voevod, care a cerut chiar să se acorde pentru continuarea lucrărilor șase milioane lei, din care, cu toată binevoitoarea stăruință a d-lui Ministru Gusti, nu s'a obținut decât un milion pentru repararea acoperișului, ce se va întreprinde la primăvară.

Să sperăm că azi, când se proiectează clădirea atâtor școli, se vor afla mijloacele necesare și pentru terminarea acestei Școli a Neamului, unică în felul ei și atât de necesară nu numai pentru cultura poporului dar și pentru prestigiul țării.

Asentimentul pentru terminarea Muzeului din partea actualului Ministru al artelor fiindu-ne asigurat, după cum a văzut, iar interesul sincer și bine intenționat al tânărului și atât de priceputului Vistiernic pentru marele probleme culturale fiindu-ne bine cunoscut, avem toată nădejdea că realizarea Muzeului intră, în fine, după o lăncezire de peste douăzeci de ani, în faza definitivă.

Incheind lista pledoariilor în favoarea Muzeului prin articolul de față — al 26-lea —, am dori ca acestuia să nu-i urmeze decât rapoarte îmbucurătoare despre mersul progresiv al lucrărilor de terminarea Muzeului, atât de mult dorit și așteptat de întreaga suflare românească.

Al. T.-S.

1933: TRISTEȚI ȘI BUCURII LITERARE

Acum trei sau patru ani cartea românească avea pe piața literară o situație minoră. În ochii editorilor prea puțini autori aveau trecere suficientă pentru ca să li se primească, fără dificultăți, volumul de curând terminat. Incepea abia să se pună problema unui « roman românesc ». Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu, făceau figură de premergători și, alături de Sadoveanu, constituiau oarecum singurele certitudini editoriale. Iar când o carte atingea a doua ediție, chiar și după trei mii de exemplare numai, lucrul părea că stabilește un memorabil record.

De atunci, s'a dat o mare bătălie. S'a câștigat o mare victorie. Suntem la capătul unei ofensive, începută în mod infiltrativ, amplificată fără metodă și voință dar pe un plan vast, întărită de faptul că posturile avansate ale tuturor ziarelor au fost cucerite de un tineret care a susținut, într-o alianță spontană, promovarea scrisului românesc și în carte, și încoronată de o totală biruință.

Cartea românească a cucerit publicul și editorii. Și aci cartea românească înseamnă mai ales *carte a tinerilor*, și *roman românesc*. Căci aceste două realități au căpătat acum o existență concretă, vădită.

Cei cari, înainte, pentru a fi editați aveau nevoie de giruri, intervenții, întâmplare norocoasă, nebunie editorială sau bani din economii personale, sunt azi solicitați: « N'ai ceva prin sertare? Dă-mi un roman? » Nenumărate nume tinere au apărut în lumina vitrinei, îmbrățișate de editori adesea pe simpla prezentare a cărții de vizită. Și tinerii aceștia au avut succes. Într'un an cărțile lor au ajuns la două și trei ediții. Iar alături de ei apare altă pleiadă de romancieri, recrutați dintre ziariști și dramaturgi, și beneficiari ai unor succese identici.

Astfel anul ce-a trecut a marcat intrarea definitivă în circulația publicului și a succesului a unor serii de nume noi. *Camil Petrescu*,

cu « Patul lui Procut », admirabilă confirmare a calităților epice ale autorului « Ultimei nopți de dragoste... ». *Mircea Eliade*, a cărui « Maitreyi » se epuizează într-o lună. *N. D. Cocea*, care cu « Fecior de slugă » intră definitiv în cadrul romanului românesc, stratificând tardiv tumultosul și risipitul său talent. *Mihail Sebastian*, care în șase luni vede epuizându-se două ediții din romanul « Femei ». *Tudor Teodorescu-Braniște*, care amplifică proporțiile epice ale darurilor arătate în « Fundătura cimitirului Nr. 13 », dând la iveală două romane într'un an « Domnul Negoită » și « Băiatul Popii », amândouă în mai multe ediții. *G. M. Zamfirescu*, cu « Maidanul cu dragoste » și *Victor Ion Popa* cu « Velerim și Veler Doamne », reprezintă recrutații romanului din câmpul dramaturgiei. *I. Peltz* cu « Calea Văcărești », *G. Mihăescu* cu « Rusoaica » și *Ion Călugăru* cu « Don Juan cocoșatul », ajung toți trei la capătul amplu al unui drum de romancier de mult bănuț.

Toți aceștia se bucură în public, — și e caracteristic, — de mai mult succes decât de pildă romanul « Apostol » a lui *Cezar Petrescu*, roman demn de un interes mai mare decât a întrunit, și care plătește pe nedrept efectele gloriei facile și ale speculării ei, sau romanul « Golia », carte dezolantă în care drumul decadenței lui *Ionel Teodoreanu* se precizează și se accentuează pe liniile pe cari i le prevăzusem.

Ca să fim aproape compleți în această enumerare vom cuprinde și « Doctorul Taifun », romanul care nu a corespuns în totul așteptării admiratorilor lui *Gala Galaction*, și pentru care am dori o strălucită răscumpărare, și apoi, aparte, volumul în care *Tudor Arghezi* și-a filtrat, inegal dar prețios, capacitatea de mănuire a prozei în slujba subtilităților lucidității și sensibilității sale: « Țara de Kutu ».

Pentru cine privește înșirarea de mai sus, din faptul că majoritatea celor citați sunt tineri și adesea debutanți, din numărul lor și din numărul edițiilor ce marchează succesul lor, apare lesne prima caracteristică a acestui an, final de ofensivă literară: *Victorie a scriului nou. Publicul câștigat. Editorii de asemeni.*

Din această primă caracteristică decurge însă firesc o a doua: *Inflație literară.*

Simptomele ei apar:

În pletora de roman. Toți scriitorii români, esseiști, gazetari, poeți sau dramaturgi, au scris, scriu sau vor scrie un roman.

În cascada premiilor. « Adevărul » a promis un premiu de roman. « Vremea » a promis un premiu de roman. « Techirghiol-Eforie » a

instituit un premiu de roman. « Delafras » a instituit un premiu de roman. Ministerul de Instrucție a dat bani unei comisii pentru a decerne sub auspiciile « Fundațiilor Regale » șapte premii pentru poezie și eseuri de debutanți.

În numărul zilnic crescând al revistelor. Reviste care continuă să apară: *Viața Românească*, *Vremea*, *România Literară*, *Viața Literară* etc. Reviste care au apărut de curând: *Revista Fundațiilor Regale*, *Herald*, *Cuvântul Liber*, *Șantier*, *Omul*, *Reporter*, etc. Reviste care se reorganizează: noi înșine.

În vertiginoasa succesiune a ciclurilor de conferințe (Succesiune sau încălecare). Și aceasta e tot un semn că se scrie mult, căci conferințele nu sunt decât ocazia de a emite niște idei ce vor fi prelucrate în viitoare articole de revistă, broșuri sau cărți.

În programele anunțate de diferitele edituri (și remarcați că anul acesta a văzut renașterea unor edituri care sistaseră, cum ar fi « Alcalay », și amplificarea altora minore, cum ar fi « Cugetarea »), programe ce culminează în vasta schemă de lucru, editură, reviste, conferințe, enunțată de « Fundațiile Culturale Regale », ca un somptuos și impresionant efort de cultură.

Aceste două caractere: biruință a cărții asupra publicului și a editorului și inflația scrisului, ar fi în definitiv îmbucurătoare dacă nu ar avea și o contra parte.

Biruința scrisului este, am spus-o, o biruință a romanului. Poezia continuă să nu găsească editori, nici răsunet în public. Doar « Destin » al poetului Voiculescu și-a verificat valoarea prin succes. Literatura românească continuă să fie lipsită de studii documentate, serioase, aprofundate. Mica mișcare pentru eseu ce s'a putut remarca în acest an s'a circumscrie în domeniul revistelor, n'a câștigat încă pentru gen nici editorii nici cumpărătorii și nu pare a fi încă dovada unei aplecări a scriitorilor către speculația intelectuală.

Pe de altă parte inflația pomenită a adus și o dezorientare a publicului. În fața cascadei de publicații cetitorul se află desarmat. Câte o cronicetă de laude îl îndeamnă să ia o carte pe care apoi o află slabă. Un nume mare îl tentează să cumpere un volum, care se adevărește nereușit. Și nimeni n'a fost acolo care să-l ferească de aceste decepții. Nici-o autoritate critică nu mai domină momentul, pentru a selecta vastul material de lectură ce inundă piața. La maximul ofensivei scrisului românesc ne apare că această ofensivă n'a avut un plan unitar. Anul acesta de victorie, de efort și bogăție,

este și un an de haos, de incoerență. Și la capătul lui trebuie să ne întrebăm dacă îi vom culege roadele.

Astfel apare ultima caracteristică a anului: *N'avem critici!* D-l Lovinescu scrie romane: anul trecut « Bizu », anul acesta « Firu 'n patru ». D-l Ibrăileanu a scris un roman (bun): « Adela ». D-l Călinescu a scris un roman (mai puțin bun): „Cartea nunții“. Chiar și D-l Dragomirescu scrie, bine înțeles mai multe romane. D-l Cioculescu scrie un studiu. D-l P. Constantinescu și-a scos în volum recenziile. Amândoi se privesc deci pe ei înșiși. Ca și ceilalți, de altfel, ale căror romane par autobiografii. Deveniți narcisici și creatori, criticii abdică dela misiunea lor. Iar alții tineri nu există...

Cred de altfel că și dacă n'ar scrie romane sau studii, sau dacă ar exista, rezultatul ar fi identic. Poate că avem critici dar n'avem critică. Căci glasul lor nu mai ajunge la urechea cetitorilor, cade în vid, inutil, incolor, eronat.

Primejdia este astfel ca publicul, prins în valurile supraproducției literare și enervat de deziluzii, să-și retragă sprijinul. Unui an de efervescență riscă să-i urmeze unul de desgust.

De aceea, dacă bilanțul anului din urmă ne aduce satisfacția intimă de a constata victoria scrisului românesc, de a verifica resursele autohtone, el impune în concluzie chemarea la ordine a criticei.

Imperativul zilei trebuie să fie o nouă luciditate, o nouă ierarhizare acerbă de valori.

Totodată un frâu producției facile, ce speculează succesul față de publicul proaspăt câștigat.

Și apoi o chemare spre atitudinea de seriozitate, spre opera de gândire adâncă, spre modalitatea intelectului.

Aceasta trebuie să ne fie de acum pecetia unei maturități pe care, de nu, vom fi proclamat-o prea grăbit...

ION I. CANTACUZINO

ANUL POLITIC INTERNAȚIONAL 1933

Anul 1933 a fost anul atitudinilor nete. Un an de cuvinte răspicate, de acțiuni îndrăznețe, de succese răsunătoare, de eșecuri concludente. Anul 1933 a lămurit. Fapte — din plin. Activitate diplomatică febrilă, an de agitație politică, poate chiar un an de răspântie.

Faptele unui an și a unei lumi nu pot fi înșiruite în câteva pagini. De aceea, doar o glosă pe marginea faptelor.

Atmosfera dominantă agitată: războaie în America de Sud, uneltiri răzvrătitoare în Indii și Irlanda, lovitură de stat în Grecia, turburări de stradă și cascadă de guverne în Spania, contrabandă de arme italiene pentru Ungaria, comitagi în Balcani, represalii economice între marile puteri, experiență economică și monetară riscată în Statele-Unite, experiență politică amenințătoare în Germania. Departe, în răsărit, armatele japoneze înaintează în Jehol.

Peste fapte se așterne dosarul, voluminos în rezultate negative, al negocierilor pactului dela Roma, ale rezoluțiilor și propunerilor conferinței dezarmării și ale conferinței economice mondiale dela Londra, scrisorile de retragere a Japoniei și a Germaniei din Societatea Națiunilor. Spre liniștire, dosarul cuprinde tratatele de definire a agresorului negociate de Litvinov cu statele învecinate Rusiei și, pentru noi, atât de valorosul pact constitutiv al Micii Înțelegeri.

Din dedalul de fapte și documente se desprind directivele politice ale statelor. Diagnoza este clară: Statele-Unite — dezinteres pentru Europa, teamă de Japonia — deci politică de non-entanglement, de neamestec; Marea Britanie — în expectativă pentru evenimentele din Europa și Extremul Orient, își organizează comerțul imperial — deci politică (poate imprudentă) de deseuropenizare; Japonia — acțiune netă de realizare a Mării Japonii — politică imperialistă; Rusia Sovietică — în luptă dogmatică contra Germaniei hitleriste, în preparativă de luptă militară cu Japonia — deci politică (foarte

prudentă) de conciliere. În Europa, Germania — în febra exaltării hitleriste — politică de îndrăzneală; Italia — în urmărirea vechilor planuri de egemonie — politică de culise; Franța — fidelă ordinei de drept creată de tratatele de pace — politică de rezistență; Austria — incolțită și râvnită de statele vecine — își menține independența prin eforturi eroice; Ungaria — veleitară — statornică în politica ei de insinuări; Mica Înțelegere — realistă și constructivă — politică de intransigență.

Anul 1933 se poate împărți în trei perioade:

Prima debutează prin afirmarea micilor puteri. E vorba de pactul constitutiv al Micei Înțelegeri semnat la 16 Februarie. De fapt, pact constitutiv al celei de a opta mare putere. Perioada se încheie cu replica marilor state: pactul celor patru puteri semnat la Roma la 7 Iunie.

Prima perioadă este dominată de conflictul dintre statele mari și statele mici.

Perioada doua — perioada de armistițiu — se desfășoară sub semnul lui Roosevelt. Incepe cu instalarea Președintelui Statelor-Unite și mesagiile sale de colaborare cu statele europene (în credința mai ales că succesul conferinței dezarmării va aduce economii în bugetul armamentelor ce vor fi folosite pentru plata datoriilor către Statele-Unite). Perioada se încheie brusc la 4 Iulie — prin telegrama sa către conferința economică mondială declarând, nu numai tendința autarhică a Statelor-Unite, dar ce este mai grav, caducitatea temporară a conferințelor internaționale.

Perioada doua caracterizată prin eșecul conferinței dela Londra și amânarea conferinței dezarmării, încheie ultimul val de universalism în politica internațională.

Armistițiul încetat, începe perioada treia, dominată de conflictul dintre Statele revizioniste și cele anti-revizioniste. Perioada treia debutează prin acordurile semnate la Londra la 3 și 4 Iulie, și se continuă prin conferința dela Sinaia a Micei Înțelegeri. Călătoriile d-lui Titulescu și ale d-lui Litwinov strâng roadele acordurilor: pe de o parte recunoașterea Rusiei Sovietice de către Statele-Unite și pe de altă parte politica de solidaritate regională a sud-estului Europei. Perioada este caracterizată prin consolidarea blocului anti-revizionist și întărirea lui prin alăturarea Turciei, Greciei și mai ales a Rusiei Sovietice la politica de respectare a statu-quo-ului. Perioada se încheie cu reacțiunea statelor revizioniste, exprimată printr'o

campanie ungară pentru captarea opiniei publice engleze și un plan italian de reformă a Societății Națiunilor.

Anul 1933 se încheie lăsând în urma manevrelor politice un tablou ce redă, la prima vedere, Anglia deplasată din rolul de arbitru al politicii europene, Italia lansată ca gerant în locu-i, Germania indirect încurajată, Franța parțial izolată; tabloul se completează însă prin Rusia reabilitată, Turcia integrată în politica balcanică, Bulgaria pacificată și Mica Înțelegere promovată ca Mare Putere și pentru totdeauna consolidată.

Fiecare stat are o politică proprie. Dar, alături de această problemă de reprezentare și apărare a intereselor sale, există o problemă de integrare în comunitatea internațională. Cu alte cuvinte, fiecare stat are o politică externă și în același timp o politică internațională. Politică internațională înseamnă deci expresiunea diplomatică a fenomenului de constituire a societății internaționale. Ei bine, politica internațională a statelor europene a fost străbătută, în anul 1933, de două conflicte: conflictul dintre statele mari și statele mici, și conflictul dintre statele revizioniste și cele anti-revizioniste; în plus anul a înregistrat abandonarea formulei de cooperare universală.

Conflictul dintre statele mari și cele mici are un caracter dual: el oglindește un conflict de concepții ideologice — dintre autocrație și democrație — și un conflict de interese politice — dintre Italia și Mica Înțelegere.

În momentul actual, Italia trasează directivele politicii europene. La prima vedere, ar putea părea că principiile regimului fascist sunt singura cauză. Fundamentul acțiunii italiene însă nu este numai doctrinar. S'a spus adesea că politica Italiei urmărește izolarea Franței, disocierea Micii Înțelegeri și dezagregarea Jugoslaviei. A recunoaște aceasta ar fi hazardat, — dar veleitățile de egemonie ale Italiei în Marea Mediterană și în bazinul dunărean sunt evidente. Unitatea Micii Înțelegeri, pe de o parte și regula unanimității hotărârilor Societății Națiunilor, pe de altă parte, sunt piedicele cele mai importante în aceste tendințe. Ergo, diplomația fascistă preconizează acordul Marilor Puteri și reforma pactului Societății Națiunilor.

Contradicțiile de interese îmbracă însă și o formă principală. Statele mari sunt numeric în minoritate în toate conferințele internaționale. Firește, voturile celor cinci Mari Puteri reprezentate în

Societatea Națiunilor sunt pierdute în noianul celorlalte cincizeci și mai bine de voturi.

Aceasta formal, căci, în fapt, influența Marilor Puteri este hotărâtoare. Statele mici au totuși rolul de amortizor și s'au dovedit constant surse de idealism politic în toate reuniunile internaționale. Sunt însă state cu ambițiuni imperialiste sau cu veleități de ege-monie pentru cari idealismul statelor mici este o piedică.

De aceea sau se retrag din instituțiile internaționale — ca Japonia sau Germania — sau uneltesc la modificarea actualei orânduiri — ca Italia.

Dar principiul de egalitate dintre statele suverane este principiul de bază al dreptului internațional. Secolul al XX-lea cere coordonarea, nu subordonarea statelor. O eră de înțelegere și pace nu poate fi construită pe ierarhii ci pe respectul reciproc și egalitate perfectă dintre statele civilizate. Statele mici au întreaga lume democratică alături de ele în retezarea acestor planuri de dictatură internațională.

Al doilea conflict latent este cel dintre statele revizioniste și cele anti-revizioniste.

Sunt de obicei denumite state revizioniste: Germania, Italia, Ungaria și în al doilea rând Austria și Bulgaria; State anti-revizioniste: Franța, Belgia, Polonia și Mica Înțelegere. Ce vor?

Statele anti-revizioniste — sprijinite pe principiul de drept: pacta sunt servanda — cer ca statele care au semnat tratatele de pace dela Versailles, Saint-Germain, Trianon și altele ulterioare, să-și respecte angajamentele lor. Nu poate exista o ordine internațională fără respectul obligațiilor.

Statele revizioniste folosesc argumentele cele mai variate: inocența Germaniei în declararea războiului, criza economică de astăzi, reclamațiile tendențioase ale minorităților iredentiste, inaplicabila clauză rebus sic stantibus, teoriile filosofice ale lui Hegel și chiar documente istorice apocrife, pentru a cere revizuirea acestor tratate.

Problema revizuirii este sau o problemă de drept, sau de forță.

În drept, statele revizioniste invoacă aplicarea articolului 19 al pactului Societății Națiunilor. Nu este nevoie să intrăm în fond; un argument ajunge. Articolul 19 prevede într'adevăr că adunarea Societății Națiunilor va putea invita pe membrii săi să examineze din timp în timp tratatele devenite inaplicabile. Deci o invitație eventuală pentru a face un examen asupra unor dispoziții inaplicabile.

(Sunt anumite clauze ale tratatelor, de exemplu reparațiile, care au fost modificate). Dar revizuirea cerută se referă la clauzele teritoriale, adică la aceea parte din tratat care a determinat, după încheierea războiului, frontierele statelor. Art. 19 se referă textual la acele clauze de tratat care sunt *inaplicabile*. Nu poate fi vorba deci de frontiere care au delimitat 15 ani de zile teritoriile statelor, nu se poate discuta dacă sunt sau nu aplicabile de vreme ce de 15 ani *sunt aplicate* — și încă cu câtă dreptate.

Pe de altă parte, pentru ca Societatea Națiunilor să ia o hotărîre, sau chiar să pună în discuție această problemă a revizuirii sau oricare alta, trebuie unanimitate de voturi. Toate statele — dar absolut toate statele — trebuie să fie de acord. În cadrul Societății Națiunilor, niciun stat nu poate impune unui alt stat suveran să accepte o hotărîre fără consimțământul său. Prin urmare ar fi destul să fie un stat — și, slavă Domnului, dreptatea cauzei a strâns zeci de state — pentru a se opune discutării problemei revizuirii clauzelor teritoriale ale tratatelor.

Problema de drept nu poate fi pusă în cadrul Societății Națiunilor. Cu atât mai puțin în afara ei. Răspunsul Franței și al Micii Înțelegeri a fost categoric: « revizuirea este o imposibilitate și este o primejdie gravă pentru pace. Revizuirea înseamnă războiu ».

Cu spontaneitatea patriotismului adevărat, toată conștiința românească s'a trezit. Întreaga opinie publică românească a format zid în jurul d-lui Titulescu când acesta a rostit răspicat pentru acei ce ar râvni la pământul nostru: « Noi voim pacea. Dacă alții nu o vor, nu ne temem nici de aceasta ». O atare declarație de neșovăire și de forță este un serviciu adus cauzei păcii.

Anul 1933 a mai prilejuit un fapt interesant: abandonarea formulei de cooperare universală. Sunt state care socot că activitatea în conferințe internaționale nu mai este valabilă; că statele nu se pot înțelege din cauza conferinței.

E simptomatic. În loc de a căuta eșecul conferinței dezarmării în insecuritatea creată de politică de bravadă a lui Hitler și eșecul conferinței economice dela Londra în politica ego-centristă a lui Roosevelt, sunt politicieni cari aruncă vina pe sălile prea mari și fotoliile prea numeroase. Statele, în acerba urmărire a intereselor lor egoiste, motivează contradicțiile lor prin acuzarea metodei.

În loc de a recunoaște ambițiile imperialiste ale Japoniei și ale Germaniei, dovedite prin retragerea lor din Societatea Națiunilor,

sunt unii cari preconizează modificarea statutului Societății Națiunilor.

Revizuirea pactului Societății Națiunilor ar fi o primă de încurajare pentru infractori. Legile ce orânduesc solidaritatea internațională apar cătușe numai pentru acei ce vor să le violeze. Societatea Națiunilor este acuzată de vițiul virtuților sale: garantează stabilitatea ordinii de drept și egalitatea dintre state. Democrație și securitate. De aceea trebuie luptat pentru ea.

Cu acest ultim comentariu, bilanțul anului 1933 este făcut. Intrăm într'un an nou, cu pretențiile afirmate și atitudinile clarificate. Chiar marile puteri și-au definit tendințele: Două zone de turburări: Japonia și Germania; două baze de rezistență: Franța și Mica Înțelegeri; două forțe de manevră: Marea Britanie și Italia; două mișcări inverse (nu adverse): una de izolare a Statelor-Unite și cealaltă de reintegrare, a Rusiei Sovietice.

În afară de zona Oceanului Pacific echilibrul politic, este menținut. Mai ales în Europa. Spiritul de frondă al Germaniei, planurile de dictatură internațională ale lui Mussolini, au stârnit aprehensiunea Angliei, reacția Micii Înțelegeri și curentul de solidarizare a statelor mici din sud-estul Europei. Aceasta a coincis cu reabilitarea Rusiei Sovietice. Reintrată în arenă în rândul statelor anti-revizioniste, a înclinat balanța cu tărie în favoarea Franței, a Poloniei și a Micii Înțelegeri, care au de partea lor — pe lângă sprijinul diplomatic al statelor pacifice — litera vie a dreptului și arma grea a forței lor militare și economice, drept stăvilă pentru orice politică de aventură.

Ultimul cuvânt despre politica țării noastre.

Condusă cu talent și clară viziune, politica externă a României a fost deosebit de rodnică. Reconciliată cu Rusia Sovietică prin acordurile dela Londra, încadrată într'un lanț de solidaritate pacifică cu statele sud-estului European, România continuă organizarea securității sale și afirmarea autorității sale în cadrul democratic al Societății Națiunilor. Credincioasă pactului Societății Națiunilor și ordinii de drept creată de tratatele de pace, unită cu celelalte state anti-revizioniste, România se sprijină tot mai temeinic pe blocul unitar al Micii Înțelegeri, în care se integrează.

Anul 1933 a fost pentru România o consacrare a politicii sale de pace.

RICHARD HILLARD

INTRE LONDRA ȘI WASHINGTON

Caracterizarea situației economice a lumii în timpul anului 1933, implică două perspective: una *structurală* și alta *conjuncturală*.

Vieața economică poate fi privită, într'adevăr, în două planuri suprapuse. Unul superficial, care resfrânge în *variația seriilor economice elementare* (producție, schimb, distribuție, consum, sub toate formele lor), influența unor factori periodici. Altul, adânc, în care se oglindește *variația cadrelor* însăși ale *vieții economice* (cultură, tehnică, psihologie, raporturi juridice și politice).

Primul plan îmbină oscilațiunile periodice ale vieții economice într'un *ritm alternativ de prosperitate și de depresiune*. Al doilea, indică transformările calitative de lungă durată, *schimbările istorice de configurație* ale aceleiași vieți.

Fiecare moment al vieții economice se situează astfel, simultan, într'una din fazele ciclului conjunctural, dar și — împreună cu întregul ciclu — undeva pe linia structurală a tendințelor ei istorice.

Se știe, astfel, că vieața economică a lumii întregi trece din 1929 printr'o criză deosebit de gravă, caracterizată prin prăbușirea generală și concomitentă a cursurilor acțiunilor, a prețurilor mărfurilor, a producției și a schimburilor mondiale. Se mai știe că această criză are un caracter conjunctural, asemănător celor din 1873, 1886, 1893, 1907, 1913 sau 1921; dar că — spre deosebire de acestea — ea e prelungită și agravată, prin faptul că *depresiunea ciclică se suprapune unei depresiuni tendențiale* de lungă durată. Această depresiune tendențială, se datorește anumitor prefaceri structurale ale lumii capitaliste, care împiedecă jocul normal al mecanismelor de rezorbire automată a crizei ciclice. Cele mai des citate dintre aceste prefaceri sunt: 1) *ruperea legăturii dintre volumul afacerilor și cantitatea de aur* servind de acoperire instrumentelor monetare care mișcă aceste afaceri, prin inflația monetară din timpul războiului și prin inflația de credit de după el; 2) *persistența sarcinilor internaționale anormale* provenite din reparații și

datorii de războiu, care tulbură condițiile normale de echilibrare a balanțelor de plăți dintre state; 3) *desvoltarea capitalismului indigen în țările agrare și coloniale*, care pune frâu tendințelor de expansiune nelimitată a vechilor țări capitaliste; 4) *desvoltarea regimului monopolist*, 5) *raționalizarea producției*; 6) *socializarea riscurilor* și, în sfârșit — last not least — 7) *ruperea vechiului echilibru dintre prețurile agricole și cele industriale*, mai întâi prin dispariția Rusiei dintre statele producătoare de cereale și înlocuirea ei prin țările sud-americane, împinse de conjunctura favorabilă creată de această dispariție să-și întindă considerabil suprafețele de cultură, apoi prin reapariția Rusiei în 1929 și prin desvoltarea excesivă a mecanizării producției agricole din lumea întreagă. Toate acestea, sporind producția peste nevoile consumației mondiale, au determinat o prăbușire a prețurilor de o amploare care nu-și găsește egal decât în perioada care a urmat în Europa, desființarea blocusului continental, după războaiele napoleoniene.

Prins în această urzeală, care a fost caracterul specific al vieții economice a lumii în timpul anului 1933?

Structural, anul 1933 e anul încercărilor radicale de refacere a vieții economice capitaliste și de eșire din criză printr'un efort de organizare, încercată mai întâi pe planul mondial și reluată, după eșecul ei pe acest plan, la nivelul economiilor naționale.

Conjunctural, anul 1933 reprezintă un an de repriză aparentă a vieții economice mondiale, stimulată mai întâi și pe urmă stânjenită de măsurile artificiale rezultate din prefacerile structurale mai sus pomenite.

Să lămurim.

Am spus că, structural, anul 1933 e anul efortărilor de refacere a lumii capitaliste. Intr'adevăr, de unde, în anii precedenți, experiența de economie dirijată în stil mare pe care o începuse Rusia, ocupase într'atât primul plan al atențiunii generale încât atenuase chiar răsunetul prăbușirii Lirei sterline din Septemvrie 1931, — în 1933, urmărirea rezultatelor aplicării planului cincinal devine o problemă locală, atențiunea generală a economiștilor fiind acum ațintită către statele mari capitaliste: America, Franța, Anglia, Japonia și apoi Germania și Italia.

Inceputul aplicării politice economice hitleriste în Germania, politica inițiată de noul președinte al Statelor-Unite, Roosevelt,

începând din Martie 1933, convergența eforturilor de salvare economică a lumii în Conferința dela Londra din Iunie, bătălia iscată în conferință între practicanții monedei dirijate și apărătorii ortodoxiei monetare, urmată, după eșecul conferinței, de risipirea încercărilor de salvare într'o mulțime de eforturi divergente, printre care strălucește în primul plan bătălia dintre Liră și Dolar, — pasiunează încă toate cercurile economiștilor și sunt departe de a-și fi pierdut puterea de a capta interesul marelui public.

Inceput sub semnul eforturilor de unificare, anul 1933, s'a sfârșit cu accentuarea tendințelor spre autarhie, ivite încă din anul precedent, într'o lume atât de diversă încât numai cu greu o putem concepe derivată din structura omogenă și solidară a pieții mondiale cunoscută din manuale.

Lumea economică a practicat, într'adevăr, în 1933, două regimuri dominante de proprietate a mijloacelor de producție radical deosebite (capitalism și comunism) și cel puțin trei regimuri tipic deosebite de libertate economică (economie liberală, intervenționism, economie dirijată), două politici de producție antagoniste (agrariană și industrială), mai multe politici comerciale (liber schimbism, protecționism, contingentare, compensație, balanță a contractelor, etc.) și mai multe politici monetare (devalorizare, inflație, ortodoxie monetară).

Prin combinarea regimurilor libertății cu ale proprietății, statele pot fi împărțite, în 1933, în trei mari grupuri: state *capitaliste*, practicând regimul proprietății private și o relativă libertate economică (Franța, Anglia, Japonia); state *neocapitaliste*, practicând tot regimul proprietății private, dar îngřádindu-i folosința și fructificarea printr'o restrângere a libertății economice (Italia, Germania, Statele-Unite) și state *comuniste*, practicând simultan proprietatea colectivă a mijloacelor de producție în comun și economia dirijată, (U. R. S. S.).

Caracteristic pentru anul 1933 e faptul că *victoria democrațiilor în alegerile prezidențiale din Statele-Unite, a smuls aceste State din rândul lumii vechi capitaliste, aruncându-le în rândul celor neo-capitaliste.*

Această întărire a tendințelor de dirijare a economiei capitaliste, corelată ușurărilor acordate pentru a doua oară după revoluție, în Rusia, micii proprietăți personale, par a indica o *vagă tendință de apropiere a celor două tipuri de economie până aci radical antagoniste.*

În ce privește *politica producției, vechile state industriale au continuat să practice*, în 1933, *politica agrariană* de dezvoltare a producției agricole proprii. Aceasta, de sigur, *ca o reacțiune împotriva restrângerii debușurilor produselor lor industriale în țările agrare și coloniale* sub influența scăderii puterii de cumpărare a acestora, provocată de prăbușirea prețurilor produselor agricole începând din 1929; precum și sub influența dezvoltării industriale a acestor țări din urmă.

Politica aceasta de reagrarizare caracterizează deopotrivă eforturile Italiei, Germaniei, Franței, Cehoslovaciei și parțial chiar pe ale Statelor-Unite. Numai Anglia, beneficiind de condițiile speciale ale « Commonwealth »-ului britanic, a continuat o politică proprie de preferință a producției agricole a domeniilor ei.

În *Italia* însă, în vreme ce fascismul continua experiența regimului corporatist în industrie, Mussolini anunța sfârșitul « bătăliei grâului », adică ridicarea volumului producției agricole italiene la nivelul necesar acoperirii nevoilor ei interne. Începând din 1933, nevoile de hrană ale Italiei urmează a fi deci acoperite, în întregime, de producția agricolă indigenă și Italia încetează de a fi o țară importatoare de cereale.

În *Franța* ca și în *Cehoslovacia* țări în care producția agricolă nu acoperă decât o parte a consumului intern, producția a fost apărată printr'un regim deosebit de sever, prin obligații impuse industriei de transformare și printr'o politică specială de stocaj.

În *Germania*, sub influența condițiilor specifice ale acestei țări și programului hitlerist, politica agrariană, inspirată de baroni, a luat forme deosebite de cele de aiurea.

Țară industrială, exportatoare de produse manufacturate, constituită pe o bază agricolă internă nesigură și dependentă, sub raportul aprovizionării, mai ales de țările agricole din basinelul dunărean pe care le domina înainte de războiu industrialicește, Germania s'a văzut, după războiu, lipsită de debușuri coloniale, precum și de zone controlate de aprovizionare cu materii prime necesare industriei ei. Dacă Germania a continuat totuși să facă câțva timp o politică de intensă industrializare, această politică s'a făcut cu prețul unui șomaj cronic și a pierderii independenței sale economice, industria și comerțul german trecând sub controlul străinilor.

Obligația demilitarizării agravase acest șomaj cu toată povara cotei de populație ocupată înainte de războiu trei ani după majorat, în cadrele armatei imperiale (circa 1 milion de oameni).

În aceste condițiuni, dezvoltarea motorizării într-o agricultură de altfel parcelară în mare măsură, ar fi însemnat o liberare a brațelor dela țară și o sporire a contingentului de șomeri industriali și așa destul de numeroși.

Era firesc ca hitlerismul, dornic să asigure mai presus de orice independența economică a Germaniei, să încerce o revizuire a acestei politici.

Aci stă explicația politicii relativ anti-industriale a celui de al treilea Reich, constând în stabilizarea bazei agricole interne prin oprirea agricultorilor la ei acasă, fixarea autoritară a prețurilor produselor agricole, încetinirea investițiilor, obligarea industriilor să primească muncitori supranumerari, lupta contra raționalizării excesive, etc.

Se știe însă că orice politică de prețuri înalte în agricultură atrage o lărgire a pieții industriale, prin creșterea cererii de mărfuri, dar implică o scădere a ratei profitului industrial prin obligația implicită de a plăti salarii urcate în raport cu costul vieții. Dacă la aceasta adăugăm obligația impusă industriei de a angaja lucrători peste nevoi, spre a putea beneficia de avantajele oferite de stat diferitelor industrii, se distinge că e vorba de o adevărată politică de scumpire a costului de producție, de scădere a productivității în industrie, care lovește direct în rentabilitatea ei.

După cum observă unii economiști, se petrece aci o tendință inversă aceleia manifestate în statele agrare în curs de industrializare, de pildă în Rusia unde politica de stat urmărește dimpotrivă reducerea costului de producție în agricultură, liberarea brațelor necesare industriei și menținerea salariilor joase, spre a reduce și în industrie costul mijlociu de producție și a spori productivitatea materială, ei eftenind prin aceasta lucrurile și sporind bună starea generală.

Acest dublu proces, al dezvoltării agriculturii, pentru consolidarea industriei și al înfrânării industriale, prin stabilizarea agriculturii, nu e un proces izolat și fără semnificație. El constituie una din tendințele principale ale lumii contemporane și trebuie înțeles ca o reacțiune a statelor industriale împotriva cauzelor permanente de depresiune isvorite din sărăcia statelor agrare și dezvoltarea capitalismului indigen. În fața concurenței capitalismului

colorat, statele industriale se întorc asupra lor înșile și își dezvoltă propria lor piață, prin lărgirea bazei agricole indigene sau frânând ritmul dezvoltării lor industriale excesive!

Politica aceasta a producției a avut repercusiuni adânci în politica comercială, ducând mai întâi la o restrângere a volumului comerțului internațional, apoi la o redistribuire a lui sub influența restrângerii importului, și în sfârșit la o creștere a comerțului internațional de materii prime, caracteristic anunțator al unei reprize industriale, artificiale este drept, dar nu mai puțin reale. Să lămurim:

Paralel cu această tendință de reagrarizare a statelor industriale creditoare, *statele agrare*, în majoritatea lor debitoare și aflate în imposibilitate să-și echilibreze balanța plăților prin excedentul de export — stânjenit de protecționismul agricol al statelor industriale —, *au fost nevoite să reacționeze, recurgând la rândul lor, încă din 1932, la o serie de măsuri restrictive ale comerțului lor. La adăpostul acestor măsuri o nouă înflorire industrială se schițează în aceste state în 1933.*

Prin aceasta, *o a doua tendință a economiei mondiale* pare a se desemna în *faptul înlăturării diviziunii internaționale a muncii și înlocuirii ei cu o mai mare omogenitate a structurii producției diferitelor țări.*

Această omogeneizare a producției implicând aparent o restrângere a volumului schimburilor internaționale, nu implică în fond, decât o redistribuire a lor, întru cât pe măsură ce scade comerțul produselor fabricate dintre state, se dezvoltă între ele — în măsura dezvoltării industriale ale țărilor noi — comerțul materiilor prime. Voluntatea comerțului materiilor prime tinde deci să crească sub efectul combinat al neomogeneității distribuției lor geografice și al noiei eflorescențe industriale. Ce ar putea rezulta de aci, într'un viitor apropiat, n'ar fi o stagnare a comerțului, ci o redistribuție a curentelor de capitaluri între statele producătoare de materii prime și statele transformatoare.

Căci, paralel cu aceste transformări structurale ale producției și comerțului mondial, *s'a schițat un antagonism în interiorul statelor capitaliste industriale, între funcțiunea capitalului lor financiar, care le constituie creditoare și funcțiunea capitalului lor industrial, care le impunea să exporte. Într'adevăr încurajarea activării balanței lor comerciale prin politica de reagrarizare amenință — prin carența statelor agricole debitoare pe care o provoacă —*

să ducă la o desechilibrare a balanței lor de capitaluri. E aci un moment dificil de opțiune, care pare a desemna o a treia tendință în sânul lumii capitaliste și anume o tendință de oprire organică a curentelor internaționale de capitaluri, care circulau până acum dela țările industriale la cele agricole. Prin aceasta se stânjenește însă industrializarea acestora din urmă. Se vede că, în forme noi, impuse de nouile configurații economice, reappare jocul automat al factorilor de echilibru economic.

În sfârșit, în politica monetară, anul 1933 este important prin faptul că pentru întâia oară s'a încercat dirijarea sistematică a vieții economice cu ajutorul îndrumării fluctuațiilor monetare, după cum vom vedea pe îndelete mai departe.

*

Dacă din punct de vedere structural, anul 1933 este anul autarhiilor și al progreselor economiei dirijate, din punct de vedere conjunctural el este anul unei reprize relative în toate compartimentele vieții economice. Indicii principalelor serii de fapte economice, comparați cu cei din anul precedent, indică o netăgăduită creștere a activității, dovedind că punctul cel mai de jos al crizei declanșată în 1929 a fost depășit și că intrăm într-o nouă zodie de prosperitate economică.

Cu toate acestea, optimismul acesta nu trebuie să ne iluzioneze. Transformările structurale ale vieții economice sunt de natură să inspire oarecare îngrijorări asupra dezvoltării ulterioare a reprizei constatate. Există serioase temeri că urcarea prețurilor, a producției și a cursurilor acțiunilor înregistrată în 1933 să nu fie decât artificială, și că anticiparea rezultatelor reprizei, prin diferitele politici, să nu-i fi compromis eficacitatea.

Conjunctura anului 1933 poate fi împărțită în trei perioade.

În primul trimestru, deprimarea generală a vieții economice a continuat, sub influența factorilor sezonalii, atingând cel mai scăzut nivel în Martie. Singură Germania s'a resimțit mai puțin în acest interval.

Perioada de învioreare generală a vieții economice, începe din Martie odată cu nădejtile legate de reușita conferinței dela Londra și de politica președintelui Statelor-Unite și ține până în Iulie, când se încheie, odată cu decepțiile primeia și cu începutul greutăților celei de a doua.

Speculația se înviorază în acest interval peste tot. Prețurile cresc ca și producția în toate țările.

Dar fenomenul nu ține mult. *O a treia perioadă, de nouă depresiune, urmează eșecului conferinței dela Londra*, în care statele își iau fiecare măsuri de apărare pe compt propriu împotriva depresiunii.

Ceea ce caracterizează această ultimă perioadă este reacția Angliei și a Japoniei împotriva încercării Statelor-Unite de a-și menține, cu ajutorul deprecierei monetare, nivelul prețurilor aur la acela al prețurilor lor.

Cum se vede, întreg anul, pare dominat de încercarea conferinței dela Londra și de experiența americană. Să ne oprim deci puțin asupra lor.

*

Conferința dela Londra, convocată în Iunie în vederea studierii mijloacelor eșirii din criză, constatând că unul din simptomele cele mai generale ale acesteia era restrângerea îngrijitoare ale relațiilor economice dintre state, își propusese să discute:

1. In materie financiară, *mijloacele de reluire a circulației internaționale a capitalurilor*, stânjenită de numeroasele restricții ale comerțului de deize practicate în diferitele țări.

2. In materie comercială, *mijloacele de reluire a circulației internaționale a mărfurilor*, îngreunată de măsurile de apărare vamală luate aproape pretutindeni.

Ambele soluții sugerate se izbeau, în fapt, de complexul de împrejurări care, producând dezechilibrul balanțelor de plăți ale statelor mai greu atinse de criză, provocaseră luarea măsurilor restrictive tocmai ca mijloace de combatere a acestui dezechilibru. Venind astfel, dela început, în conflict cu politicile de apărare contra crizei adoptate de diferitele guverne, soluțiile sugerate conferinței în-tâlneau în calea lor rezistența surdă a tuturor statelor participante.

Luând astfel poziție de înlăturare a simptomelor crizei, împotriva curentului adânc al economiei mondiale care le determinase, fără a pune în suficient relief antagonismele care justificau acest curent în ochii fiecărui stat, *conferința dela Londra era mai dinainte sortită unui eșec sigur.*

Intr'adevăr, statele participante erau silite: 1) sau să refuze fățiș discuția problemelor care nu le convenea, (cum au făcut de pildă Statele-Unite în chestiunea datoriilor, răpind astfel orice sorti de izbândă lucrărilor comisiei financiare, în care sarcina datoriilor reprezenta, pentru toate celelalte state, cauza primordială a dezechilibrului de care se apăraseră introducând măsurile

restrictive); sau, dimpotrivă, 2) acceptând discuția, aceste state făceau totuși astfel de rezerve mintale și condiționau soluțiile în așa fel încât lucrul echivala tot cu un refuz de discuție. Așa a făcut de pildă Franța când a condiționat discuția consolidării vamale de soluția prealabilă a problemei monetare, deși era sigură de refuzul Statelor-Unite în acest punct, provocând astfel, indirect, eșecul lucrărilor comisiei economice.

În fond, niciun Stat nu venea cu dorința sinceră de concesiuni și cooperare, ci fiecare cu dorința de a găsi o soluție a propriilor sale greutăți pe spinarea celorlalte.

Și pentru că nimeni nu se înșela asupra propriilor lui intenții și nici nu ignora pe ale rivalilor, s'a desemnat dela început, în mod limpede, că *toată abilitatea în conferință va consta, pentru fiecare Stat, exclusiv în arta de a arunca asupra celorlalte răspunderea eșecului ei.*

În acest joc, s'ar putea spune că fiecare țară și-a dat arama pe față: Germania, brutalitatea cinică și masivă a unui popor de 70 milioane care se înăbușe; America, ipocrizia egoistă și moralizatoare; Franța, abilitatea logică riguros interesată; Japonia, calculul ascuns; Rusia, indiferența față de orice rezultat; Anglia, izolarea curtenitoare și generoasă, dar distantă, a gazdei silită să ție cumpăna între oaspeți.

Din acest punct de vedere, conferința s'a soldat cu o victorie netă a Franței, care, mai încercată în manevră, a izbutit să exploateze în așa fel stângăciile delegației americane, încât a aruncat, în ochii lumii întregi, asupra acesteia, toată răspunderea morală a eșecului conferinței, deși ea însăși nu contribuise cu puțin la acest eșec.

Rareori s'a putut astfel vedea o conferință care, sub numele cooperării internaționale, să prezinte o mai mare încercare de manevrare a tuturor de către fiecare.

Care era situația reală a statelor prezentate la conferință?

Franța se prezenta doritoare să-și asigure, prin stabilizarea dolarului, nivelul intern al prețurilor și poziția comerțului său exterior, amenințate de dumpingul de schimb practicat din Aprilie de către Statele-Unite. În al doilea rând, credincioasă tezei sale a solidarității dintre datoriile de războiu și reparații, Franța urmărea să obțină dela conferință, în fața carenței Germaniei, dacă nu anularea, măcar reducerea datoriilor ei în limita plăților germane.

Astfel, atitudinea Franței se prezenta fermă pentru revizuirea datoriilor și pentru stabilitatea monetară. În schimbul lor, ea ar fi acceptat consolidarea taxelor vamale și renunțarea la măsurile luate contra dumpingului valutar american.

A pune astfel problema însemna însă a refuza orice înțelegere nouă politici economice americane.

Intr'adevăr, *Statele-Unite* erau hotărâte să-și apere cu orice preț politica de curând începută, și de aceea ele cereau în primul rând conferinței să obțină abolirea restricțiunilor comerciale, dar refuzau să stea de vorbă în timpul ei, atât despre revizuirea datoriilor de războiu, cât și să-și mai ia un angajament în privința stabilității monetare.

Intre ele, *Anglia*, stânjenită în comerțul său exterior, atât de politica de protecție vamală a Franței, cât și de politica dumpingului de schimb practică de Americani prin deprecierea sistematică a dolarului, își propunerea, urmată în aceasta de Japonia, să profite în ambele soluții.

Înțelegând că nicio consolidare vamală nu poate fi de lungă durată, *Anglia* a căutat să obțină dela Franța, în prealabil măcar, un armistițiu vamal, care consolidând un timp situația existentă a comerțului ei exterior, îi lăsa deplină libertate de acțiune în privința eventualei devalorizări a lirei sterline, de îndată ce deprecierea dolarului ar fi devenit jenantă pentru comerțul ei.

Eșecul conferinței a folosit astfel în primul rând Angliei și Japoniei, care au putut profita câteva luni de situația armistițiului vamal, fără a fi obligate la o consolidare monetară care le-ar fi lăsat la discreția Americii.

Rusia s'a prezentat la conferință pasivă, subliniind numai cooperarea sistemului sovietic la eforturile de refacere economică mondială, ca și cum n'ar fi fost vorba de eforturile de refacere a lumii capitaliste, opuse ei!

Prezența Rusiei la conferință era însă justificată în realitate de interesul ei de a iniția noui relații diplomatice și economice cu statele occidentale europene și cu America, în locul celor compromise odată cu schimbarea politicii dela Rapallo, după triumful hitlerismului.

Fapt vrednic de menționat e că la Londra a apărut pentru întâia oară posibilitatea de cooperare — măcar nominală — a celor două sisteme economice, capitalist și comunist, într'un efort de

organizare unitară a economiei mondiale. E aci, consecința ultimă trasă din premisele Stalinismului asupra putinței edificării socialismului într-o singură țară, implicând însă consecutiv, dacă nu o revizuire, cel puțin o largă interpretare a tezelor Leninismului, după care misiunea esențială internațională a Statului sovietic e aceea de avantgardă a revoluției mondiale.

Din toate țările, singură *Germania* a avut curajul să arunce masca și să forțeze — poate dinainte convinsă de insucces — destinele conferinței, prezentând ca un balon de încercare, repede dezavuat sub presiunea indignării morale a idealiştilor adunați la Londra, propunerea Hugenberg, prin care nu cereau nici mai mult nici mai puțin decât: 1) suprimarea reparațiilor, 2) credite, 3) restituirea coloniilor, 4) dreptul de colonizare a Rusiei sovietice.

Statele mici din răsăritul Europei s'au prezentat la conferință, cum era și firesc, relativ solidare cu punctul de vedere francez, împiedecând astfel izolarea Franței în conferință. Zic «relativ» solidare, pentru că tuturor — inclusiv Polonia — le lipsea autoritatea morală să vorbească în numele etalonului aur, altfel decât mizând mintal pe aurul băncii tutelare.

Dincolo de această atitudine, unele dintre ele schițaseră însă, pentru cazul unui eșec posibil al colaborării mondiale, gestul deschizător de perspective unui eventual bloc răsăritean, de configurație încă incertă.

România a mers la Londra încadrată în blocul acestor state favorabile punctului de vedere francez. A obținut astfel teoretic, recunoașterea morală a lumii că o acoperire reală a circulației cu 25% nu e compromițătoare pentru creditul unei bănci de emisiune, un contingent de câteva zeci de mii de vagoane în acordul grăului și... perspectiva căutării unui plasament real recoltei.

Conferința a început sub auspiciile atitudinii «idealist moralizatoare» a delegației americane, care, uitând tot ce era egoist în atitudinea ei, se socotea iarăși datoare să mântuiască lumea, ca în Martie 1917, la declararea războiului, în Ianuarie 1928, la publicarea celor 14 puncte, în 1929, la conferința păcii și în 1921, la conferința navală dela Washington.

Rar s'a văzut atitudine mai lamentabilă într-o conferință internațională decât aceea a delegației americane! Căzută în cursa întinsă de propria ei atitudine generoasă, adică obligată moralmente prin declarațiile ei de început, să refuze cu orice preț răspunderea risipirii

conferinței, delegația americană, cedând principial în fața jocului ferm al Franței, a fost dezavuată de Președintele Roosevelt, conform vechii tactici a democraților americani, pentru care ce se spune în Europa nu trebuie înțeles la fel în America. Președintele nu s'a sfiit să repete personal « avertismentele » sale lumii și, în fața răspunsului conferinței că așteaptă propuneri concrete, a trimis chiar pe fiul său (sufletesc: Molley), ca cei ce vor crede în el să nu piară și conferința să aibă vieață veșnică! Dar încă înainte de a fi debarcat, Molley a fost și el dezavuat de Duhul tatălui prezidențial, care l-a prezentat numai ca pe un delegat oficios al său, neautorizat să vorbească altfel decât ad-referendum.

Convinsă că n'are cu cine sta de vorbă, în fața refuzului președintelui Roosevelt de a veni personal în Europa, altfel decât ca mântuitor, în felul lui Wilson din 1918, conferința și-a mai târfit existența câteva săptămâni cu discuțiuni lăaturalnice asupra procentului de acoperire, sau organizării comerțului de cereale, menite să rămână pe hârtie, până când, convingându-se de adevărul cuvântului Mussolinian că orice încercare de organizare economică pe plan mondial e prematură atât timp cât fiecare țară nu s'a organizat la ea acasă, și-a amânat lucrările sine die, rămânând în ființă numai un mic comitet permanent, destinat să prindă momentul când redeschiderea ei s'ar dovedi oportună.

Încercarea de a concentra la Londra eforturile în vederea ieșirii din criză, eșuând, Statele participante s'au regăsit — după risipirea delegațiilor, — în prada acelorași dificultăți dela plecare.

Drept vorbind, cele mai multe state scontaseră acest eșec. Și unele, chiar dacă nu-l doriseră de-a-dreptul, nici nu făcuseră nimic ca să-l împiedece.

Așa că a doua jumătate a anului reprezintă perioada reacțiunilor și ajustărilor economiei mondiale în urma eșecului conferinței dela Londra. *Fiecare țară și-a căutat, în acest interval, salvarea prin mijloacele ei proprii.*

Printre toate experiențele încercate, se impune în primul rând aceea a economiei americane.

*

Statele-Unite au fost într'adevăr, în 1933, teatrul unor adânci prefaceri economice, iscate în urma alegerilor prezidențiale din Martie.

Prăbușirea speculației bursiere a prețurilor și a producției, scăderea consumului, creșterea șomajului, continuate până în Martie

1933, treziseră pe Americani din iluzia prosperității perpetue cu care trăiseră aproape un sfert de veac.

Departe de a fi o calitate inerentă economiei americane, « prosperitatea Hoover » se dovedea un accident !

Nedeprinși să îndure rigorile crizei, încrezători în artificialitatea aşezării lor economice şi sociale şi neacceptând fatalităţile niciunui destin, Americanii întâmpinaseră, la începutul anului, cu manifestatii sgomotoase de opinie publică, încercările, timide de altfel, de deflaţie din ultimele zile ale guvernării Hoover. Era firesc ca întreaga campanie electorală să se desfăşoare în jurul întoarcerii prosperităţii, şi ca noul ales să încerce să justifice de îndată nădejdiile care salutaseră înscăunarea lui, cu o reluare a afacerilor !

Politica sa se desemnează în lunile imediat următoare.

Prins între interesele protivnice ale fermierilor, ale industriaşilor, ale bancherilor şi ale deponentilor, preşedintele fixează în modul următor obiectivele imediate ale politicii sale :

1. *uşurarea lichidărei pasivurilor,*

2. *sporirea producţiei, realizată prin creşterea puterii interne de cumpărare a populaţiei !*

Soluţia aleasă în acest scop a fost *dirijarea producţiei cu ajutorul circulaţiei, realizată în interior printr'o inflaţie de credit, concomitentă cu o devalorizare exterioară a monedei.*

Trebuia deci realizată în interior operaţia delicată a ridicării costului de producţie, fără o urcare concomitentă a costului vieţii. Politica prezidenţială lovea, ca atare, în primul rând în « businessman »-i, în beneficiile întreprinzătorilor !

Sensul politicii Rooseveltiene nu era însă numai acela de a uşura lichidarea sarcinilor fixe ale întreprinderilor, operând o urcare artificială a preţurilor pe piaţa internă americană, înlesnind plasarea şomerilor şi întreţinând o prosperitate factice a unei industrii anemiate. Dacă acesta ar fi fost scopul, soluţia inflaţiei interne ar fi precumpănit, fără îndoială, în desbaterile trustului inteligenţii asupra soluţiei devalorizării. *Politica Rooseveltiană însemna însă şi o încercare de redresare a comerţului exterior american.*

Efectele deprecierei concomitente a lirei şi a yen-ului, începute în toamna lui 1931, însemnaseră o lovitură serioasă pentru comerţul american care, cu toată reducerea preţurilor de cost, se vedea înlocuit pe toate pieţele sud-americane, extrem orientale şi asiatice, de comerţul anglo-japonez, beneficiar al unui formidabil dumping de schimb.

Paralel cu dezvoltarea puterii de consumațiune internă sub influența urcării prețurilor materiilor prime, sporirii salariilor și angajării șomerilor, politica de creștere a producției trebuia sprijinită și prin altceva. Creșterii producției trebuia să-i corespundă simultan o expansiune reală a posibilităților de desfacere în afară, în lipsa căroră, cu toată inflația de credit, stocurile noi produse nu s'ar fi putut scurge, provocând cu necesitate o nouă prăbușire de prețuri. Recucerirea piețelor pierdute în fața concurenței anglo-japoneze se impunea astfel politicii prezidențiale ca o necesitate ineluctabilă.

Pentru ca o asemenea politică să reușească *trebuia* însă *ca ritmul creșterii prețurilor interne să întârzie asupra ritmului deprecierii monetare în așa fel încât* — sub influența acestui decalaj — *nivelul prețurilor aur americane să se deslipească de acel al statelor cu monedă stabilă și să scadă treptat până la nivelul prețurilor practice de statele concurente*. Acesta și nu altul este secretul întregii politici monetare Rooseveltiene.

Refuzând aparent să dea satisfacție Franței în Conferința dela Londra, președintele Roosevelt își puna la adăpost armele de atac contra Angliei și Japoniei. Ceea ce și explică duplicitatea Angliei, care, deși aderase în timpul conferinței la politica franceză de stabilizare, nu s'a sfiit, după eșecul conferinței, să recurgă, începând din Iulie, la procedeele devalorizării monetare pentru apărarea comerțului său.

Rezultatele politicii rooseveltiene nu întârzie să dea roade începând din Aprilie.

Bursa care fusese grea în tot timpul primului trimestru, precum și producția și prețurile americane, în scădere continuă până în Martie, încep din Aprilie o repriză care durează până în Iulie. În tot acest timp, intențiile președintelui se realizează, deprecierea dolarului întrece ritmul creșterii interne a prețurilor, așa că asistăm la o continuă scădere a prețurilor aur americane, până în Iulie, când acestea ating nivelul celor englezești. Căderea dolarului se oprește atunci și președintele se gândește un moment la stabilizarea lui! Din nefericire, continuarea urcării interne a prețurilor antrenează în luna următoare o urcare a prețurilor aur.

Incepe atunci, odată cu sfârșitul conferinței dela Londra și cu atingerea nivelului prețurilor americane, un mare duel monetar anglo-american.

Amenințată să piardă beneficiile politicei sale de dumping, realizată prin deprecierea lirei, Anglia, care urmărea încă din Mai cu atenție, fluctuațiile dolarului, dă drumul la rândul ei Lirei sterline.

Temător să nu-și vadă compromise rezultatele politicei sale, președintele Roosevelt, care — cum am văzut — intenționase un moment o stabilizare a dolarului, reia și el cursa deprecierei. Se petrece însă în acest timp un fenomen îngrijitor pentru sortii politicii prezidențiale. Anume, prețurile interne americane continuă să urce, împingând pe cele externe peste paritate și determinând o pasivizare a balanței comerciale!

Lucrul se accentuează spre sfârșitul anului și explică pentru ce, începând din Noemvrie, lira sterlină se desparte de dolar! Anglia nu mai are de ce urmări cursa deprecierei!

Producția americană a urmat ritmul crescând până în Iulie și scăzând după aceea, paralel cu speculația, impresionată la început de perspectivele noiei politici, decepționată apoi de dificultățile ei!

Ritmul conjunctural al celorlalte țări poate fi împărțit în două grupe. De o parte Franța și Germania, influențate defavorabil de conferința dela Londra, văd și ele o scădere a speculației începând din Iulie, mai accentuată pentru Germania, țară mai interesată de rezultatul conferinței. În vreme însă ce în Franța producția dă ușor înapoi, ca și prețurile, în Germania, sub influența condițiilor specifice, cresc și unele și altele.

Al doilea grup, cuprinzând Anglia și Japonia, suferă oscilațiuni inverse. Într'adevăr, asistăm în aceste țări la o repriză a cursurilor acțiunilor și a prețurilor, concomitentă cu o depreciere a prețurilor aur și cu o urcare a cursului aur a acțiunilor. Scăderea din August este de mică importanță și nu schimbă sensul mișcării generale. În special producția japoneză pare a suferi în prima jumătate a anului fluctuațiuni inverse sortilor de reușită a politicei americane, producția luând avânt din Iulie, odată cu dificultățile ivite în calea politicei americane.

Paralel, economia sovietică își consolidează și pe alocuri își desvoltă pozițiile câștigate prin aplicarea primului plan pe cinci ani. Dumpingul moral al primelor momente, i-a urmat o politică mai realistă de adaptare la împrejurările de fapt. Economia sovietică cunoaște în aceste condiții o destindere, dar condițiile de apreciere a ei, sunt mai greu de precizat, întru cât criteriul bună stării, după

care se judecă economiile burgheze, nu mai e singur revelant pentru diagnosticarea situației economice! Într'adevăr, politica sovietică urmărește o comprimare voită a nivelului de viață, în vederea accentuării ritmului acumulării colective a « plus valorii » întreprinderilor, acumulare destinată dezvoltării accelerate a trustului vertical pe care-l realizează economia sovietică! Intre acestea se anunță terminarea confecției celui de al doilea plan cincinal trebuind să ducă industria sovietică la un potențial suficient satisfacerii nevoilor interne ale Rusiei.

Franța a rămas în dificultățile ei proprii, amenințată de perspectiva unui grav dezechilibru al balanței sale de plăți sub influența reducerii concomitente a exportului și a încasărilor provenite din cupoanele creanțelor sale asupra străinătății; amenințată de o nouă scădere a nivelului prețurilor, și de neputința de a realiza un echilibru bugetar.

În fața acestor fapte, producția a dat îndărăt și odată cu sfârșitul anului au început să se arate primele semne de neîncredere în franc, manifestate printr'o scădere a rezervelor de aur ale Băncii Franței!

Toate aceste fenomene arată că, *dacă o destindere pare a se fi produs în lumea întreagă, condițiile obiective ale unei reprize ciclice sunt încă departe de a se putea manifesta automat. Stimularea lor prin diferite politici menite să înlesnească lichidarea e de natură să dea un avânt temporar vieții economice. Dar, în măsura în care această lichidare nu e încă operată, aceste urcări nu fac decât să angajeze cu anticipație un viitor încă incert.*

Trebue totuși observat că, *în forme noi, o lichidare se produce în lumea întreagă. Dar nu sub forma cunoscută până acum a retragerii din procesul de producție a întreprinderilor greșit angajate, ci prin preluarea artificială de către colectivitate a pagubelor lor și prin înmulțirea generală a semnelor de circulație în măsura în care se acoperă aceste pagube! Intervenția aceasta a statului, în vederea socializării pagubelor, e însă de natură să modifice adânc funcționarea unui sistem economic întemeiat în primul rând pe interesul și pe riscul individual, Statul, care azi socializează pagubele, nu se poate să nu își pună mâine întrebarea despre socializarea beneficiilor. Căci toate sistemele de ușurare a lichidării, prin intervenția statului, ridică pe primul plan al atenției generale interesul colectiv și împing pe nesimțite viața economică contemporană către un regim de economie colectivă și dirijată. Până ce o repriză bine*

caracterizată nu va reuși să spargă cadrele acestei politici, trebuie însemnat cu hotărîre că vicața economică a lumii actuale se îndreaptă în zodiile unei astfel de economii.

În ce privește în special țara noastră, trebuie să observăm pe-trecerea aceluiași fenomene. Moratoriul datoriilor agricole a ușurat situația exploatatorilor. Banii teaurizați în 1932 au început să iasă din ascunzători, alimentând, de teama inflației, o puternică campanie de construcție. Stimulată de această campanie, industria română a cunoscut și ea, la adăpostul contingentării, o diversificare și o creștere a producției. Sub raportul politicii economice de Stat, România a rămas, după conferința dela Londra, în cunoscutele dificultăți de transfert, care au culminat cu suspendarea lui la jumătatea lui August. Măsură inevitabilă, dar veleitară, interpretată ca un gest de independență, care a compromis în două săptămâni un an întreg de eforturi de adaptare a politicii noastre economice la exigențele statelor creditoare tutelare!

E stranie această întoarcere a lucrurilor care face ca Virgil Madgearu, venit în 1928 la putere sub presiunea creditorilor, să cadă înfrînt exact pe pozițiile pe care fusese înfrînt acum cinci ani Vintilă Brătianu; iar partidul liberal să-i succedă în numele politicii pentru care fusese răsturnat atunci de partidul național-tărănesc.

E aci o situație care trebuie să dea de gîndit oricărui Român, asupra realităților în care este încadrată politica economică a țării lui și mai ales asupra contingentelor de politică externă care ne silesc — de voc, de nevoie — să ne jertfim independența economică pe altarul unității naționale.

S'o facem deci, dacă n'avem încotro, dar cu conștiința limpede că prin aceasta nu facem decât să plătim încă odată, România Mare!

MIRCEA M. VULCĂNESCU

CRONICI, COMENTARII

HUMANISTUL DR. I. CANTACUZINO ȘI ARTA

O minune de om, o podoabă a omenirii, și a neamului românesc în deosebi, Dr. Ion Cantacuzino nu mai este printre noi!

Mișcarea artistică a țării îndură o groaznică lovitură prin dispariția aceluia care și în domeniul artei a avut o covârșitoare înrăurire, fiind unul din cei mai de seamă animatori și pe acest tărâm. Căci înainte de a fi creat Institutul de seruri și vaccinuri, care-i va perpetua numele în lumea științifică mondială, înainte de a i se fi încredințat, în împrejurările grele ale războiului, conducerea serviciului sanitar și apoi al Ministerului Sănătății Publice și înainte chiar de a a fi ilustrat prin atâtea lucrări originale catedra universitară, de care se simțea așa de strâns legat, Dr. Cantacuzino a rămas, în tot decursul frumoasei sale vieți de adevărat humanist, un adept înflăcărat al literelor și al artelor.

Ca copil s'a inițiat în misterele clasicismului elin, încă viu în căminul bunicului său, Generalul Mavros, ale cărui colecții provenite în majoritate din patria sa, străvechia Olbie, au alcătuit primul nucleu al Muzeului nostru de antichități. Prin tradiția păstrată și în casa părinților săi, tânărul Cantacuzino moștenise, între altele, din cultura vastă a mamei sale, cunoașterea pe de rost a rapsozilor elini, cu care a surprins pe dascălii săi din Paris, unde și-a terminat educația literară. Tot din îndemnul mamei lui, care până la adânci bătrâneți concerta împreună cu fiicele sale, el a primit și inițierea în tainele muzicii, pe care a cultivat-o și executat-o cu atâta pasiune, fiind unul din cei mai convinși wagnerieni și un nelipsit oaspe al manifestărilor dela Bayreuth. Prin cumnatul său mai vârstnic, absolvent al Școalei Politehnice din Paris, cunoscutul academician-numismat Mihail Sutz, decedat la vârsta de 90 de ani în vara trecută, a căpătat gustul pentru științele naturale, pe care le-a absolvit în Sorbona, înainte de a se consacra definitiv studiului medicinei. Pe acestea le-a desăvârșit cu strălucit succes, prin lucrările din laboratorul lui Metchnikoff la Institutul Pasteur și apoi la stațiunea biologică dela Roscoff, unde și-a urmat cercetările până în vara trecută.

Din vremea entuziasmului său, veșnic neîncătușat de o singură preocupare, datează și inițierea lui în domeniul artelor plastice, pe care a avut prilej să le cultive pe îndelete și profund în minunatele colecții ale Luvrului și ale celorlalte Muzee din Capitala și din alte centre ale Franței, devenită patria intelectualității sale.

Spirit larg înțelegător și de o uimitoare vioiciune și prospătime, unită cu o neprecupețită bunătate a sufletului său nobil și îngăduitor, Cantacuzino, din cea mai fragedă a sa tinerețe și până la sfârșitul zilelor sale a căutat să aline sub toate mijloacele suferințele semenilor săi. Lăsând în seama autorităților

competințe grija de a pune în lumina cuvenită marea operă de salvare a omenirii de către savantul medic, să-mi fie îngăduit să arăt aci, în treacăt numai, influența pe care a avut-o și asupra formării politico-sociale a tinerilor din generația sa.

Intr'un vibrant articol în amintirea prietenului său Ion Radovici, Dr. Cantacuzino, în calitate de director al revistei «Viața Românească» alături de Constantin Stere, ne înfățișează astfel mentalitatea de care era animat grupul social, ce se înjghebase sub a sa înrăurire pe la finele secolului expirat.

«Era momentul când vastele încercări de sinteză științifică socială sau filosofică ale occidentului cult începeau să pătrundă și în tineretul nostru; când, în contra capitalismului industrial, proletariatul apusean își organiza forțele sale conștiente; când, față de autocratismul rusesc, începeau să protesteze elementele liberale ale națiunii în numele demnității omenesti. Evoluționismul în biologie, în domeniul științelor fizice, transformismul forțelor și identitatea între energie și materie; pe de altă parte panteismul Hegelian și puternicul criticism social al lui Karl Marx; strigătele de durere și de desnădăjduire aruncate, din profundul conștiinței lor, de poeți, de Beethoven și de Richard Wagner; acest formidabil uragan de idei și de sentimente care, spre mijlocul secolului trecut, zgudui Europa intelectuală, avu răsunetul său puternic în sufletele tinerei generațiuni de școlari români dintre 1880 și 1890. Față de materialismul ambiant se ridică, din centrele noastre universitare, un tineret vibrant, însetat de înaltă cultură și criticism științific, însuflețit de un nobil ideal de justiție socială. Acestei generațiuni aparținea Ion Radovici. El fu, dela început, unul dintre reprezentanții ei cei mai generoși, cei mai pasionați, cei mai profund devotați idealului ei».

În mijlocul acestui grup, din care mai făceau parte răposații frați Alexandru și Mișu Seulescu, George și Constantin Diamandi, precum și contemporanii noștri: Racoviță, Voinov, Bujor, Garofild și Alexandru Slătineanu, am cunoscut pe D-rul Cantacuzino în ultima decadă a veacului trecut.

După cum ni se arată în pomenitul articol, *«grupul evolua spre concepțiile poporaniste condus și susținut în toată evoluția sa, de cel mai pur, cel mai desinteresat spirit democratic».* În următoarea descriere a prietenului său se reflectează însăși imaginea lui Cantacuzino. Ca și Radovici, savantul doctor era și el, deși de o cultură internațională, *«un adânc iubitor de neam. Spre țărânul nostru desprețuit și apăsător; spre acest țărân fin, inteligent, însă fatalist, fără spirit de inițiativă, de abia desrobitor, incult și, economicște desarmat, pornea tot avântul de dragoste»* al celor doi prieteni azi dispăruți dintre noi. Expresiunea acestei vii simpatii era mărită prin senzațiuni estetice; iar amintirea luminoaselor orizonturi și a elegantelor siluete evocate de Grigorescu revenea mereu în convorbirile lor despre Țară și țărănime.

Aceste preocupări sociale, cărora Cantacuzino le-a rămas credincios întreaga sa viață și care îl însuflețeau la epoca când l'am cunoscut, nu-l împiedecau a da curs, cu tot atâta pasiune, și fireștilor sale înclinări artistice. Sub înfățișarea de înfrigorat amator și colecționar de artă mi-a fost dat să-l apreciez mai ales în acest timp, când Parisul era dominat de faimoasa colecție a fraților Goncourt și de interesul pe care chiar maestrul lumii medicale Charcot îl manifesta atât pentru opera de el semnalată a lui Matthias Grunewald cât și pentru pictura contemporană.

Nu voiu uita niciodată perigrinările sub conducerea pricepută a entusiasmului Dr. Cantacuzino în muzeele Parisului, ce pentru întâia oară cercetam atunci, și vizitele pe la anticarii și furnisorii săi de stampe, unde era primit cu deferența cuvenită amatorului ce se impunea prin cunoștințe atât de solide în diferitele specialități.

Stăpânit de pornirea atavică de a poseda obiectele de artă ce-l interesau, pe lângă desaturile italiene cumpărate la o licitație din Nisa, tânărul savant se specializă în colecționarea de gravuri ale tuturor marilor maeștri. Conducându-l în alegerea sa nu numai de înăscutul său gust dar și de discernământul eruditului cunoscător al tuturor tainelor tehnicii gravurii, pasionatul doctor reuși să-și alcătuiască o colecție din cele mai complete și variate. Nemulțumindu-se cu exemplare curente, subtitlul amator, dublat de un specialist din ce în ce mai expert, reuși să-și însușească tirajii rarissime — « *avant la lettre* » — sau din diferitele stări ale gravurilor de seamă. În cartoanele sale cu îngrijire clasate de el însuși se găsește astăzi, între altele, una din cele mai complete colecții a operei lui Albrecht Dürer, cuprinzând atât gravurile cât și xilografiile și diferitele pasiuni ale marelui artist al renașterii germane și ale principalilor săi premergători și contemporani. Din școala franceză posedă nu numai epoca lui Claude Lorrain dar și mai tot secolul al XIX-lea cu splendidele serii din Faust și Hamlet ale lui Delacroix și din alți ilustratori moderni. Școala italiană este reprezentată nu numai prin gravorii clasici ai renașterii dar și prin clar-obscurii secolului al XVII-lea.

Din opera atât apreciată a lui Rembrandt au dispărut, sub ocupație, unele din cele mai rarissime planșe, ce au fost depuse spre păstrare aiurea. Întreg tezaurul de gravuri, cărțile și celelalte opere de artă, ce mi-au fost încredințate la părăsirea Bucureștilor, au fost salvate grație unei plăsmui de acte ocazionale, combinate cu ajutorul prietenului comun, a D-rului Dinu Brătianu.

Din domeniul picturii, Profesorul Cantacuzino poseda o serie de tablouri moderne dintre care unul par a fi atribuit lui Manet, altele sunt de Carpeaux și Monticelli. Sculptura e mai bine reprezentată prin operele lui Constant Meunier. O valoare deosebită rezida în bogata bibliotecă, în care se găsește publicațiile epocii romantice în ediții princeps precum și cele mai vechi cărți referitoare la începuturile medicinei de Ambroise Paré și André Vésalle. Estampe japoneze, o bogată colecție de ceramică de Rouen, Nevers, Marseille și Strasbourg, precum și pânze ale pictorilor români și alte obiecte de artă din țară mai îmbogățesc colecțiile existente.

Toate aceste comori, adunate cu pricepere și cu discernământ, unice în țara noastră și rare chiar în străinătate, acum intrate în patrimoniul național, ar trebui să nu scape Statului, care ar putea da astfel o menire mai precisă Muzeului Stelian, de pildă, rămas fără scop bine definit până aci.

În afară de acest rol de colecționar, Profesorul Cantacuzino mai avea și pe cel de mare animator în domeniul artei românești. Sub a sa președinție s'a înființat, acum vreo 30 de ani, Societatea « Arta Românească », care a salvat unele obiecte de preț din domeniul artei naționale și a publicat principalele monumente arhitectonice din țară. Tot sub auspiciile acelei societăți a apărut și monografia bisericii din Filipeștii de Pădure, din preajma moșiei dela Că-

linești a președintelui nostru, unde membrii Consiliului se adunau uneori în plăcute ședințe extraordinare. Și alte opere de specialitate au mai fost editate de Societate înainte de războiu.

Prin contactul cu tinerele generații de artiști, cari s'au bucurat de neprețuitul său sprijin de orice fel, D-rul Cantacuzino, prin simțul său rafinat și prin entuziasmul său sănătos și comunicativ, a avut o prea fericită influență în asanarea curentelor extremiste și menținerea artei românești în marginile tradiției sănătoase.

Foarte interesantă este privirea generală ce el dete asupra artei contimporane, a picturii în special, în Catalogul expoziției românești din 1925 de la Jeu de Paume din Paris.

Extragem din acest studiu următoarele: *« quelques brèves remarques relatives aux tendances actuelles de la peinture en Roumanie. Il y a trente ans à peine, le chiffre des artistes qui constituaient l'École roumaine se réduisait à un très petit nombre d'unités; nous assistons aujourd'hui à l'épanouissement d'un art qui répond si bien au sens inné de la couleur et de la décoration que l'on découvre chez le peuple roumain. Mais pour que ce goût naturel pût prendre corps et donner naissance à un mouvement artistique de quelque importance, il était nécessaire que la vie sociale en Roumanie se constituât dans toute sa complexité actuelle; ce fut l'oeuvre de la renaissance nationale.*

Il est intéressant de constater à quel point le goût de la peinture s'est répandu, en fort peu d'années, dans le public roumain; si l'on en juge d'après le nombre toujours croissant de collections ou d'expositions particulières, de salons annuels, de publications d'art, de monographies de peintres luxueusement éditées, il est certain que nous nous trouvons en présence d'une manifestation nouvelle, féconde, très juvénile et très vivante, de la vie artistique en Roumanie; dès maintenant, cette école à peine maissante fait paraître une extrême diversité de tendances; elle témoigne aussi de certaines qualités qui lui sont propres et qui la différencient nettement des mouvements analogues que l'on observe chez les nations voisines.

Le peintre roumain est avant tout un coloriste; il a le goût des beaux tons, des nuances fines et de l'élégance dans les formes; il se plaît à transporter sur la toile les aspects des êtres ou des paysages qu'il observe autour de lui; il est peu enclin au symbole ou aux formules allégoriques; il aime les idées claires; c'est un réaliste. Tout comme le peuple roumain lui-même il est paysagiste et physionomiste avant tout; le paysage, la peinture de fleurs, le portrait constituent la matière préférée de son art; contrairement aux artistes polonais ou hongrois, il se sent peu attiré par les grandes compositions historiques ou les vastes sujets légendaires, que son histoire nationale pourrait cependant lui fournir à foison; le pittoresque familier lui convient davantage. Peut-être, dans cet éloignement pour la « grande peinture », y a-t-il un manque de tradition scolastique ».

Claritatea concisă a acestui rezumat ne redă oglinda vastului spirit sintetic al savantului universal, care cu aceeași ușurință dar cu aceeași pătrundere trecea dela lucrările migăloase din laborator la cele mai subtile aprecieri estetice.

Figuri așa din belșug înzestrate de fire și așa de mărinimoase ca a D-rului Cantacuzino nu-și găsesc perechea decât printre humaniștii vremurilor de splendoare ale apusului cu tradiții bine stabilite. Ivirea lui în mediul nostru nu

se lămurește decât prin străvechia obârșie boerească a descendentului voievozilor cu rădăcini până în Byzanț, asupra căruia a prins temeinic altoiul nobil al civilizației franceze. Ca un dar deosebit i-a mai fost hărăzită și acea nemărginită bunătate de suflet, de care atâția s'au bucurat, de care nu puțini au abuzat chiar. Pe aceștia din urmă, însă, lesne credinciosul entusiast îi uita, gândindu-se numai la mijloacele de a împărtăși altora cât mai multe raze din fericirea vieții sale. Căci într'adevăr luminoasă și binecuvântată pentru sine dar și pentru alții i-a fost trecerea pe acest pământ. Nu avea mulțumire mai mare decât de a mângâia pe alții făcându-i părtași la bunurile sale pământești sau sufletești. Săpate în suflet îmi rămân ceasurile în care el ne tâlmăcea tainele tezaurilor sale de artă. Și ca un îndemn spre mai bine păstrez ultima îmbărbătare cu care a onorat condica Muzeului dela Șosea, cu prilejul ultimei sale vizite din 7 Iulie 1933, semnând cu a sa mărunță dar energică slovă următoarea apreciere: « *Cu toată admirațiunea pentru originalitatea atât de estetică a prezentării obiectelor* ».

România zilelor noastre nu a numărat printre fiii ei o făptură mai fericit zămislită, cu o inimă mai largă și cu o cultură mai vastă ca aceea a D-rului Ion Cantacuzino, a cărui personalitate era apreciată de o lume întreagă, depășind hotarele țării noastre. Nenumărate sunt și vor fi rezultatele mântuitoare decurgând din rodnică sa activitate pe tărâmurile atât de deosebite, îmbinând cultura serurilor salvatoare cu îndrumările binefăcătoare în domeniul gingaș al artelor frumoase.

AL. TZIGARA-SAMURCAȘ

IN CĂUTAREA UNUI PRIM ADEVĂR

Trebue să exercite o stranie încântare constatarea repetată că din nesfârșitele și istovitoare strădanii ale cugetării europene, dela cei vechi până în ceasul de față, se desprinde numai parfumul fad de flori moarte al cimitirelor. Și cu toate acestea, după o suverană părere a filosofului italian B. Croce, istoria nu e niciodată istoria morții, ci totdeauna istoria vieții; în orice faptă a trecutului stă ascuns ceva pozitiv, un cât de mic adevăr istoric, o pulsație a unei posibilități de trăire conștientă. Nu întâlnim epoci de decadență, ci numai răstimpuri, mai lungi sau mai scurte, de chinuitoare zămislire a mai binelui.

Un romantism al ruinelor a inspirat, pela 1852, poetului Barbey d'Aurevilly următoarele aprecieri asupra istoriei filosofiei: «Sau, istoria filosofiei, ce înseamnă altceva decât: nu mai există filosofie. Căci niciodată istoria nu se scrie decât pe mormântul cuiva sau a ceva. Ultimă dovadă de decrepitudine, gândirea îmbătrânită istorisește isprăvile gândirii vajnice și active, precum bătrânii, pe cari vârsta îi ține departe de războiu, îl istorisesc copiilor lor, imbecilii sau lași, cari nu-i vor mai imita». (Philosophes et Ecrivains, 1909).

Filosofia este martora — și martira — cea mai convingătoare și tovarășa cea mai credincioasă a spiritului apusean în ceea ce acesta are necesar, în componența lui, ca moment critic. Criza nu înseamnă însă distrugere cu orice preț, cum nu înseamnă nici termenul înrudit de critică. Criza e chiar procesul de regenerare, proces ce stă, dimpreună cu creștinismul, la temelia întregii noastre culturi.

Filosofia trăește o dramă sguuitoare de înălțare și prăbușire, de liniște și sbucium, de pendulare între totul și nimic. Drama e atât de sguuitoare, fiindcă e în adevăr unică. Și e unică, fiindcă țâșnește spontan din ființa ne-strămutată a filosofiei, întru cât aceasta e înțeleasă ca supremă închegare unitară a conștiinței umane. Care e ființa incomparabilă a filosofiei; care e năzuința ei de nestăvilit; prin ce își asumă această cutezătoare disciplină un rol, care duce la un desnodământ dramatic? Răspunsul e de asemenea unul singur, și numai cine îl pricepe sau îl pricepe poate avea un contact nemijlocit cu viața din adâncuri a gândirii.

Filosofia a fost pururea — și nu se putea altfel — «în căutarea unui *prim adevăr*», expresie care, fiind bine înțeleasă, poate fi înlocuită cu acelea echivalente dar, vai, atât de uzate de: *absolut* sau *necon condiționat*. Dacă definim metafizica prin categorica orientare spre absolut sau necon condiționat, nimeni nu poate tăgădui perenitatea acestei preocupări spirituale. Numai că și aci, cum adesea în marile întrebări, ne pânđește cel mai nefericit echivoc.

Metafizica în alcătuirea ei istorică, nu se confundă cu toată râvna după necondiționat, ci cu o râvnă, neîdestulată până azi, după un anumit absolut sau necondiționat. Logicește, nu e dar corect a extinde, la orice filosofie, ceea ce este adevărat numai pentru o determinată modalitate de a înțelege filosofia. Absolutul nu e un monopol al metafizicii, ci aparține oricărei filosofii conștiente de menirea și puterile ei. Se poate spune chiar mai mult și mai precis: controversa fundamentală în filosofie, cauza primă a neînțelegerilor, a neisbânzii și a haosului, este varietatea de înțelesuri a conceptelor de absolut și necondiționat.

De aceea ni se pare că opoziția obișnuită dintre absolut și relativ nu se justifică serios. O astfel de opoziție ia ființă pe un anumit plan secundar, adică pornind numai dela sensul strimț metafizic al absolutului. Cu drept cuvânt relativul se ridică în fața unui absolut rău sau sumar înțeles; în vreme ce pe un plan superior absolutul și relativul se contopesc într'un necondiționat, care nu elimină ideea de relativitate, ci o absoarbe în tot ce ea are îndreptățit. Căci una e relativitatea *ontologică*, întemeiată chiar pe natura obiectelor sau a realității, și alta e relativitatea *psihologică*, pricinuită de amestecul intempestiv al subiectului, de o fatală deformare a realității prin atitudini subiective. Un examen neprevenit probează că toate cazurile de relativitate psihologică se reduc la un joc de relații chiar între obiecte, nu între obiecte și subiect. Nimic nu ne împiedecă a enunța că realitatea în sine e constituită din relații.

Oricum, absolutul, întru cât e cerut de filosofie, impune numai un «prim adevăr», un punct inițial sigur, o propoziție, care să nu mai solicite o justificare, fiindcă ea cuprinde în sine atâta evidență, încât se poate dispensa de condiția restrictivă a demonstrației. Problema aceasta e neatârnată de orice fel de metafizică, deși a fost confiscată de aceasta. Care e conținutul acestui prim adevăr, a acestei «arhe», a acestui punct arhimedic? Iată problema hotăritoare din toate timpurile.

Ne pândește însă scepticismul, și numai o gândire lașă face totul pentru a ocoli lupta, poate fatală, cu îndoiala. Pentru noi tot ce nu rezistă pârjolului îndoelii, nu merită să trăiască.

Dacă până în prezent nu s'a descoperit niciun prim adevăr, niciun punct de plecare fără predeterminări inconștiente sau intenționat trecute cu vederea, scepticismul se poate socoti biruitor. Scepticismul e piatra de încercare a oricărei gândiri autentice și sigure pe sine, dela Socrate, Platon, Augustin, Descartes, Kant și până la J. Rehmke, H. Rickert, H. Bergson, Edm. Husserl, Hans Driesch.

Eternul Mefisto zâmbește și apoi rostește: «Speranțe zadarnice. Mereu aceeași iluzie renaște, pentru a suferi o nouă înfrângere sau, cel mult, pentru a avea satisfacția unui nou și inutil capitol în istoria erorilor umane».

Mefisto e un bun învățător; el nu-ți îngăduie somnolența pe perna cea moale a dogmatismului. Iar cel ce ține mai presus de orice la adevăr, trebuie să îmbrățișeze scepticismul, dacă acesta e adevărul. Vom vedea, în ce margini scepticismul mai are dreptul de a vorbi de «adevăr».

Fapt netăgăduit e că de vreo 40—50 ani filosofia europeană încearcă din nou cu eroism să escaladeze zidurile neospitaliere ale Necondiționatului. O ilustrație, mai cunoscută la noi, a acestui proaspăt apetit absolutist este filosofia intuiționistă a lui H. Bergson, cu care nu avem a ne explica aci. Con-

semnăm numai efortul. « Intuiția, dacă s'ar putea prelungi dincolo de câteva clipe, ar asigura nu numai acordul filosofului cu propria sa gândire, ci și acela al filosofilor între ei » (*Evolution créatrice*, p. 259). Iar în prefața aceleiași opere cu drag repetă ceea ce declarase mai pe larg în *Introduction à la métaphysique*: el vede în intuiționism « constituindu-se o filosofie progresivă, liberată de discuțiile care s'au ivit între școli, capabilă de a rezolva problemele ».

A fost bergsonismul mai fericit decât celelalte școli filosofice; a mulțumit el integral neliniștita curiozitate a gândirii? Nici chiar cel mai fervent bergsonist nu mai e, poate, atât de afirmativ azi. Disputa între gânditori continuă: vechile doctrine își duc mai departe viața lor precară. Kantismul, bunăoară, nu mai e ce a fost altădată, dar el numără încă numeroși slujitori, cari cu o îndărătnicie fără leac rezistă pretenției de a cuceri prin « intuiții » adevăruri universale și de a ajunge acolo unde nu străbate decât o filosofie ce, după cuvântul lui Kant, are « mersul sigur al științei ». Așa dar, intuiția n'a devenit pentru toți mijlocul nediscutabil de a descoperi punctul prim și neclintit al gândirii, sau plasa în rețeaua căreia absolutul se va lăsa prins.

Un contemporan al lui Bergson, apreciat profesor și pătaș la același cult al spiritualității, *L. Brunschvicg*, refuză net chiar posibilitatea unei « axiome filosofice ». Iată chiar cuvintele lui tăioase: « Dacă e azi un adevăr pe care gânditorii îl recunosc într-un acord unanim, e fără îndoială acesta: în afară poate de principiul identității, din care de altminteri nu se poate scoate fără paralogism altceva decât stearpa repetiție de sine, nu este în filosofie o propoziție în sine necontestabilă, de a cărei probare să fim dispensați; nu există axiomă filosofică ». (*L'idéalisme contemporain*, p. 43).

Din fraza, inconștient axiomatică, a lui Brunschvicg se desprinde luminos acest lucru: nu există în filosofie un enunț care să nu aibe nevoie de probă sau un enunț care se probează singur prin evidență interioară și ca atare e măsura celorlalte probe. Un enunț nedemonstrabil ar fi în adevăr dogmatic, numai dacă ar închide în sine judecăți subînțelese și deci s'ar bucura de o falsă evidență. În orice caz, orice probă presupune premise, care trebuie să fie mai învederate decât propoziția ce așteaptă probarea, iar dacă înaintăm pe această linie, trebuie să ne oprim la un prim adevăr, altminteri cădem sub loviturile unuia din clasicele argumente ale scepticismului: regresul la infinit.

Problema « axiomei filosofice » trebuie altfel îndrumată, pentru a pierde caracterul umilitor de vană și naivă încercare. Nu e vorba aci de « axiomele » mărturisite și deci cu puțință de examinat, ci de cele ce sunt cu atât mai tenace, cu cât se ascund mai bine. Fiecare filosofie, conștient sau nu, e susținută de o asemenea axiomă, de un absolut sau necondiționat, și orice ar face, ea nu poate ocoli această necesară prezență. Chiar scepticismul — așa cum e înțeles de manuale — se constituie doctrinal numai cu ajutorul unei supoziții, care pe lângă legile formale ale gândirii se referă și la un precis conținut. Indată ce îi desvălui ipoteza subînțeleasă, scepticismul poate riposta: nu e o ipoteză, ci un fapt « evident ». Ipoteza scepticismului e siguranța de sine a conștiinței sau așa numitul « conținut de conștiință »: mă pot îndoi de realitatea externă, nu însă de stările « interne » sau de fenomene. Nu știu de pildă, dacă există sau nu culoare în sine, însă e evident că eu am culoarea ca fapt « subiectiv ».

Un exemplu încă mai topic de absolutizare contradictorie a relativului ni-l oferă *Aug. Comte* în propoziția lapidară și atât de des pomenită, scrisă la tinerețe în revista « *L'Industrie* » a lui Saint-Simon: « tout est relatif, voilà la seule chose absolue ».

Un alt chip de a refuza un « început » filosofic este declarația, mai de grabă generoasă decât prudentă, că filosofia nu are început sau e « fără început », fiindcă poate începe de oriunde. E doctrina lui *Hegel*, care, deși primește principiul sceptic al negativității, stă la antipodul scepticismului prin spiritul și rezultatele ce o definesc. În fapt, *Hegel* respinge orice început bine determinat, finit, static, închis în sine, nu însă un început care cuprinde Totalitatea infinită, dinamică, a Spiritului. Cum se vede, el precizează calitatea totalității: e Ideea, Gândirea, Spiritul. Este acest « început » așa de evident încât să fie acceptat fără discuție de toți? Teza hegeliană — vom arăta îndată — se integrează într-o atitudine mai cuprinzătoare, comună celor mai felurite filosofii.

Înainte de a schița atitudinile de căpetenie în fața problemei vitale a « începutului », o simplă observație asupra unei bizare stări de lucruri ce stă în nemijlocită legătură cu această problemă. Filosofia are ca obiect inalienabil noțiunile cele mai obișnuite, dar și cele mai vaste ce formează armatura logică a vieții umane. În acest sens, filosofia e pururea de față și toți fac filosofie « fără să știe ». Nu vorbesc toți de « materie », « spirit », « gândire », « individualitate », « acțiune », « viață », « moarte », « lege », etc.? Dar câți simt obligația de a cântări vorbele lor? Ele par evidente, căci stau la îndemâna oricui.

Să facem doar încercarea de a reflecta asupra lor sau, încă mai mult, de a le înmănuchia într-o formă coerentă, și vom fi surprinși văzând cum acele « evidente » se vor topi în mâini, lăsându-ne în cea mai groasă perplexitate. E o minune că în aceste împrejurări viața umană își mai continuă mersul ei normal. Ce să ne mai mirăm atunci că lumea se sbate în cea mai penibilă zăpăceală, când tocmai acestor noțiuni de bază li se refuză limpezimea mântuitoare? De ar merge totul bine fără reflecție și grea examinare, n'ar mai fi poate nevoie de sforțarea de înțelegere și limpezire a filosofiei. Aceasta ar fi atunci un adevărat lux și o îndeletnicire de mandarin. Dar tocmai desgrădinarea vremii e proba dureroasă a insuficienței în primirea noțiunilor ecumenice, dar mai ales în recunoașterea a ceea ce singur e vrednic a fi numit « principiu » sau « început ».

Unde vom găsi acest principiu, acest început fără « supoziții » și în adevăr autohton? Dacă până în prezent nu avem o determinare obștesc valabilă a începutului, pricina de căpetenie nu poate fi decât imensa greutate a acestei determinări și reînnoita desamăgire a tuturor încercărilor. Care sunt aceste încercări temeinice de a surprinde punctul arhimedic al Necondiționatului?

Până azi, două au fost aceste încercări de a da un cuprins noțiunii de absolut. Absolutul e tălmăcit întâiu ca o *Realitate perfectă*, superioară ordinii sensibile, decretate ca iluzorie, iar în Divinitate se concentrează ca într'un focar orbitor toată perfecția reală. E atitudinea curat metafizică sau ontologică, proprie gândirii antice și medievale. În sine, e tot una, dacă la această realitate sau *Existență* se ajunge prin pură gândire, cum se crede mai adesea (d. p. Platon) sau prin senzație (Stoicii, Epicureii), sau printr-o intuiție suprațională (Plotin și mistica medievală). Calea sau metoda de străbătore până la prin-

cipiu e ceva secundar, esențialul e determinarea intrinsecă a principiului sau începutului. De asemenea, e indiferent, dacă această Existență e privită ca imobilă și fără schimbare, convingerea cea mai răspândită la păgâni și creștini, sau ca în continuă mișcare și prefacere, cum gândeau altădată Heraclit (acesta destul de echivoc) și azi atâția.

Deci cea dintâiu determinare a începutului e maximală: *toată* existența. Nu interesează în acest loc, cum s'a sdruncinat treptat această teză — *ca principiu* evident, însă e fapt istoric că omenirea a ajuns necesar la constatarea că Existența perfectă și integrală se sustrage cunoașterii. Și atunci s'a făcut a doua ancorare în Necondiționat, ancorare ce caracteriză deopotrivă scepticismul, mistica și dialectica Spiritului. În loc de maximum de realitate, s'a aflat ca reazem sigur al cunoașterii un minimum de realitate. Dela existența perfectă s'a trecut vertiginos la existența cea mai imperfectă, la aceea care se îndoia, suferea și se sbătea în neliniște: sufletul uman, conștiința personală, eul, spiritul, ideea, gândirea. E teza idealistă, schițată de creștinismul lui Augustin și pusă la temelia filosofiei moderne de R. Descartes. Până în vremea de față ea a rămas piatra neclintită a filosofiei și în această credință comunică semiscepticismul lui D. Hume, criticismul lui I. Kant, dialectica lui Hegel, intuiționismul lui Bergson și toate formele actuale de psihologism, care în loc să exploreze Existența se mulțumesc a descrie stări sufletești sau « trăite ». Notăm că pentru suflet și ca un echivalent al său s'a instaurat ca început sigur noțiunea de Vieață, ca și cum vieața ar fi mai vădit și mai nemijlocit cunoscută decât sufletul sau conștiința.

Rezultatul acestei răsturnări filosofice, care vroia să fie un progres, nu e un acord mai desăvârșit între gânditori. Dimpotrivă, teza priorității conștiinței a pricinuit o confuzie și mai gravă decât teza ontologică. Așa se explică năzuința contemporană de a reînvia teza ontologică sau metafizică, fiindcă, oricum, aceasta a reușit mai bine în clădirea de sisteme și nu a fundat gândirea pe arbitrarul notațiilor personale.

Dar o concepție înmormântată nu învie, oricâtă bunăvoință am avea. Drumul gândirii nu e înapoi, ci înainte. Trebuie dar să facem eforturile trebuitoare și costisitoare de a descoperi un alt început mai sigur, mai ferit de controversismul sterp. Noua perspectivă plină de riscuri dar necesară va fi o teză, care să se ridice peste orice considerație de realitate sau nerealitate, aceasta pentru cuvântul că în punctul de plecare, în adevăr de nesdruncinat, nu putem cuprinde fără greș, cum s'a văzut, nici măcar acel minimum de existență, care e sufletul sau vieața. S'ar putea chiar spune: nu putem cuprinde fără greș *mai ales* acel minimum de existență, conștiința, fiindcă dela o parte nu e cu putință trecerea la totalitate. În schimb, instalarea inițială în totalitate e poate mai îndreptățită, dar încă mai greu de fundat până la capăt. De unde, un continuu și fatal cerc vîrtos.

Drumul cel mai drept pentru a întemeinici însăși Existența este un prim enunț, care nu închide niciun fel de existență, măru discordiei. Unicul punct de plecare stă dincolo de opoziția naivă real-nereal, existent-neexistent, căci nemijlocit sigur și netăgăduit este numai că existența, sufletul, conștiința, vieața, *îmi sunt date*, însă nicidecum că îmi sunt date fie ca o Existență perfectă și « absolută », fie ca simple fapte de conștiință sau « conținut sufletesc ».

Evident este numai că și Existența și Conștiința îmi sunt date, deci, că aparțin *datului* — indiferent dacă acesta *la început* e real sau nu — și nu invers, că datul aparține fie Existenței, fie conștiinței, mai ales, conștiinței, cum cred gânditorii moderni.

Începutul filosofiei nu poate fi nici metafizic, nici psihologic (epistemologic), ci e sincer și fecund neutral, chiar la partizanii celor două atitudini, însă la aceștia inconstient și nemărturisit. Altminteri, metafizica și teoria cunoștinței (bazată totdeauna pe psihologie) n'ar mai fi avut nevoie de niciun fel de justificare și teoretizare, ci s'ar fi impus fără discuție, ca un mod spontan de viață, cum sunt instinctele animalului și tropismele plantelor.

MIRCEA FLORIAN

ÉMILE MEYERSON

Imi vine în minte, acum, la moartea lui Émile Meyerson, o reflecție amară pe care am întâlnit-o într'un tratat de istorie a științelor. Oamenii de știință — spunea istoricul acela, — trebuie să moară din când în când, pentru ca știința să progreseze. Căci, oricât de curat le-ar fi gândul, ei sunt încă oameni și au această umană încăpățănare de a crede în adevărul lor, și numai în adevărul lor. Știința n'ar fi progresat dacă cei cari au slujit-o ar trăi încă. De atâtea ori auzim spunându-se: dacă ar trăi Aristotel astăzi! Sau: dacă ar trăi Kant! Dar, și Aristotel și Kant, ar fi astăzi aceiași, deși lumea e alta. Ceea ce au avut ei de spus, ceea ce au putut ei să spună, au spus.

Émile Meyerson și-a spus cu prisosință adevărul său. Dela publicarea primei sale cărți filosofice de amploare: *Identité et Réalité*, și până la publicarea acestei nesfârșite și deseori monotone excursii prin toate, intitulată *Du cheminement de la Pensée*, Meyerson spune unul și același lucru filosofic. Nu este o obstinație, incontestabil. Este totuși un lucru care seamănă cu așa ceva. În aparență deschis către toate înnoirile, curios față de toate descoperirile științifice, supus gândirii omului de știință, pe care nu vrea decât să o explice, el rămâne totuși posesorul unui singur punct de vedere, pe care nimic nu-l sdruncină și nimic nu-l infirmă.

Așa sunt evreii, spunea cineva: posedați de o singură idee, de un singur principiu explicativ. Și poate că e adevărat. În orice caz evreul acesta, Émile Meyerson, verifică ceva din legendă.

Plecat din Polonia acum mai bine de cinci zeci de ani, studiază câțva timp în Germania, pentru a se stabili apoi la Paris, în serviciul Agenției Havas. Dar nu-și părăsește studiile științifice. Fără să mai lucreze în cadrul vreunei școli, fără să profeseze, pe de altă parte, niciodată la vreo școală — în orice caz nu ca profesor universitar undeva — omul acesta muncește pe cont propriu, agonisește gânduri pentru el, depunând o muncă nesistematică, poate, de diletant, dar, oricum, impresionantă.

Dela știința pe care o studiasse, chimia, trece la istoria științei, și la istoria științelor în genere. Câmpul i se deschide către cunoștințele filosofice. Cercează istoria filosofiei în aceeași ritm bogat de muncă. Dar acum ideea lui cea mare era formată. Cu cât cetea mai mult, cu atât credea mai mult în ea; și, până la cei șaptezeci și patru de ani, care înseamnă sfârșitul vieții sale, Meyerson va citi mult, va învăța mult, dar va rămâne într'una concentrat asupra ideii sale.

Ideea aceasta mare, punctul de vedere al sistemului lui Meyerson, apărea proaspăt în *Identité et Réalité*. Și este: gândirea omenească înseamnă identificație.

Când vorbește de gândire, Meyerson nu denuște numai gândirea științifică. După el, forma de gândire este aceeași la primitivi ca și la omul cult, în ordinea bunului simț ca și în ordinea științei. A explica ceva — dela explicația vulgară, până la explicația cea mai rafinată — înseamnă să descoperi o identitate într-o schimbare. E adevărat că, formulând o identitate, noi punem în același timp și o diversitate. Dar tocmai aceasta ne îngăduie să cunoaștem lumea, care se prezintă diversă, și, în aparență, irațională. Idealul științei nu e de a ajunge la o identitate absolută, ceea ce ar însemna nemișcare, tautologie, în plan logic; ci de a identifica diversul ca divers.

Simțurile ne dau tocmai acest divers. Rațiunea e principiul identificării. Dacă are un sens să vorbim de un « *intellectus ipse* » leibnizian, scrie undeva Meyerson, atunci singurul element al acestui intelect este identificarea. Dar nicăieri nu e identitate, peste tot e identificație.

Rațiunea se inserează în lucruri, își trimete propriile sale ipoteze, unificatoare, în lume, ca să le vadă lucrând acolo, ca să le vadă explicând lucrurile așa cum sunt sau, mai de grabă, așa cum ar vrea mintea noastră ca lucrurile să fie. Știința face identice lucrurile distincte ale percepției. Raționăm presupunând că lucrurile se comportă precum o fac conceptele noastre. De fapt aci e un ideal; sau o presuposiție, în orice caz: raționalitatea realului. Dacă nu am crede că realul e rațional, că putem pune schemele noastre în el, atunci nu ne-am putea explica nimic. Realul nu ne învață ceva decât dacă punem rațiunea în el, spune Meyerson. Iar rațiunea e simplă identificație.

Odată acest punct câștigat, Meyerson întreprinde verificarea lui în știință și în filosofie. De fapt, face mai mult decât atât. Verifică știința și filosofia raportându-le la acest punct. « *De l'explication dans les sciences* » nu este numai o verificare a modului epistemologic în care lucrează științele, în particular fizica, ci și o cercetare a istoriei filosofiei, în aceeași lumină. Filosofia va întâlni acest lucru surprinzător în lucrarea lui Meyerson, afirmația că Hegel, care pentru multă vreme păruse complect străin de spiritul științei contemporane, este mai apropiat decât Kant, mai apropiat decât Descartes, chiar, « *părintele* » acestei științe. « *La Dédution relativiste* », va aplica același tratament noiei teorii fizice, cea a relativismului. În sfârșit, ultima lucrare, « *Du Cheminemen de la Pensée* », va topi împreună filosofie, știință și gândire vulgară, dovedind cu bogăție de citate și cu o mare erudiție științifică și filosofică, același și același lucru: că a gândi înseamnă a identifica și că peste tot spiritul identifică.

Nu trebuie să se creadă totuși, că filosofia lui Meyerson, e simplitatea însăși. Un principiu explicativ poate fi simplu de înțeles, fără ca procesul explicării lui să fie tot atât de simplu. Și cărțile, atât de muncite, ale lui Meyerson stau dovadă de câtă bogăție și adâncime e în stare un singur gând.

Dar, dincolo de cărțile lui Meyerson mai era viața lui. Să nu uităm că omul acesta, atât de bun cunoscător al filosofiei de o parte, al fizicii și chimiei, de altă parte (ce păcat că nu și al matematicii) a venit în legătură cu cei mai străluciți reprezentanți de astăzi ai acestor discipline, și că viața sa a fost, prin discuție și confruntare vie, la fel de activă ca și opera sa. Viu, curios, primitiv și bun la sfat, Meyerson și-a propagat ideile poate la fel de mult prin vorbă cât a făcut-o prin scris. De aceea s'a și bucurat de o prețuire atât de largă.

Impreună cu Brunschwig, el era filosoful cel mai reputat al Franței, excep-tând pe Bergson.

Asupra lui Meyerson s'a scris deosebit de mult în ultimii doi ani, adică dela apariția operei « Du Cheminement de la Pensée ». S'a scris în englezește, în ita-lienește, în publicistica germană chiar, atât de nepăsătoare în general față de producția franceză. Cu scrisul și cu vorba, Meyerson și-a făcut loc de cinste în lumea cărturarilor contemporani.

Astăzi doar scrisul lui rămâne. Omul a murit. Omul care purta viu gândul cărților sale a murit. Și ce rămâne, intră în istorie, devine discutabil, adică în-cetează de a mai fi dârz și încăpățânat.

Un om care a slujit cu gând curat știința pleacă din lume. Știința e liberă să meargă înainte.

C. NOICA

IDEI PRECONCEPUTE

Acesta e titlul unei conferințe pe care d-l G. M. Cantacuzino, autorul prețioasei cărți « Arcade și Firide », a ținut-o la Analele Române.

Sunt atâtea sugestii ce se desprind din acest subiect că, fatal, cele câteva exemple care au încăput într'o oră au apărut puține, și poate fiecare ascultător, din încercarea lui de a cunoaște realitatea fără iluzii, își amintește de o mie de descoperiri mai crispante.

D-l G. M. Cantacuzino a citat, ca părere preconcepută românească, admirația pentru pictorul Grigorescu, considerat ca neegalat, (cu toate că Andreescu, aproape necunoscut de public, îi este infinit superior în adâncime) și colorându-ne idilic — prin nenumăratele care cu boi mereu la drum, prin ciobănași totdeauna drăguți, curați, și buni cântăreți din fluer, sau prin fete năzdrăvane. Epoca dela Barbizon, singura care demonstrează că Grigorescu a avut totuși mare talent, este prețuită numai de specialiști, iar noi păstrăm mentalitatea lui Vlăhnuț, poet mediocru fără scuza măcar de a fi luat parte la prefacerile naționale ca Alecsandri, și care a scris versul cel mai inept, cu pretenție de filosofare, pe care l-am cunoscut vreodată: « Nu de moarte mă cutremur, ci de veșnicia ei ».

O altă idee falsă care ne persecută și o agităm la orice ocazie — în strictă legătură de altminteri cu cele ce s'au spus — este pretenția noastră de « național », chiar dacă se face prea puțin pentru acest național, în timp ce alte state, Japonia de pildă, au reușit să infiltreze pretutindeni specificul artei lor. Personal, cred că aceasta e mai mult o nenorocire de ordin comercial, decât sentimental. Costumele românești, ca și toate finețele oalelor, lucrăturilor în lemn, ouălelor colorate, și-ar pierde din farmec transpuse în alte părți decât în decorul lor propriu. Ar deveni cel mult o modă și apoi s'ar bagateliza. Mi-a duc aminte că toată adolescența mi-a fost iritată de școlărițele în costume naționale dela 10 Mai, străbătând Calea Victoriei, și numai o călătorie întâmplătoare, pe acel drum imaginat fără îndoială de zei, dintre Curtea de Argeș și Cumpăna, m'a convins că această îmbrăcămintă este totuși superbă, chiar dacă, în locurile acelea ornamentele erau mai puțin numeroase, și picioarele țărăncilor erau de cele mai multe ori goale și bătătorite de muncă.

O altă idee falsă ar fi predilecția pe care o avem pentru tipul « mitocan ». Nu cred să fie o predilecție generală. Sunt oameni cari au gustul aceasta și e fatal ca să se găsească amatori pentru toate perspectivele pe care le oferă viața. E drept numai că, popor tânăr, suntem în urmă cu educația ca și cu multe alte obiceiuri și, din nenorocire, la o piesă de teatru, de pildă, trebuie să exagerezi mult o trăsătură, ca s'o faci sesizabilă. (La Comedia Franceză, fiecare spectator, cel mai modest, ascultă, reținându-și răsuflarea, versurile rafinate ale lui Racine!) Exemple de lipsă de educație se găsesc la noi la fiecare pas. Mi-aduc aminte cum,

la piesa mea « Oameni Feluriți », un ministru important, voind să mă felicite, mi-a întins mâna stângă, și toată ființa lui exprima convingerea că face un act solemn, de o generozitate indiscutabilă.

D-l G. M. Cantacuzino încheie amply cu idei preconcepute în arhitectură (bineînțeles) și remarcă modele ultime ce sosesc la noi, căroră le lipsește așa de deseori comodul (l'aisance). Aici n'am priceput. De ce neapărat o modă ultimă e lipsită de « aisance »? După cum n'am înțeles odinioară (logica mi se pare asemănătoare) de ce Bossuet pe « riche » îl împerechează neapărat cu adjectivul « mauvais ».

Acestea sunt observațiile pe care d-l G. M. Cantacuzino le face, numărând câteva din credințele noastre fixe. Tragedia noastră îmi apare și mai generală. Suntem incapabili să găsim câteva caracteristice valabile pentru poporul nostru, după cum francezii, cu un spirit de obiectivitate admirabil, (căci adeseori au făcut mărturisiri dureroase), au demonstrat pentru ei. E drept că, având îndărăt atâtea exemple extraordinare, o cunoaștere precisă se poate face totuși mai ușor decât la noi. Dar cine va putea înșira, fără groază, toate calitățile și defectele noastre? Eventual o cantitate de defecte tulburătoare? Să tragem concluzia, de exemplu, (este numai o ipoteză) că suntem oameni de o moralitate dubioasă, lipsiți de cel mai elementar spirit de autocritică, folosind o inteligență facilă, superficială, numai pentru satisfacția de a epata pe vecini. Cei ce conduc (când nu fură personal) cu toate că și-au făcut cultura în străinătate, impart daruri administrative, fără nici un respect al legilor, amicilor și tovarășilor politici ca și cum ar fi vorba de bunuri personale. Că ne obosește repede o muncă intelectuală (O! francezii de 70 ani cari stau de dimineața până seara deasupra cărților, la Biblioteca Națională!) iar ramolismul este ceva obicinuit la noi.

Ca să nu avem păreri preconcepute despre noi trebuie să cercetăm din nou, pe cont propriu, toată istoria noastră, fapt cu fapt, căci și acum institutorii se mai înfoiază de entuziasm, povestind elevilor cum Marele Duce al Rusiei a scris Regelui Carol I: « Numai vino, căci Turcii ne prăpădesc! ».

Să cunoaștem peisajele României și să le comparăm cu peisajele pământului. Să nu ni se mai pară că nu se mai găsesc nicăeri culorile tandre ale mării dela Balcic. Din literatura noastră n'am mai învățat, dintre cei vechi, decât un sfert din Eminescu, iar picturile bizantine neprețuite ale bisericilor vechi ar părea, așa cum și este, o fidelă transpunere, venită din alte părți, fără legătură cu sufletul nostru. Chiar și doina, după afirmarea d-lui George Enescu, e o importăție orientală. D-l G. M. Cantacuzino se plânge că voim să facem operă națională, gesticulând cu câteva forme numai. În orașelul meu natal, Fălticeni, era un învățător care compunea în fiecare an câte o piesă națională jucată de eleve, și neobosit una făcea pe Basarabia, alta pe Transilvania, Bucovina sau Banat. Înainte de războiu, ineputabil se jeluiau toate fetele către mama România (fiecare fălticenean făcând parte din inima mamei), iar după războiu, tot așa de ineputabil, cu aceleași costume și cu fuiorul în mână, își cântau fericirea deplină. Iată câteva titluri de piese: Tragedia Neamului, Logodna Neamului, Nunta Neamului...

Desigur că idealul ar fi ca o lucrare românească să-și mărturisească imediat originea, fără nici un detaliu exterior, după cum știm că Andromaque este o operă specific franceză, cu toate că eroii au numiri grecești și aventura lor e luată tot dela greci. Dar cum se poate izbuti aceasta, când nu avem altă cunoaștere despre noi, decât același idilic Grigorescu? Panait Istrati a făcut culoare locală

intercalând în textul francez la fiecare pagină, cuvinte băstinașe ca « mămăligă » sau « opinci » și Brăila (cel puțin acea pe care o putem cunoaște acum) a apărut tot așa de artificială, ca și Orientul lui V. Hugo unde « fes » alăturat de « iatagan » trebuiau să înfăptuiască un climat.

Dar voiți un adevăr cert, pe care l-am descoperit (nu l-am cetit nicăeri) după multiple observații și timp îndelungat?: Muzica nu joacă absolut nici un rol în structura românească. La cerere aş putea furniza un mic volum de date precise. Corurile de prin școlile românești sau dela mănăstiri sunt mediocre, față de cele rusești, italienești sau germane. La țară ca să meargă hora, apelezi la lăutari țigani (dealtminteri la noi între țărani și târgoveți e o prăpastie). Intelectuali fideli la toate concertele sunt rari. (Fiind nelipsit de ani de zile, ca licean chiar stând cu ceasurile ascuns pe după statuetele Ateneului, pe când nu-mi dam seama că pot să extrag din fapta mea un orgoliu, cunosc pe fiecare dintre asistenți și am dreptul să-mi dau părerea despre ei). Cei mai deștepți dintre intelectualii noștri extrag din muzică idei — pe care se grăbesc să le transmită — în loc de emoții a căror supremă glorie este de a fi secretă. Și totuși spune oricui: (Și ție cetitorule, nu crede că te uit, dar profit de calea deturnată a scrisului, căci în față n'aș avea curajul să-ți spun nimic): « Nu-ți place muzica », și totuși acela (așa de mare îi va fi orgoliul — prost înțeles desigur) se va ofensa, cu toate că nu ascultă concerte decât odată pe lună și atunci numai pe jumătate atent. Pentru el va găsi oricând o scuză binefăcătoare: « Dacă sunt așa de ocupat ! Dar la anul negreșit ! ».

Dacă vom încerca să descoperim ideile preconcepute ce le avem chiar despre noi, rezultatele sunt încă mult mai grave. Oricât de mărinimoși am fi, avem cu toții instinctul că lumea este rezultatul închipuirii noastre și odată cu moartea totul se va dăstrăma. Și e greu ca în fiecare moment să ai veleitatea să te compari cu restul contemporanilor, și cu toți oamenii ce s'au perindat înaintea ta, iar apoi să tragi concluzii. Să mărturisești « sunt laș », « sunt prost » (cum poți constata tu însuși că ești prost, adică a-ți măsura inteligența cu însăși inteligența ta?) « sunt fanfaron », « vecinul meu e mai talentat ca mine », când chiar un hoț autentic nu spune niciodată « am furat » ci « am luat »? Și același spirit critic să-l îndrepți cu aceeași strictețe apoi spre cei mai dragi ai tăi. Cred că oricât de severi am fi, tot am trișa, găsind un argument satisfăcător. Altminteri, n'am mai putea trăi. Atât timp cât trăești, fii sigur, oricât de pesimist ai fi și ascuns, că ai un bagaj cu consolări.

D-l G. M. Cantacuzino a citat un cuvânt al lui Spinoza: « Pentru a fi fericiți, oamenii au prea multe păreri ».

Dimpotrivă, cred că, pentru fericire, părerile sunt salutare. Te strecuri cu atât mai bine cu cât arhitectura lor e mai impozantă. Dacă ești inteligent, alcătuești cu ele un sistem ingenios. Cum, cu toate îndoiele, Montaigne a reușit să rămână sănătos sufletește, este un mister pentru mine. La o cercetare mai riguroasă desigur că aş putea demonstra că neîncrederile sunt mai mult de ordin intelectual decât sentimental. Goethe pretindea: « Dă-mi o certitudine, îndoielei am și eu destule ». De ce să dărmăm aceste certitudini, surse de calm, oricât am ști de bine că sunt false? Deci să continuăm să credem că Grigorescu, autorul carelor cu boi, este cel mai bun pictor român. Dacă am spune altfel am izbuti poate să încetățenim un adevăr, dar el ar rămâne deplasat lângă un miliard de minciuni.

ANTON HOLBAN

LUCRĂRILE DE FOLKLOR ALE SOCIETĂȚII COMPOZITORILOR ROMÂNI

Sunt așa de rare organizațiile dela noi, de orișice fel, care să fie altceva decât o simplă imitație stearpă a organizațiilor similare din Apus, încât nu ne putem opri decât cu o mirată bucurie în fața Societății Compozitorilor Români. Cu atât mai mult cu cât originalitatea acestei instituții a apucat o cale pe care orișice om care cunoaște originile crizei culturale dela noi, trebuie să o socotească cea bună: Compozitorii români au înjghebat una din cele mai serioase opere de cunoaștere științifică a realității românești și folklorul muzical își găsește acolo o matcă înțelegătoare, așa cum alții nu i-au putut-o da.

La început, prin 1920, Societatea avea un caracter pur artistic și nu avea alt scop decât să strângă laolaltă pe toți compozitorii români, crescuți la atâtea școli diverse și să le puie la îndemână tipar, pentru a da la iveală operele lor și concerte, în care să-și execute bucățile. Iar în anul 1928, Societatea și-a mai adăugat încă un scop: acela de a organiza un birou de percepere a drepturilor de autor.

Aci stă de fapt originalitatea acestei societăți. Birourile de percepere din străinătate sunt alcătuiți pur comerciale. La noi, activitatea comercială a societății nu numai că nu este exclusivă, ci, dimpotrivă, servește ca o sursă de venituri pentru activitatea pur culturală, în vederea căreia societatea se înființase. Condusă fiind și acum de același desinteresat comitet care fusese și înainte, s'au putut afecta Societății sumele care altfel ar fi servit plății consiliului de administrație. Datorită acestei surse de venituri constante, pe care spiritul practic al Compozitorilor și l-a creat, Societatea a putut trăi, fără să ceară absolut niciun ajutor dela Stat.

Iar meritul foarte mare al Compozitorilor și care îndeosebi pe noi ne interesează, este că printre activitățile ei culturale a înscris și pe aceea a folklorului.

Folklor s'a făcut dela început în această societate, deși mai mult ca o îndeletnicire particulară a câtorva, de pildă a lui Kiriac, al cărui merit în folklorul nostru muzical nu-l știu decât atât de puțini. Maestrul Kiriac făcuse de altfel și demersuri la Minister, pentru ca acesta să ia în mână chestiunea studiului serios al folklorului și își așternuse ideile într'un memoriu, rămas, bine înțeles, fără efect. Gândul lui însă putu lua întemeiere în momentul când societatea își creă fonduri suficiente, prin organizarea biroului de percepere.

S'a putut începe mai întâi o serioasă activitate de editură a operelor muzicale românești, din care majoritatea erau în directă legătură cu folklorul, muzica

populară servind drept izvor de inspirație pentru artistul cult. Astfel s'au tipărit, în condiții tehnice superioare, muzică vocală de Borgovan, Cremer, Brăiloiu (4 cântece populare, Spitalul Amourului de Anton Pann, 4 cântece și 3 sârbe); Kiriac (6 cântece populare și 9 cântece populare, Cântece și Coruri pentru copii); Jora (5 cântece); Ghica-Comănești (Cântece pentru copii). De asemeni, cor, s'a tipărit Cucu (Haz de necaz), Chirescu (Cântece de stea), Jora (Trei coruri) și Sabin Drăgoiu. Literatură de pian, o sonatină de Negrea, o Suită de dansuri populare și Cântece și doine de Sabin Drăgoiu. Vioară, o bucată de Scărlătescu și un quartet de Enacovici, iar pentru orchestră, 2 dansuri populare de Rogalski și Divertismentul rustic al lui Sabin Drăgoiu.

În al doilea rând, câteva zeci de audițiuni, parte din ele în străinătate, au dat din nou puțință muzicii românești să se facă cunoscută.

Partea cea mai originală însă, este aceea a creării unei arhive de folklor, fără îndoială cea mai bună din Europa, în ceea ce privește seriozitatea metodei sale de lucru și valoarea materialului cules, arhivă de folklor care e legată, până la identificare, de numele Profesorului Constantin Brăiloiu.

Am avut prilejul, fiind eu însumi cercetător al vieții satelor pe alte domenii decât acelea ale folklorului muzical, să lucrez timp îndelungat cu dânsul și să-mi dau amănunțit seama de temeinicia celor pe care le spun.

Arhiva de folklor a Societății Compozitorilor, spre deosebire de altele, a luat asupra sa sarcina de a lămuri problema folklorului românesc în întregul lui, așa cum astăzi este dator să o facă orișice om de știință. De sigur s'a lucrat și până acuma destul de mult folklor la noi. Însă metoda de culegere a acestui folklor era fundamental greșită. Versurile populare nu sunt decât în rare cazuri despărțite de muzică. Este deci greșit a rupe din cântecul popular numai textul sau numai melodia, pentru a le studia. Rezultatele la care se ajunge astfel, nu pot fi decât viciate prin parțialitatea punctului de vedere al cercetătorului. Pe de altă parte, în majoritatea cazurilor, aceste cântece sunt integrate unor împrejurări de viață bine determinate: o colindă nu se poate înțelege fără de studiul colindatului și nici cântecele rituale de nuntă fără de ceremonia nunții. Mai mult decât atât: aceste împrejurări de viață sunt ele înșile prinse în anumită societate omenească și arta populară e legată și ea de formele vieții laolaltă a oamenilor. Pentru a face deci folklor muzical, dator este muzicologul să facă un studiu care întrece cu mult muzica: e dator să facă folklor în sensul larg al cuvântului, e dator să facă monografie sociologică propriu zisă. Societatea Compozitorilor Români este pătrunsă de acest adevăr. Ceea ce, de altfel, a permis colaborarea ei, ani întregi de zile, cu Institutul Social Român, în mai multe campanii de monografie sociologică. Studiul pe care d-l Brăiloiu l-a publicat asupra bocetului din Drăguș, în „Arhiva pentru știința și reforma socială”, anul X Nr. 4, stă dovadă de noutatea și fecunditatea pentru folklorul muzical, a acestui mod de a lucra pe teren, care e caracteristic întregii școli românești de sociologie.

Evident că munca astfel concepută este destul de grea. Nici nu-și poate închipui un neinițiat numărul imens de fișe de informatori, fotografii de informatori, dosare de texte notate fonetic, dosare de informație privitoare la instrumentație, repertorii și circulație de melodii, care sunt necesare lămuririi unei atare probleme. Până și filme sonore au trebuit să fie întrebuințate (un film

cuprinzând obiceiuri din București: urs, paparude, Lăzărel, și un cântăreț de baladă) fără să mai vorbim de filmul normal al unei nunți din Odorhei sau cele peste 200 filme format Pathé Baby, care sunt un excelent mijloc de a fixa pașii jocurilor populare. Pentru a ușura culegătorilor izolați munca lor, Societatea Compozitorilor a alcătuit și o serie de fișe tipărite, pe care le iau cu sine destul de numeroșii folkloriști crescuți pe lângă Arhivă și al căror detaliu îl poate vedea doritorul în textul comunicării la Sorbona făcută de d-l Brăiloiu și tipărit apoi în revista « Boabe de grâu » și în extras francez.

Însă problema cea mare a oricărei arhive de folklor muzical este aceea a înregistrării mecanice a melodiilor. Fonograful lui Edison, foarte primitiv, este totuși singurul care dă rezultate bune în condițiile cu totul grele pe care le presupune o expediție prin sate. Însă înregistrările acestui aparat, pe suluri de ceară, nu pot fi folosite decât în laborator. În expuneri publice ele sunt cu totul deficitare. Pe deasupra, sulurile de ceară se uzează foarte repede, muci-găesc cu timpul și se pot sparge foarte ușor. În bună parte defectele acestea se pot înlătura. Mai întâi, la Societatea Compozitorilor există o mașină de copiat melodiile de pe un sul pe altul; iar pentru audițiuni publice, s'a încercat transpunerea melodiilor de pe sul, pe discuri obișnuite industriale. Operațiunea este însă foarte grea, foarte costisitoare, casele industriale nu o execută decât în urma unor insistențe deosebite și rezultatul final nu este totuși deplin satisfăcător. Nici pe departe aceste discuri, care au la bază înregistrarea pe cale sonoră directă, după cum nici discurile Arhivei din Viena care întrebuițează și ea înregistrarea electrică direct pe discuri de clei care servesc și la reproducere, nu se pot compara cu desăvârșitele înregistrări electrice ale caselor mari industriale. Aceste proceduri presupun însă echiparea cu o întreagă uzină, excesiv de costisitoare pentru orișice Arhivă de Folklor.

La un moment dat s'a găsit pentru noi puțința unor înregistrări de muzică populară prin procedurile perfecționate de azi. În 1929, din îndemnul d-lui N. Iorga și grație unei subvenții importante a Statului român, au fost deplasate în București aparatele casei Pathé, sub direcțiunea d-lui Pernot, director la « Archives de la parole », din Paris.

Lucrurile făcându-se însă în pripă, folkloriștii din țară nefiind anunțați din vreme ca să prepare culegerea, majoritatea textelor melodice înregistrate atunci sunt foarte slabe.

Soluția cea bună trebuia căutată însă tot într'o încercare de a stabili legături cu o casă industrială de discuri, așa după cum de pildă „Les Archives de la parole“, din Paris, le are cu casa Pathé. Societatea Compozitorilor a ajuns astfel la un dublu acord cu casele His Master Voice și Columbia: pe de o parte, aceste case înregistrând în scopuri comerciale muzică populară, mai ales muzică de taraf, au fost convinse ca aceste înregistrări să le facă sub privigherea Societății Compozitorilor, astfel ca discurile să prezinte un dublu interes, nu numai comercial ci și folkloric. Evident, Societatea nu profită cu nimic, dimpotrivă, de pe urma acestor înregistrări. Însă rezultatul lor este totuși o colecție de discuri cu foarte bună muzică populară. Pe de altă parte, societățile comerciale au fost convinse să facă și câteva înregistrări fără scop comercial, bineînțeles contra plată, cu un procedeu care, dând rezultate perfecte, evită totuși fabricarea matricelor de cupru. Procedul nu permite însă decât turnarea unui număr

restrâns de copii. Astfel în 1929, cu casa His Master Voice și în 1932 și 1933 cu casa Columbia, s'au putut face asemeni învoieli.

Printre discurile comerciale s'au înregistrat astfel tarafuri din Runc-Gorj, Argeș, o vioară și cobză (lucru neînregistrat până atunci); din Dâmbovița, jocuri instrumentale și vocale, unele cântece « de masă »; cimpoierii excelenți Papuc, din jud. Buzău și bucureșteanul Gheorghe Cimpoierul. De asemeni o orchestră ardelenască din Sebeș. Iar ca discuri necomerciale, în 1932, 3 discuri (în 6 exemplare) și în 1933, 7 discuri (în 10 exemplare). La alegerea melodiilor astfel înregistrate, s'a procedat după un plan sistematic al Arhivei întregi, menit să lămurească genurile muzicale ca atare și răspândirea lor pe regiuni. Astfel « doina propriu zisă » a fost înregistrată în variante vocale la unison, vocale cu orchestră, din fluier, drâmbă și solz de pește, în exemplare din județele Gorj, Mehedinți, Dolj, Câmpulungul Bucovinii, Orhei, Brăila, Buzău, Făgăraș și Lăpușna. De asemeni « bocetul » a fost luat din Făgăraș, Târnava Mică, Gorj, Olt, Lăpușna. « Jocurile » iarăși, din gură, fluier, taraf, vocale cu taraf, din jud. Argeș, Buzău, Făgăraș, Târnava Mică, Râmnicul Sărat, Dâmbovița, Lăpușna și București.

Este lesne de înțeles greutatea cu care se pot strânge informatorii necesari unor asemenea înregistrări. Uneori, informatori foarte importanți pot fi întâmplător găsiți în București, cum de pildă găzarul care a cântat doina din fluier din Dolj. De cele mai multe ori este însă nevoie, atunci când vrei ceva deosebit de reprezentativ, să aduci informatorul dela el de acasă, în București. Ceea ce nu este tocmai ușor și nici puțin costisitor. De pildă două femei din Drăguș, Hira lu Lade și Hira Cuții lu Țăzar, au fost aduse pentru a cânta o singură melodie! Și pentru 7 fețe de discuri, în 1933 au fost aduse 9 informatoare, din Făgăraș, Gorj, Bucovina și Basarabia. Iși poate da fiecare seama de greutatea unui asemenea lucru, de buna cunoaștere a acestor informatori și de calitatea cercetărilor făcute în prealabil.

Este drept că efortul Societății Compozitorilor este răsplătit. Am avut prilejul să aud aceste discuri și nu pot uita impresia ce mi-au făcut glasurile și cântecele lungi ale unei Maria Arbagic, Parasca Grămadă sau Ulița Buhai. Sunt fără îndoială cele mai desăvârșite înregistrări pe care le-am auzit, a unor bucăți de o autentică frumusețe țărănească. Și tocmai pentru că sunt eu însumi cercetător al vieții sătești, îmi dau seama de neprețuita lor valoare. Înregistrări bune de melodii proaste, sau înregistrări proaste de melodii bune, am mai auzit. Sau în cazul când și melodia și înregistrarea erau bune, cum de pildă e cazul înregistrărilor de muzică exotică sau de muzică spaniolă, era vorba de înregistrarea unor profesioniști ai muzicii. În discurile Societății Compozitorilor Români, însă, sunt înregistrați chiar țărani, ceea ce nu este un lucru nici ușor, nici lipsit de importanță.

Pentru a da seama mai desăvârșit de ce importanță anume are această arhivă de folclor, datorită inițiativei laudabile a Compozitorilor români, spiritul lor practic care a știut să strângă și fondurile necesare activității lor culturale, precum și a priceperii deosebite a conducătorului ei, reproducem câteva date din raportul pe care această societate l-a trimis drept răspuns la chestionarul Institutului Internațional de Cooperare Intelectuală.

Arhiva, la 13 Martie 1933, se compunea din două fonduri: un fond principal, alcătuit din 5.460 de melodii înregistrate pe cilindre, discuri și filme sonore, și din 457 de transcrieri după fonograme; un al doilea fond, auxiliar, de 1.673 de melodii provine din diverse colecții, unele notate direct după auz, altele fiind înregistrări pe suluri, însă provenind dela informatori insuficienți, de pildă oameni cu lți cântând arii populare, etc. Este deci mai mult un fond de achiziții întâmplătoare.

În total depozitul Arhivei cuprindea 7.590 de melodii, evident cu toate informațiile suplimentare și studiile de care vorbeam la începutul acestei dări de seamă. Județele de unde s'au cules aceste melodii sunt următoarele:

Oltenia: Gorj, Mehedinți, Vâlcea, Dolj.

Muntenia: Argeș, Brăila, Buzău, Dâmbovița, Ilfov, Vlașca, Teleorman, Muscel, Râmnicul Sărat, Ialomița, Prahova, Câmpulung, Durostor, Tulcea.

Ardeal: Făgăraș, Bihor, Alba, Cluj, Hunedoara, Mureș, Năsăud, Odorhei, Sibiu, Someș, Târnava Mică, Sălaj, Maramureș, Arad, Brașov, Târnava Mare, Turda.

Basarabia: Hotin, Orhei, Soroca, Tighina, Cetatea Albă, Lăpușna.

Moldova: Bacău, Putna, Fălciu, Neamț.

Bucovina: Câmpulung.

Întreg acest material este organizat într'un catalog provizoriu, care de sigur nu este cel care va servi la prelucrarea informațiilor, dar care de o cam dată este excelent pentru a putea regăsi repede melodia de care ai nevoie și a-ți da seama de ce anume există cules în anumit gen sau regiune.

Adăogăm că la această colecție se adaugă o serie de discuri vechi din comerț în legătură cu muzica populară și o excelentă bibliotecă de specialitate.

Arhiva de folklor nu are decât un singur defect: acela că nu vine mai nimeni să o cerceteze. Folkloriștii noștri trebuie să recunoască un fapt: greutatea nu le vine din pricina unei supra abundențe de material informativ. Știu că boala cea gravă a folkloristului român este aceea de a se codi la munca directă pe teren. Mi-a fost dat să văd cercetători foarte pricepuți ai textelor populare scrise (de către alții), care te puteau lămuri foarte bine în cercul restrâns care le forma preocuparea, dar care de pildă nu auziseră în viața lor cântându-se un cântec bătrânesc și ascultau fermecați la executarea vie a unuia din textele acelea pe care erudiția lor librescă se acumulase impresionant. Să vie măcar aceștia să consulte Arhiva Compozitorilor. Până și filologii au ce învăța acolo: dovadă ne stă d-l Al. Rosetti care a folosit această Arhivă în unele din studiile Domniei-Sale.

Să vie, cu atât mai mult cu cât această Arhivă, datorită unei inițiative pur private, își face un punct de onoare în a ajuta, pentru binele obștesc, o muncă pentru folklorul românesc pe care alții — de pildă Academia — o părăsesc din ce în ce mai mult.

HENRI H. STAHL

CĂRTI

M. SORBUL: O IUBEȘTI?

Romanul astăzi este literatura cea mai căutată. Este, din capul locului, o nedumerire care se ridică cu toată legitimitatea anume: « Cum se împacă ritmul febril, accelerat, al vieții noastre cu o lungă povestire, cu genul epic, cel mai revărsat dintre genurile literare ? ».

Ce explicație să dăm acestei preferințe a romanului, într-o vreme când viteza a anulat ideea de timp ?

Aproape toate genurile literare sufăr pecetea epocii noastre: lirica este o împletire de imagini abrupte, drama e redusă la trei acte, singur romanul e nealterat ca lungime, modificat însă ca concepție.

O explicație a preferinței romanului este nevoia cetitorului de a evada din real în lumea iluziilor. În epoca aceasta a mașinilor, a mișcării automate, a aeroplanului, a marilor probleme economice, sufletul omenesc turburat de greutatea vieții simte necesitatea peregrinării în altă lume, a ficțiunilor ideale. Iar romanul modern simțind această cerință psihologică tinde să nu devie o povestire de un vaporos romantism, ci o idealizare a vieții reale, păstrându-și totuși rigoarea plantei, eșită din pământ.

Cu aceste considerațiuni ne apropiem de romanul d-lui M. Sorbul.

Titlul romanului, o propozițiune interogativă: O iubești? presupune dela început o intrigă amoroasă, dar ne depărtează de marile romane balzaciane, care purtau titlul numele personajului principal.

De sigur, nu din lipsa unui personaj, ci mai ales din setea de noutate a titlurilor.

Berescu Aurel, un burghez liniștit, care-și petrece timpul la restaurant, cafenea și cameră mobilată, cetește seara în ziar, că un coleg de școală al lui Vasile Oprișan a fost ucis de un automobil, pe când traversa o stradă. Nemai văzându-l de aproape 30 de ani, cum nu știa nimic despre el, moartea aceasta l-a impresionat. S'a interesat dacă fostul său coleg de liceu este scriitorul de frunte Vasile Oprișan, mort într'un regretabil accident de automobil și s'a convins că el este. I-a cumpărat toate volumele și cu ele sub braț a colindat pe unde aflase dela Ispas, chelnerul dela Cafenea Șelari, că se ducea Oprișan: Terasa Oteteșanu, Calea Victoriei etc.

Scrie pentru el un poem: « Florile » pe care îl publică revista « Zori de Zi » revistă, la care scria Oprișan. Dintr-o timiditate și modestie până la absurd, nu numai că nu semnează poemul, dar pseudominul nu este decât anagrama lui Vasile Oprișan, Elisav Prișan. Pentru a fi mai aproape de Vasile Oprișan se duce cât de des la mormântul lui presărând flori și stând de vorbă — ca să zic așa — cu Oprișan. La mormântul lui cunoaște pe d-na Oprișan, o femeie

frumoasă și elegantă și se apropie amândoi prin această iubire comună: Vasile Opișan.

Aurel Berescu, acum scriitorul Elisav Prioșan, ca să împece și mai mult sau, ca să mulțumească și mai mult pe decedatul V. Opișan, ar vrea să fie protectorul familiei lui: al doamnei și celor două fete. Se mută în pensiune la d-na Opișan din casa lui M-me Popescu, unde locuise opt ani.

Aci se începe o idilă de dragoste sub umbra lui Vasile Opișan. Când însă doamna simte că ar putea să-l iubească serios pe Aurel Berescu își scrie o anonimă în care arată imoralitatea în care trăiește cu Berescu și cum profanează memoria soțului ei. Aurel Berescu se reîntoarce la vechea lui cameră mobilată. Îi scrie în să d-nei Opișan că dacă în timp de trei zile nu-i răspunde, se va sinucide. Vine în casa lui d-na Opișan și după o discuție aprinsă, el se decide ca mai înainte de a locui în casa d-nei Opișan, să mai vadă mormântul lui Vasile Opișan. Aci îl întâlnește o studentă, admiratoarea lui, care-i dă « rendez-vous » în Cișmigiu. Aurel Berescu, în loc să plece la d-na Opișan, care-și sacrifică o situație, se îndreaptă către Cișmigiu.

Acesta este cuprinsul romanului. Observăm aici ca și în « Patima Roșie » anume nedumeriri, inadvertențe psihologice. D-l Sorbu este un mare analist sufletesc dar tema pe care o susține depășește puterile sale artistice. D-sa crede că un mort, mai ales dacă e și scriitor, influențează atât de mult asupra unui om, încât îi înlătură categoric personalitatea lui proprie, dându-i personalitatea defunctă a scriitorului. Așa cum în stare de hipnoză, un mediu trăiește și ascultă de comandamentele hipnotizatorului, tot astfel Aurel Berescu este fantoma lui Opișan, care activează prin el. El, poetul defunct, îi revărsă în sufletul lui Berescu și talentul de scriitor și dragostea de familia lui, de casa lui. Între Berescu și Opișan este o comunicativitate eterică, diafană care scapă cetitorului, dar care este singurul mobil puternic de toată acțiunea ce o face Aurel Berescu. Un om timid, cu o senzibilitate feminină, fără orientări definitive în viață, este subjugat de memoria mortului. El scrie, fiindcă vrea mortul, căci el nu este scriitor. El iubește, fiindcă mortul poruncește.

Iată o convorbire între directorul « Zorilor de Ziuă » și Aurel Berescu. Berescu se plânge că mortul din gelozie a scris anonimă d-nei Opișan.

— Eu încă nu te socotesc nebun, grai totuși criticul și de aceia îmi permit să te contrazic... « Cum ar putea un biet mort să mai scrie »?

— Prin altul... Mediile sunt o realitate sau nu?

— Da și nu.

— Eu ce am fost până acum, decât un mediu? argumentă cu toată convingerea Berescu... Gândiți-vă numai la apariția mea în Cercul « Zorilor de Ziuă ». Scrisul meu întârziat, dragostea neașteptată pentru un coleg, ce nu-l văzusem de aproape 30 de ani. Îmboldul ce vi l-am dat să luați inițiativa unui monument. Patima mea dezinteresată de a-i ajuta familia și câte altele!...

Însă dacă în știință sunt lucruri care nu se pot explica ci numai constata, nu tot astfel este în literatură.

Aici toate se văd și personajele sunt transparente ca sticla, în care vedem cum se rostogolește fiecare mecanism uman.

D-l Sorbu nu ne-a putut lămuri acest proces de hipnoză, așa că domnia sa plimbă între str. Popa Tatu și Basarabia fantome nu oameni cu înălțări și scăderi omenești.

Le savant dit: Comment? Le penseur dit *pourquoi*? zice V. Hugo într'una din poeziile sale, admitând că poetul poate fi un gânditor, dar nu un savant.

Romanul zice Guyau povestește și analizează *acțiuni* în legătură cu *caracterul* ce le-a produs și cu *mediul* social sau natural în care, ele se manifestă. Romanul psihologic nu este complet, decât dacă ajunge, într'o oarecare măsură, la generalizări *sociale* și *omenești*.

Aurel Berescu nu este o voință fermă care va învinge sau se va frânge, ci un timid, un suprasensibil care trăește pentru o idee, Vasile Oprișan. Dar nu e motivat suficient această contopire sufletească între erou și obiectul către care tinde. De aceea e un caracter izolat, unic, fără a oglindi umanitatea într'un caz particular.

D-na Oprișan este o neconsolată. Este stăpânită de o singură durere: pierderea soțului.

Se luptă ca Andromaca între sentimentul de înaltă demnitate soție și mamă, respectul soțului și amorul ce începe să-l simtă pentru Berescu.

Redusă la gesturi schițate, fără declanșare de pasiuni, ea își face impresia unei călugărițe, care se osândește și se pedepsește amarnic pentru puternice motive etice burgheze, dar sărace în sugestii artistice.

Mai reali, mai oameni sunt personajele secundare din romanul d-lui Sorbul: Mirescu, Madame Popescu, Ispas, Despi, Ralu, etc.

Romanul are descrieri de un realism robust, pe care le găsești mai ales la romanele cu cheie.

Acțiunea se petrece în zilele noastre, pe străzi cunoscute, prin localuri știute, decât nu se plimbă, nu aleargă oameni, ci fantome. Pasiunea umană, care rostogolește viețile omenești, care dă naștere la conflicte interne sau externe de mare rezonanță, lipsește în romanul d-lui Sorbu.

Nu tăgăduesc analiza psihologică, minuțioasă, veridică a timidului, a omului fără voință fermă.

Este atât adevăr suflesc în psihologia omului inadapdat în viață, că-ți sugerează ideea unei *autobiografii* sufletești, dar premiza dela care pornește este discutabilă.

D-l Sorbu este un povestitor abil, variat, abundent, duce acțiunea cu dibăcie, motivează gesturile mărunte dar e greu să împământești o idee abstractă de o așa de mare proporție: hipnotismul morților.

Romanul d-sale e cel mai frumos răspuns însă romanului lui Lawrence, care reprezintă forța cosmică a omului, pe când aici este abnegația, dezinteresarea, eticul reprezentate într'un singur om: Aurel Berescu.

C. GEROTA

„PATMOS”, ȘI ALTE ȘASE POEME, de ILARIE VORONCA

Priveam pe una din paginile interioare ale copertei cărții din urmă a lui Ilarie Voronca, înșirarea volumelor pe care, din 1923 și până azi, le-a făcut să apară. Sunt zece culegeri de versuri și una de proză, unsprezece volume, din care doar unul a fost publicat de grija unei edituri; celelalte toate sunt doar rodul tenacității poetului însuși în a-și sacrifica economiile pentru a pune în literă tipărită expresia sufletului său. Și socotesc că lista acestor volume, cu înfățișarea ei de a spune « je maintiendrai », reprezintă o autentică și puternică mărturisire de credință poetică, impresionantă în sinceritatea ei minunată.

Al douăsprezecelea volum al lui Ilarie Voronca, acest « Patmos », este, cred, o etapă în viața de poet a acestui om care reprezintă, el singur, o atitudine aparte în lirica noastră de azi.

Am avut ocazie să mă ocup de poezia lui Voronca și în alte dați. Ca și alții am lăudat puterea sa exuberantă de a crea imagini, de a vedea lumea sub un neconținut joc de raportări, de corespondențe neașteptate, uluitoare.

Dar am deplâns lipsa unei axe în jurul căreia să graviteze dansul de stil al acestei cascade de imagini. Un volum de Voronca era o simplă înșirare a propriilor sale unelte. Lirismul redus la înfățișarea pură și simplă a mijloacelor sale de expresie, a elementelor tehnice sale. Și, insistent, am cerut lui Voronca să-și disciplineze viziunea, să pună această lume de a doua a imaginilor în funcție de o lume dintâi, a unor teme pe care imaginile să aibă rostul de a le sugera, de a le încercui treptat conținutul.

Ei bine, « Patmos », realizează astăzi acest deziderat necesar pentru destinul poetului nostru. Eflorescența acaparantă de imagini apare strânsă în frâu. Mijlocul de expresie nu mai e scop în sine, firul unei atitudini în fața vieții, a unei viziuni a lumii începe să se precizeze, învăluit doar în haina imaginatică și nu redus propriu zis la ea.

În curând poetul Voronca se va putea defini complet. Vom putea, de acum suntem siguri, și ne bucură, — să-i analizăm nu numai talentul de a crea imagini, ca până acum, dar și sentimentul lumii, concepția de viață, temele dominante ale preocupărilor, miezul operei, așa cum se degajă din coaja strălucitoare a poemelor sale.

Pentru a ilustra acest nou aspect poetic al lui Ilarie Voronca, aș putea cita multe pasagi semnificative. Mă mulțumesc să citez acest poem, în care totul e pus în slujba evocării delicate, a unei stări sufletești perfect precizate, și care, dacă nu e dintre cele mai realizate, reprezintă însă foarte bine modalitatea noui disciplinări a poetului, felul cum jocul imaginilor se temperează, și poate chiar schițează o atitudine, în fondul ei :

*Intr'o dimineață întâia oară pe străzile unui oraș
 Tu, căldător abia sosit pe străzile unui oraș
 Ai lăsat marea în port ca pe-o valiză plină cu unelte și haine de călătorie
 O! cum mai strălucesc vitrinele, obrajii, anotimpurile*

*Treci atât de invizibil atât de transparent printre localnici
 Fără să-ți pese de graba lor, de bucuria sau de tristețea lor,
 Intr'o dimineață căldător abia sosit pe străzile unui oraș,
 O! Cât de proaspăt sună vocile. O! Dulceață a unei lumi fragede.*

*Sunt cristale și flăcări. In chioșcuri
 Muzici albe și ape minerale între priviri plute,
 Părul femeilor se apropie sau se depărtează ca o altă zare,
 Atât de liber, hohot de râs, spumă printre acești localnici.*

*Tu, străin, nu te închini în temple, nu găfâi în ateliere,
 Nu calci furiș pe dinaintea Domnului Contra-maistru, Domnului Director.
 Nu aștepti ceasul să sune o întoarcere grăbită, tristă,
 Tu singur în acest oraș plutind ca o mireasmă sălbatecă adusă de vânturi.*

*Sunt și ganguri răcoroase și squaruri cu nisipuri solare.
 Și tramvaie cu clinchetul limpede și băcănii cu fructe exotice
 O! Fanfare, mulțimi fastuoase. O! heralzi și mărfuri strălucitoare,
 Intr'o dimineață, întâia oară pe străzile unui oraș.*

(Orașul fără nume)

Alături cu «Destin», admirabil realizatul volum al d-rului Voiculescu, și de «Bulgări și stele», de N. Crevedia, despre care vom scrie în viitor, «Patmos» e singura mărturie poetică de preț din ultimul timp.

ION I. CANTACUZINO

Nota. — Semnalăm apariția romanelor: «Velerim și Veler Doamne» de Victor-Ion Popa și «Don Juan Cocosatul» de Ion Călugăru. Ne vom ocupa de ele în numărul viitor.

i. i. c.

IDEI, FAPTE, OAMENI

ACTUALITATEA JUNIMISMULUI

Martie 1867...

Câțiva ani după întâia Unire...

Un șir de evenimente istorice au schimbat brusc înfățișări, moravuri, structuri psihologice și cadre sociale, au rupt șirul trecutului și au aruncat deasupra vechilor așezări și a vechii mentalități conștiința unei schimbări, ideea unei înnoiri.

Aprigă de a se încadra în formele nou dobândite, societatea se leapădă de propriul ei chip, privește nesățios în afară, primește orice drept bun, adoptă desordonat și necontrolat, se vrea pe sine turnată în tipare noi. Oricare. Oricum.

Fără a încerca o înțelegere justă a fenomenelor din jur, fără a căuta o cunoaștere precisă a realităților, încercăm să ne încorporăm forțat destinelor universale.

Dintr'o totală lipsă de spirit critic, forma depășește fondul încă nedobândit.

În același timp conștiința bruscă a propriei noastre personalități istorice, noua importanță a Statului, biciuiesc amorul propriu și provoacă îngâmfare. Modelele pe care le vrem imitate ni se par curând întrecute. Vertiginoasa evoluție politică ne pare a fi fost urmată de o egal de rapidă evoluție culturală. Învoltur publicul are credința că trebuie să fim egali culturali ai culturilor vechi, inexperiența de selectare a masei consideră geniale orice banalități cuprinse în colosala supraproducție literară.

Dintr'o totală lipsă de spirit critic, confuzie a valorilor.

Marile principii ale junimismului apar ca o trezire a conștiinței. Ele se înfățișează astfel drept cadrele cerute pentru îndreptarea haoticelor vremuri:

Proclamarea primatului lucidității; întronarea spiritului critic; necesitatea cunoașterii precise a realităților, lupta împotriva formei fără fond, ierarhizarea valorilor, formează axele esențiale și necesare ale epocii...

Ianuarie 1934...

După 67 ani aspectele culturii românești sunt aceleași.

Înainte noastră, a celor de azi, aceleași înfățișări desordonate ca și în ochii înaintașilor noștri, pe care niciunul din noi nu i-a cunoscut.

Câțiva ani după războiul mondial și Unirea cea mare...

Într'o uriașe convulsie lumea s'a prefăcut din adâncime. Valorile pe care vechile structuri se rezemau, s'au prăbușit pe rând, în ritmul precipitat în care se preschimbau destinele omenirii.

În locul lor o nouă spiritualitate încearcă să-și afle coloana vertebrală. Viața își caută un nou sens.

Dar nelămurirea plutește în jur. Curente de idei, valuri de soluții, se succed vertiginos, dispar tot astfel.

Pentru noi, astăzi, se pune deopotrivă problema regăsirii unui suport spiritual, — în clipa când idealul național, satisfăcut, își seca temporar resursele de activare, — problema unei structuri echilibrate de dat statului și societății, în urma prefacerilor istorice, — problema găsirii unui sens și unui rost culturii noastre.

În fața acestor probleme, printr'un neașteptat paradox, ne aflăm tot atât de nepregătiți astăzi cum am fost și în atâtea alte momente istorice. Ritmul împrejurărilor istorice depășește din nou capacitatea noastră de restabilire a unui echilibru interior.

Și astfel, lipsiți brusc de suport, căutăm în afară reazămul care lipsește culturii noastre. Și azi ca și altă dată, adoptăm la întâmplare tot ceea ce aiurea pare o soluție, fără a cerceta dacă împrejurările permit. Orice, oricum.

Din lipsă de spirit critic forma depășește din nou fondul.

Și fiindcă din nou simțul personalității noastre istorice ca Stat a fost biciuit, fiindcă astăzi planul universal e mai lesne amestecat punctului de vedere particular, visăm mai mult decât oricând o integrare, pe plan de egalitate, în cultura universală, și fără să căutăm a cerceta exacta înfățișare a fenomenelor, fără să folosim o judecată calmă și esențială, ne grăbim să glorificăm tot ceea ce pare apt să satisfacă aceste veleități, supraevaluând mai totdeauna valoarea realizărilor noastre. De nu ar fi altfel și încă supraevaluarea aceasta ar exista în felul în care ne simțim totdeauna mulțumiți cu realizări imperfecte, fără să încercăm să le depășim.

Dintr'o totală lipsă de spirit critic ne aflăm din nou în fața unei epoci de confuzie a valorilor.

Dincolo de temporalitatea existenței ei istorice, « Junimea » ne dă și pentru vremea de azi soluțiile marilor principii care acum 70 de ani au îngăduit o clarificare a unor condițiuni analoage.

În fața vremilor de haos se cere din nou să proclamăm primatul lucidității. Să renunțăm la entuziasmul steril, la lauda necugetată, la aprobarea integrală dată oricărei realizări imperfecte. Să întronăm din nou domnia spiritului critic, care să nu socotească nimic drept bun înainte de prealabilă și atentă cercetare. Să punem deci la baza culturii noastre necesitatea cunoașterii precise a realităților ce ne înconjoară, a fenomenelor sociale, a împrejurărilor politice, a proceselor culturale, a creațiunilor artistice. Astfel vom putea din nou duce atât de necesara luptă împotriva formei fără fond, împotriva înfățișărilor adoptate fără să fie cerute de necesitățile organice ale culturii noastre. Fără a refuza altoiul generos al înțelegerii contrariilor, care să ne ducă la rodul cel mai bun, îl cerem crestat în trunchiul autenticelor realități autohtone, crescut armonic din seva propriei noastre spiritualități. Și în lumina acestui spirit critic să procedăm de grabă la o ierarhizare a valorilor de nu chiar însăși la reîntronarea ideii de valoare.

Peste decenii, cei de ieri și cei de azi se regăsesc astfel, firese și necesar, pe aceleași mari drumuri ale Junimismului...

i. i. c.

I. G. DUCA

Frângerile soartei curmă adesea atât de neașteptat șirul firesc al vieții omezești încât, iată, acum când ne putem închina și noi, aci, înaintea celui ce a fost I. G. Duca, însăși amintirea năprasnicului său sfârșit nu mai e proaspătă.

Mersul neîncetat, grăbit, spre mai departe, și-a reluat ritmul fără sfârșit, viața s'a angrenat din nou, fără sguđuiri aparente, în alte forme, iar cuvântul nostru de pios omagiu sună, fără să vrea, cu mare întârziere.

Dar, desprinși de cumplita impresie a clipei dintâi, putem privi figura celui pe care destinul l'a făcut să intre în Istorie învăluit în giulgiul sacrificiului de sânge, în lumina ei cea adevărată.

Și gândul mi se poartă către omul de cultură care a fost Ion Duca... S'au spus multe despre el, ca orator, ca scriitor, ca înfăptuitor de cultură. Mă gândesc însă la pătimașul iubitor al ei care a fost omul acesta, de o atât de autentică fineță intelectuală, a căruia ultimă imagine pe care mi-o amintesc este aceea a unui ins modest îmbrăcat, venit pe jos într-o librărie mică dar cu cărți prețioase, și alegând, liniștit, senin, după ochelarii de om studios, o carte pentru lectura serii aceleia...

Vă mai amintiți articolul cu care se inaugura « Flacăra » lui Banu, acum peste douăzeci de ani, câțiva ani înainte de Războiul Unirii noastre? Se chema « Un vis » și era iscălit I. G. Duca. Și cuprinsul său, care cred că a apărut ciudat, înactual, incredibil, pe vremea aceea, se luminează abia azi de adevăratul lui sens, luminează abia azi fizionomia sufletească reală a omului.

În mijlocul vâltoarei care deja începuse, de chemări naționaliste, de înfrigurări patriotice și iredentiste, printre discursurile care cereau să ne mișcăm pentru a realiza unitatea națională, atunci când toată lumea își puna doar problema dacă trebuie sau nu, — și cum se va putea — să realizăm unitatea, I. G. Duca, privind peste vremi din înălțimea curată a unui alt ideal, se întreba: « Să ne gândim ce se va întâmpla în ziua când Unirea va fi făcută implinit. Ea trebuie să se realizeze, se va realiza. Dar apoi? » Și analizând lucid destinul țării acesteia, așa cum istoria, așezarea și sufletul său i-l impun, conchidea: « Nu vom putea deveni, după ce idealul național se va realiza, nici o forță colonială, nici un stat imperialist, nici un mare stat industrial. Menirea noastră ne dă ca ideal nou, pentru vremea aceea, cultura. Viitorul nostru ideal național este acela de a fi un stat cultural ».

Minunată înălțime a punctului de vedere, admirabil, just, reconfortant ideal. Vremile n'au îngăduit — și oamenii, poate — ca el să devie încă fapt. Dar I. G. Duca, cel care cel dintâi, profetic, îl proclamase, ajunsese acolo de unde să-l poată promova și în fapt. Dragostea sa fanatică pentru cultură nu aștepta decât să se valorifice. Și destinul a fost odată mai mult nedrept, și prin aceasta, sfâșind vâlul vieții celui dintâi dintre oamenii de stat români cari înălțaseră în ochii acestei țări, drept ideal, cuvântul lumină: cultură...

i. i. c.

HANS WAIHINGER

Ziarele aduc vestea morții lui Hans Waihinger, filosoful german bine cunoscut. Waihinger moare în vârstă de 81 de ani.

Unii credeau despre el că murise de mult, deoarece o bună parte din activitatea sa filosofică are loc în veacul al XIX-lea. Și într'adevăr, Waihinger, prin munca sa probă și prin temeinicia gândirii lui, intrase de mult în istorie. Dar ceea ce făcea figura sa mai îndepărtată, era faptul că, prin spirit, aparținea veacului al XIX-lea, pe care n'a reușit niciodată să-l depășească.

Neokantian din a doua generație (prima fiind cea a lui Lange), Waihinger scrie în tinerețe o lucrare intitulată « Hartmann, Dühring, Lange » (1876). Apoi pune bazele lucrării sale capitale « Philosophie des Als Ob » pe care abia după decenii întregi de muncă o va publica (1911). Acest sistem ficționalist, în care toate valorile filosofice sunt « ca și cum » -uri, a impresionat la apariția volumului, dar a fost curând depășit.

Cea mai valoroasă contribuție filozofică a lui Waihinger este masivul său « Kommentar » în 2 vol. asupra lui Kant, precum și întemeierea prețioasei reviste de filozofie « Kant studien ».

c. n.

15 ANI DELA UNIRE

La 1 Decembrie s'au serbat 15 ani dela Unirea provinciilor alipite. Prilejul este binevenit pentru a încerca un mic bilanț al timpului scurs dela emoționantele clipe din Decembrie 1918 până în zilele noastre. Când îți mai amintești frumoasele discursuri, lacrimile scurse de bucuria evenimentului ce depășea cele mai utopice visuri, turneele triumfale și cuvintele mari ce se rosteau în toate colțurile și în orice ocazie și le alături atmosferei de mutuală neîncredere cu care se privesc acum « frații », prin diversele provincii, acuzațiilor reciproce, — în cari titulatura de « ardelean », sau « regățean » a devenit aproape o insultă — într'un cuvânt întregii atmosfere din prezent, mulțumești Domnului că a lăsat bunul obicei al aniversărilor pentru ca măcar odată pe an să redevenim români. Din nefericire însă și această zi nu are decât 24 de ore, iar anul are de 365 de ori mai multe. Și dacă nu ar fi decât atât...

Ziarul « Viitorul » anunță cu deosebită satisfacție că înfine după cincisprezece ani delă unire Sibiul are un primar român. În același oraș nu se găsea acum câteva luni un loc de cinste pentru o statuie a lui Șaguna! La Sibiu, oraș situat în plin centru românesc! Și aceasta se petrece nu numai la Sibiu, dar și la Brașov și la Cluj, la Cernăuți și în toate orașele din Ardeal și Bucovina. Iată, la Cernăuți acum câteva luni strada Mareșal Pressan a fost botezată — dacă se poate spune — Mayer Ebner. Și credeți că numai în Ardeal? În Basarabia ziarele locale apar în limba rusă în frunte cu organele oficiale al partidelor politice românești. Chișinăul nu are încă după cincisprezece ani de stăpânire românească un singur ziar scris în limba noastră a tutulora... În toate noile provincii ziarele apar în limbi străine, exceptând evident ziarele în care românii se insultă unii pe alții.

Duceți-vă în noile provincii și încercați să vă înțelegeți cu băștinașii în limba noastră curentă! În cazul — fericit — în care va binevoi să vorbească limba noastră nu veți înțelege, absolut nimic. Vă veți putea închipui că vă găsiți în fața unui esperantist, poate, dar în niciun caz în fața unui cetățean român ce vorbește limba statului său.

Să nu-i acuzăm pe ei, ar fi și inutil și fals. Noi și numai noi, suntem adevărații vinovați. Cu ce sunt ei de vină dacă noi nu putem găsi în bugetul nostru cele câteva milioane necesare pentru editarea — de către stat nu de guvern — a unor ziare locale românești în noile provincii, ziare care indiferent de politică și pe deasupra ei să reprezinte punctul nostru de vedere permanent național — iar nu temporar politic, — care să încerce românizarea și națio-

nalizarea, nu a minorităților, căci experiența noastră de sub jugul ungar ne-a fost suficientă — ci a conaționalilor noștri, ziar care să-i învețe încetul cu încetul să vorbească românește, — iar nu păsăreasca pe care o practică cu toții cei de dincolo de Carpați și Prut — să gândească și să simtă românește, să-i facă să simtă legătura lor cu țărani din fundul Gorjului sau al Muscelului, grație căreia suntem cu toții astfel împreună?

Cu ce sunt ei de vină dacă politicienii noștri înainte de a fi români, sunt liberali, național-țărăniști, partizani politici, într'un cuvânt ei în loc să se unească atunci când interesul lor național și de stat o cere, se sabotează unii pe alții și se luptă unii cu alții pentru câștigul celor de altă nație și de alt sânge...

Cu ce sunt ei de vină, Doamne, dacă în loc să se facă politică națională se face politică pur și simplu...

Strada Mareșal Pressan botezată Mayer Ebner, iată adevăratul bilanț al celor cincisprezece ani dela Unire...

a. c. t.

SĂRBĂTORIREA D-LUI PROF. P. P. NEGULESCU

Societatea de filosofie a sărbătorit, Duminică 21 Ianuarie, pe d-l prof. P. P. Negulescu, cu ocazia împlinirii vârstei de 60 de ani, în Amfiteatrul Fundațiunii Universitare Carol I. Un public pe cât de numeros și ales, pe atât de entusiast, compus din colegi, foști și actuali elevi și admiratori a ovaționat pe ilustrul profesor într'o atmosferă de prietenească simpatie. Au rostit cuvinte de laudă reprezentanții Ministerului Instrucțiunii, al Universității, al colegilor dela Universitățile din București și Cernăuți, ai foștilor și actualilor elevi, și revistei «Convorbiri Literare». Toți au subliniat, cu o sinceră bucurie, meritele netăgăduite ale unei munci rodnice și dezinteresate, desfășurată în preocupările filosofice și în viața politică; în această din urmă mai ales în calitate de ministru al Instrucțiunii Publice și președinte al Adunării Deputaților. Sărbătorirea de Duminică a fost pentru d-l Negulescu scadența celor 60 ani de viață, din care aproape 40 de ani de viață publică. Căci, după afirmațiile d-lui prof. Al. Tzigara-Samurcaș, în omagiul adus din partea «Convorbirilor Literare», d-l Negulescu a început să scrie în preajma vârstei de 20 de ani. Era atunci o luptă între două curente. Unul, susținând arta clasică, reprezentat prin cumpătatul Titu Maiorescu; celălalt, propovăduind arta cu tendințe, născută din preocupările politice ale lui Dobrogeanu-Gherea. În lupta aceasta d-l Negulescu, prin articolele sale pe cât de fragede pe atât de documentate, publicate în bătrâna noastră revistă, a hotărât victoria de partea lui Titu Maiorescu, ajutând la triumful artei clasice în detrimentul celeilalte, atât de păgubitoare.

Din cei 40 de ani de viață politică, d-l Negulescu are treizeci și șapte de ani în profesorat, în specialitatea filosofică. Rezultatul muncii din acest îndelungat, nu știu dacă tot atât de tihnit, timp, a fost în deobște recunoscut cu această impunătoare ocazie. Dar mi se pare că d-l Negulescu tocmai pentru că are această excepțională pregătire, care fără îndoială este rezultatul unei munci considerabile, are încă o misiune capitală de îndeplinit. Intr'adevăr, în răspunsul atât de elocvent dat oratorilor, sărbătoritul a mărturisit că n'a putut să creeze o doctrină personală în filosofie, dându-și seama de tinerețea acestui

studiu. Argumentele aduse de d-l Negulescu în susținerea tezei de mai sus au fost convingătoare, dar aș îndrăzni totuși să nu fiu de aceeași părere. Credința mea este că fiecare generație are datoria să clădească atât cât o minte omenască luminată poate prinde din imensitatea fenomenelor naturii. Nimeni nu va putea vreodată să prindă cu mintea lui un sistem *garantat* imutabil, afară numai de o ființă supra-omenască. Dacă fiecare generație își dă contribuția sa la construirea unui sistem, ale cărui dimensiuni sunt și rămân veșnic necunoscute, se ajunge la realizarea progresului, singurul care interesează din punct de vedere practic.

D-l Prof. P. P. Negulescu, care prin pregătirea sa temeinică în filosofie, a reușit să-și lămurească toate sistemele filosofice de până acum, și în special să înlăture erorile care le șubrelesc, are nu numai autoritatea, dar și datoria față de generațiile viitoare să-și spue cuvântul, fără preocupări de durata valabilității sistemului ce va construi.

Sper că la încheierea bilanțului provizoriu, cu ocazia împlinirii vârstei de 80 de ani, cu părul înălbit de vremi, voi putea mulțumi d-lui prof. Negulescu pentru contribuțiunea prețioasă ce va da și de aci înainte la progresul filosofiei românești.

d. c.

LIPSA SIMȚULUI ISTORIC

Deși două luni au trecut de când s'au închis expozițiile Brâncovenești care, la Archive și la Academie, au comemorat pe Domnul prea creștin, totuși nu e niciodată prea târziu să subliniezi importanța învățămintelor de tras din aceste manifestări.

Dacă expoziția dela Academia Română se arăta săracă, neașteptat și dureros de săracă într'un domeniu în care în mod excepțional s'ar părea că urmele trecutului nostru istoric nu s'au pierdut încă cu totul, vânturate de neîngrijirea oamenilor și vitregia vremurilor, expoziția dela Muzeul Arhivelor Statului desvăluia, dimpotrivă, cel puțin o vagă indicație din toată splendoarea magnifică a epocii Brâncovenești.

Dar aceste două și atât de deosebite înfățișări, una săracă, alta neașteptată în splendoarea ei, chiar bănuită, se reduc în definitiv la aceeași tristă constatare.

Într-o parte trecutul istoric e ignorat. În cealaltă parte el se arată ascuns, necunoscut. În amândouă deci răzbate dureros incapacitatea de valorificare a ceea ce ne-au lăsat vremurile care au fost de strălucire și mărire.

Pentru cel care, la Arhivele Statului, putea compara o diplomă a Împăratului Austriei atot puternice, — manuscris sărăcăcios, lipsit de artă și de inspirație în decorațiuni, banal în înfățișarea literei, — cu o diplomă din vremea lui Șerban Cantacuzino sau Constantin Brâncoveanu, — manuscris bogat în inspirațiunea decorațiunei, original și somptuos în varietatea dispoziției caligrafiei — apărea deodată, luminos, adevărata amploare, rangul real la care se așeza, în atmosfera vremii de atunci, țara aceasta al cărei trecut nu-l cunoaștem.

Căci pe când urmele trecutului altor țări, pios păstrate în muzee, exaltă în permanență, prin integrarea adesea forțată în traectoria unui destin de grandoare, sentimentul demnității istorice a nației, moștenirile noastre, adesea mult mai

de preț decât acelea, — și mai de preț mai ales fiindcă sunt mai puține, — zac uitate, necunoscute, nevalorificate. Toate aceste mărturii cari ar trebui să fie pentru noi fermentul permanent al întreținerii sentimentului demnității istorice naționale, nu parvin să actualizeze niciodată, printre deficiențele prezentului, splendoarea plină de învățământ a trecutului.

Inceputul unei opere de reeducare a simțului istoric trebuie făcut neîntârziat. Cel puțin prin desgroparea și punerea în valoare, în muzee care prin organizarea lor să fie în adevăr muzee, a rămășițelor vremurilor de glorie voevodală.

Și această operă de renaștere a simțului istoric, ce ne lipsește atât, va fi și unul din primii pași adevărați de reeducare a simțului demnității naționale, inconsistent, inexistent, atât timp cât în mintea și sufletul fiecăruia nu se va înscrie, cu tărie de tradiție, ideea integrării permanente a momentului actual în destinul mândru al nației acesteia.

i. i. c.

«PREMIUL CELOR ȘAPTE»

O admirabilă inițiativă a d-lui Custi pentru încurajarea, deopotrivă morală și materială, a tinerilor poeți și esseiști români, era cât pe aci să nu-și poată realiza scopul îndoit cultural, înecată în eternele intrigi, bârfeli și lucrături naționale.

De bună seamă când e vorba de un premiu — cu atât mai mult când e vorba de șapte — nu poți mulțumi pe toată lumea. Dar esențialul în chestia aceasta este să mulțumești cultura românească, să acoperi cel puțin în parte nevoile ei de ajutorare și încurajare a operilor de valoare.

La 16 Ianuarie, după trei luni jumătate dela publicarea concursului și o lună jumătate dela închiderea lui, cei șapte membrii ai comisiei trebuiau să dea o hotărîre în ce privește cele șapte volume premiate.

Poate că durata discuțiilor să pară unora lungă, dar să nu se uite că era vorba de trierea unui material extrem de bogat: aproape o sută de volume de poezii, peste douăzeci de volume de studii și eseuri.

Despre hotărîrea aceasta până acum nu s'a dat încă niciun comunicat oficial, deși toată lumea ar vrea să știe. Totuși cineva a anunțat la Radio, ziua trecută (în cadrul unei conferințe) numele celor premiați. Ar fi poeziile d-lor Vl. Cavarnali, Eugen Jebeleanu, Horia Stamatu, Dragoș Vrânceanu și eseurile d-lor E. Cioran, C. Noica, Eugen Ionescu... Așa să fie?

Nu ne mai rămâne decât să așteptăm publicarea volumelor premiate pentru a putea verifica dacă, realmente, premiul și-a ajuns scopul, dacă o operă de valoare a ajuns astfel sub teasc și în librărie, dacă cei cari au bârfit au avut dreptate...

Iar celor ce n'au avut parte, le rămâne consolarea că, la anul, Fundațiile Culturale Regale, părinți adoptivi ai inițiativei, vor da din nou șapte premii identice.

a. c. t.

UITE ROMANE, NU-S ROMANE!

Ne plîngeam de brusca invazie de romane în scrisul românesc. Și totuși, iată, «Adevărul» a publicat un concurs dotat cu un premiu important pentru un roman social, însă «Adevărul» a trebuit să amâne data prezentării manu-

scriselor, foarte probabil pentru a aştepta ca un nou răgaz să stimuleze apariţia unui manuscris de valoare. Iar pentru un premiu identic, oferit de « Vremea », am auzit că doar vreo trei, patru volume s'au prezentat, timide şi slăbuţe, ceea ce a determinat şi din partea respectivei edituri o tăcere îndoită în ce priveşte închiderea concursului şi decernarea premiului.

În faţa acestei situaţii întrebarea firească ce se pune este: au secătuit atât de repede resursele noastre de romancieri? Totul n'a fost decât un foc de paie şi ne-am grăbit când am crezut că românul a încetat de a mai fi poet pentru a deveni romancier?

Noi mărturisim că ne-ar părea rău. Nu pentru că n'ar mai apărea romane atât de multe ci pentru că asta întârziează cu încă mulţi paşi drumul nostru cultural dela o cultură lirică (încă a totputernică: vezi cele 93 volume de poezii prezentate la « premiul celor şapte ») către o cultură de atitudine intelectuală. Şi întârziează acest drum tocmai fiindcă el trece prin etapa de decantare obiectivă a romanului, stadiu premergător, în mersul cultural, atitudinii purificate în ideile a studiului şi a eseului.

i. i. c.

« CONFRUNTĂRI »

Incepând din ultimele zile ale lunii acesteia revista noastră ia iniţiativa organizării unui ciclu de conferinţe, intitulat « Confruntări ».

O personalitate a generaţiei mature şi un reprezentant al generaţiei tinere vor înfăţişa fiecare imaginea ce-şi face despre câte o figură din şirul marilor « Convorbiri ».

O epocă ce a aşezat gândul şi sufletul său la temelia nouilor forme ale acestei ţări, va retrăi, sub chipul evocat al marilor săi oameni.

Unul din cei ce i-au cunoscut pe Odobescu, Titu Maiorescu, Carp, Eminescu, Caragiale, Lambrior, Creangă, Missir sau Slavici, vor evoca imaginea omului viu, aşa cum le-a rămas întipărită în amintire.

Unul din cei ce nu i-au cunoscut, pentru care omul de atunci nu mai este astăzi viu decât prin opera rămasă pe urma lui, va înălţa în faţa imaginii celui ce a fost, aspectul sub care el mai trăieşte încă, pentru vremea de astăzi, în marile trăsături ale înfăptuirilor sale.

Omul în faţa statuei. Legenda în faţa istoriei.

Cele două imagini confruntate vor măsura concret urma trecerii vremii, amploarea reală a marilor figuri de altă dată.

Şi « Convorbirile » cred că prin aceasta îşi îndeplinesc deopotrivă misiunea de permanentizare a bunurilor definitive ale culturii noastre, şi rostul tradiţional de integrare a acestor bunuri în ritmul vremurilor noi.

i. i. c.

PENTRU O BIBLIOTECĂ A BUCUREŞTIULUI

Încă nu s'a terminat discuţia provocată de scrisoarea d-lui Rosetti cu privire la greutăţile ce se fac cetitorilor bibliotecii Academiei şi se şi anunţă de către conducerea Municipiului hotărîrea de a se înfiinţa o bibliotecă publică a oraşului. Nu ştim întru cât ştirea este adevărată şi nu putem încă şti întru cât punerea în practică va soluţiona realmente această problemă; căci este o ade-

vărată problemă aceea a bibliotecii publice din Capitala Țării românești. Este trist că după peste 70 ani dela înființarea Statului român modern, în timp ce Severinul are o bibliotecă de peste 30.000 de volume, în timp ce mai toate orașele din provincie se mândresc cu biblioteci care constituiesc cel puțin un bun început, dacă nu încă o realizare, Bucureștiul nu are o bibliotecă publică. În afară de bibliotecile deschise numai specialiștilor sau anumitor categorii de cetitori (ca cea a Fundației Universitare Carol I și a diverselor Facultăți și Institute, deschise numai profesorilor și studenților, sau aceea a Casei Școalelor, specială pentru elevii de liceu), cercetătorii nu aveau până acum la dispoziția lor decât biblioteca Academiei, dar și aci cu condiția să obțină un permis special. Acum, sub pretextul păstrării cărților și pericolul distrugerii lor, se interzice cercetarea, fie a cataloagelor, fie a periodicilor mai vechi de 10 ani, fie a altor categorii de cărți.

Dar să nu se creadă că în Capitala Țării nu avem o bibliotecă publică, din lipsă de mijloace. Statul a cheltuit în acest scop sume foarte frumoase, care însă au fost rău întrebuințate. Așa, Senatul are o minunată bibliotecă pentru care s'au cheltuit acum câțiva ani milioane, spre a fi cercetată de doi senatori într'un an întreg (faptul este riguros autentic). Ateneul Român are o bibliotecă, pe care o ține sub cheie, de frica moliilor probabil, Liga Culturală are o bibliotecă, a cărei singură menire pare să fie mobilarea pereților goi. Iar Municipiul anunță înființarea unei biblioteci publice a orașului, compusă din bibliotecile deja existente în diversele servicii tehnice ale Primăriei.

Dar ce-ar putea reprezenta pentru populația stabilă și mai ales flotantă a Municipiului București, o bibliotecă publică, chiar dacă ar uni la un loc bibliotecile mici ale diferitelor servicii! Numai prin contopirea bibliotecii Senatului, a Casei Școalelor, a Fundației Principele Carol, prin trierea actualelor biblioteci ale Ministerelor și Instituțiilor publice, prin cedarea de către Ateneu, Liga Culturală și alte Asociațiuni a bibliotecilor lor particulare, și prin punerea la dispoziție de către Primărie a localului și a fondurilor necesare, se poate face în câteva luni o bibliotecă de câteva zeci de mii de volume, care să constituie un bun început a unei biblioteci demne de primul oraș al Țării și să satisfacă cel puțin în parte necesitățile de cultură ale populației sale.

Și pentru aceasta nu trebuie multă cheltuială, ci numai puțină bunăvoință și poate ceva mai multă pricepere.

a. c. t.

COLECȚIA DE ESSEURI A «CULTURII NAȚIONALE»

La începutul acestui sezon editura «Cultura Națională» și-a anunțat intenția, în care transpărea simțul inspirat și inteligența dirigitorului ei, d-l Al. Rosetti, — de a publica în cursul anului o colecție de eseuri.

Au trecut câteva luni și încă n'am văzut apărând nici unul. Se pare că d-l Tudor Vianu lucrează la un eseu asupra lui Ion Barbu. De asemeni se zice că d-l Cioculescu ar lucra la un «Arghezi». Iar d-l Camil Petrescu, deși s'a anunțat apariția cărții, nu lucrează la eseu «Românii e deștepti».

Așa dar singurele eseuri de care se pomenește în zisa colecție rămân încă a fi scrise. Și totuși noi știam a fi cetit în ultimii ani nenumărate pagini de eseuri remarcabile, în diferite reviste românești. Oare acelea n'ar putea alimenta

substanța câte unui volum care să figureze în colecția « Culturii »? Căci e semnificativ că nici un nume de autor mai tânăr nu figurează între cele pomenite. Și totuși am fi fost curioși de un volum al lui Mircea Eliade, sau Petru Manoliu, de pildă, pentru a nu cita decât atât...

Și, întristați, ne întrebăm dacă faptele acestea nu însemnează încă odată verificarea dureroasă că nicio carte de gândire personală nu există încă, act de noblețe și mărturie de valoare a tinerei generații de gânditori.

Avem doar o cultură de foileton...

i. i. c.

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE, 1 IANUARIE

Primul număr al Revistei Fundațiilor Regale, apărută la 1 Ianuarie, are în fruntea sa « Inchinarea » M. S. Regelui, care aduce un pios omagiu filial memoriei Marelui Rege Ferdinand I, iubitor de adevărată cultură și îndrăgostit de frumusețile naturale ale țării noastre, pe care le cunoștea tot atât de bine ca și tainele sufletului neamului, a cărui întregire a înfăptuit-o.

Din numeroasele și interesante articole și studii, care ar trebui toate menționate, nu putem să nu relevăm cele de literatură pură, ca minunatele Rugăciuni ale d-lui T. Arghezi — vești bune venite de dincolo de zări, apropiate de cea mai lăuntrică coardă a firei noastre —, ca puternica evocare de atmosferă și de contur sufletesc semnată de părintele Gala Galaction, ca viile și atrăgătoarele « Insemnări pe o criptă regească » ale generalului N. M. Condiescu. Studiile și articolele de critică literară extrem de variate și de bogate precum și articolele de cultură generală, ce prezintă fiecare un interes deosebit, alătură nume în deajuns de cunoscute publicului nostru pentru a nu mai necesita vreun comentariu. E suficient să cităm pe d-nii P. Zarifopol, G. Bogdan-Duică, I. C. Filitti, V. Vălcovici, Patrușiu, Cioculescu și alții.

s. f.-s.

REVISTA DE FILOSOFIE Nr. 3—4, IULIE—DECEMBRIE 1933

Inchinat d-lui profesor P. P. Negulescu, cu ocazia împlinirii a 60 de ani de viață, numărul pe Iulie-Decembrie 1933 al Revistei de Filosofie se bucură de contribuțiile celor mai valoroși filosofi și prieteni ai filosofiei, astfel că se impune atât prin calitatea materialului, cât și prin numărul mare al colaboratorilor.

Neputându-se face o expunere chiar cât de succintă a bogatului material cuprins în acest număr omagial, mă opresc asupra câtorva articole numai.

D-l AL. Posescu, se ocupă de P. P. Negulescu ca gânditor și istoric al filosofiei, într'un articol interesant prin concluziile la care ajunge autorul în caracterizarea operei filosofice a d-lui profesor Negulescu, dar mai ales printr'un rezumat destul de lămurit al principiilor sale filosofice, extrase din *Filosofia renașterii*, *Critica apriorismului și a empirismului*, *Problema epistemologică, ontologică și cosmologică*.

În istoria filosofiei d-l profesor Negulescu a lucrat neobosit dintr'o sete nepotolită de a cunoaște adevărata valoare a diferitelor curente filosofice. În felul acesta, a ajuns să expună temeinic ideile filosofice din diferite timpuri și să le explice obiectiv, realizând un program complet de istoria filosofiei. Căci

pentru d-l Negulescu istoria filosofiei nu e o simplă reproducere de idei ci un studiu metodic al cărui principal scop este nu numai explicarea curentelor de gândire dar și degajarea valorilor reprezentative a problemelor permanente. Despre această îndeletnicire filosofică a d-lui P. P. Negulescu, autorul se ocupă în capitolul VI, caracterizându-l astfel: « Nimeni nu va pune la îndoială interesul deosebit pe care îl prezintă ideile d-lui Negulescu expuse până acum; ceea ce însă — cel puțin după credința noastră — prezintă în activitatea d-sale cel mai mare interes, prin originalitatea concepției și mai ales prin deosebitul talent al realizării, este punctul de vedere pe care d-sa îl reprezintă în istoria filosofiei ».

D-l Mircea Florian, într'un articol foarte interesant și substanțial, se ocupă de complexe raporturi dintre istorie și filosofie, care par a se mișca pe două planuri, deosebite până la antagonism radical. Istoria se ocupă de oameni, de faptele și ideile lor, pe care caută să le surprindă în legătura lor cu timpul, deci scopul ei este să particularizeze și să temporalizeze. Din contră, filosofia tinde spre Adevăruri valabile pentru orice loc și timp, mai ales pentru viitor. Dar în desvăluirea acestor Adevăruri, care pot fi numite absolute, filosofia nu poate trece peste experiența trecutului și tradițiile de gândire.

Istoria filosofiei s'a născut din entuziasmul Renașterii pentru vechea cultură. Renașterea reabilitase toate doctrinele antice, ridicând astfel grava problemă a pluralității sau anarhiei în filosofie. Pentru a evada din acest impas, în ajutorul filosofiei a venit istoria, care la început se mulțumea numai cu o expunere a *sectelor filosofice*, pentru ca mai târziu să-și facă un ideal din căutarea unui adevăr de nesdruncinat. După o expunere competentă a importanței pe care istoria filosofiei o are la diferiți filosofi din sec. XVIII și XIX, d-l Mircea Florian face o serie de aprecieri personale și conchide că « istoria filosofiei nu este, cum s'a socotit nu demult, un semn de slăbire a interesului pentru filosofie, ci mai degrabă ea întreține prin probleme și critică spiritul și zelul filosofic ».

D-l N. Petrescu scrie documentat asupra *Sociologiei ca disciplină filosofică*, arătând importanța pe care o are această știință pentru filosofie, precum și pentru alte discipline sociale. Dacă până acum sociologiei nu i s'a dat importanța meritată, cauza este tinerețea acestei discipline, ea știință de sine stătătoare.

Mai colaborează d-nii E. Otetelișanu, Al. Otetelișanu, Paul Zarifopol, I. Rădulescu-Pogoneanu, care contribuie cu amintiri din viața universitară de pe la 1890, Eug. Speranția, N. Bagdasar, Mihail Rădulescu, C. Narly, Alexandru Naum, Bezdechi și alții.

d. c.

REVUE DE PARIS, 15 DECEMBRIE 1933

Numărul de față al revistei conține un articol extrem de interesant semnat de Wladimir d'Ormesson, în care atacă în miezul lor unele probleme capitale și de o actualitate arzătoare în jurul temei « Les Conversations franco-allemandes ». Dacă concluziile la care ajunge adâncul cunoscător al politicii internaționale interesează mai mult din punct de vedere francez și numai ca efecte generale în special pe noi românii, sunt însă câteva constatări judicioase de

care trebuie să ținem seamă, atunci când am căuta să justificăm atitudinea noastră față de Occident.

Apropierea Germaniei de Franța a atras în mod mecanic încercarea de împăcare cu Polonia; aci d-l d'Ormesson explică cu claritate psihologia specială a Poloniei a cărei sentimente de ușoară nemulțumire față de Franța ar izvorî din impresiunea că marea și puternica aliată nu ar îmbrățișa fără discuție toate tezele tinerii republici, situație ce este asimilată — *mutatis mutandis* — cu aceea a Franței față de Anglia, care nu se pronunța « într'un fel destul de evident de partea ei ».

Această teamă a Angliei ca o afirmare prea vădită a solidarității franco-britanice să nu fie interpretată de către Germania ca o amenințare în contra ei, este cauza aparentelor neînțelegeri dintre aliați. Politica de solidaritate extremă între Franța și Polonia ar risca pe de altă parte să mărească în loc să îndulcească intransigența poloneză față de ea. « D'où l'insistance (peut-être absurde par le temps qui court) que nous mettons à situer le plan de la conciliation européenne au-dessus du plan des alliances pures et simples ».

Mai departe, vorbind de apropierea germano-polonă, după încordarea aproape războinică dintre aceste două țări, d-l d'Ormesson afirmă că drumul lung pe calea rațiunii « a fost parcurs nu de Polonia, dar de Germania ». Cu toate că asupra rezultatelor practice ale unor conversații directe franco-germane sau germano-poloneze el se arată foarte sceptic, trebuie să relevăm faptul că perspectiva unor înțelegeri sincere și raționale este privită cu simpatie de Franța, care nu urmărește decât asigurarea păcii.

Pe planul artistic și în domeniul trecutului, în acelaș număr al revistei, d-l Pierre Francastel se ocupă de influențele franceze în Saxonia sub domnia lui August cel Tare, cu prilejul expoziției din Dresda, comemorativă a bicentenarului morții marelui elector și apoi rege al Poloniei. Cadrul însăși în care a avut loc expoziția este o mărturie a înrăuririi artistice a Franței la curtea lui August cel Tare, unde pictori ca Silvestre sau Hutin, sculptori ca G. Couston și arhitecți ca Raymond Le Plat, consilierul artistic al principelui, au adus la Dresda gustul francez în ceea ce secolul al XVIII-lea a avut mai autentic. Aceasta însă nu împiedică arta germană să-și păstreze, cu toată influența operelor franceze, specificul său național. Ceea ce epoca lui August cel Tare a imprumutat necondiționat dela Franța, a fost ambițiunea de a crea ceva mare și mai ales cunoașterea elementelor din care se compune cadrul splendid al unei societăți noi.

Dacă știam de mult că dela Frederic al II-lea nu au rămas decât prea puține scrisori în limba germană, aflăm că contesa Aurora de Königsmark (care dacă nu mă înșel era mama celebrului Mareșal Mauriciu de Saxa, despre care Pierre Gaxotte ne spune că Louis XV-lea avea o considerare specială și nu i se adresa decât numindu-l « Comte de Saxe ») scria regelui său prieten în limba franceză. Și tot în franțuzește August cel Tare își redactase testamentul politic sub titlul: « Règle pour la posterité ».

Acest tablou al apropierii artistice și culturale din trecut ale celor două mari națiuni creatoare vine să adauge farmecul său « roccoco » impresiunilor produse de reflecțiunile serioase ale cronicarului politic, animat de o dorință sinceră de înțelegere și conciliere.

S. I.-S.

MERCURE DE FRANCE, 15 DECEMBRIE 1933

D-l André Fauconnet analizează pentru întâia oară în chip documentat elementele esențiale ale psihoanalizei pe care le găsește în opera lui Schopenhauer: unele numai în embrion iar altele clar formulate.

Freud însuși a recunoscut că, după ce concepute doctrina refulării, găsisese, după indicațiile lui O. Rank, principiile ei fundamentale în explicarea nebuniei de către Schopenhauer, mai ales atunci când filosoful german descrie procesul prin care reacționăm pentru a refuza să admitem o realitate penibilă. Cu exemple edificatoare din « Lumea ca Voință și Reprezentare » și mai ales cu pasagii din « Suplimentele » operei, ni se dovedește analogia, pe planul psihologic, dintre unele convingeri ale lui Schopenhauer cu punctele doctrinei lui Freud și anume: dorința bolnavului de a scăpa de o obsesie, de o teamă; ruperea lanțului amintirilor; lacune ocupate de ficțiuni, de erori sau de minciuni mai mult sau mai puțin consimțite; refularea brutală, în timpul veghiei, atenuată sau complicată în timpul somnului, a reminiscențelor care ar risca să supui eului real eul fictiv și altele.

Dar nu numai în principii, ci chiar în terminologia și mai ales în terapeutică freudiană, autorul descoperă în filosofia lui Schopenhauer unele precedente, înrudiri sau presimțiri incontestabile. Spre pildă: « procesul de sublimare » a lui Freud în « transpunerea pe planul reprezentării a mișcărilor voinții » sau « sublimarea rău făcută » asimilată « visurilor nesocotite » analizate de Schopenhauer.

Cu toate că în finalități, Schopenhauer și Freud sunt atât de diferiți, ei par să fie adesea de acord și în privința igienii mintale, d-l Fauconnet ajungând la concluzia că în ambele sisteme echilibrul sufletesc ar fi condiționat în ultimă analiză de principiul că « a învăța să te cunoști înseamnă înainte de toate a învăța să-ți amintești ».

s. t.-s.

LA NOUVELLE REVUE FRANÇAISE, IANUARIE 1934

Pe lângă un fragment din lucrarea lui Paul Valéry despre Degas, care va apare în curând, precum și alte articole interesante, la Nouvelle revue française publică o capricioasă și spirituală incursiune a lui Julien Benda în labirintul problemelor care îi răsar în minte. Din bogata recoltă de maxime sau de reflecțiuni mai puțin concentrate, însă turnate într-o formă când sentințioasă când săltărească, în care accentul mai mult decât ideea vrea să pară paradoxal, este aproape cu neputință de a încerca să culegem exemple semnificative, deoarece farmecul lor consistă mai ales în gradația și în metoda în care se desfășoară în timp. « Dealtminteri nimeni n'a zis vreodată că justiția ar fi un agent de progres. Și nici rațiunea. Ele se dau ca puncte de sosire, niciodată ca puncte de plecare. Ele nu sunt lucruri care caută ci lucruri care au găsit ».

« Dar nu. Popoarele n'au de loc nevoie de șefi pentru a crede în principii. Popoarele sunt în chip natural metafiziciene. Ele forțează pe șefii lor să agite principii în care ei, șefii, nu cred. Dela suveranitatea popoarelor, lumea se bate pentru principii ».

« O clasă există atâta timp cât este considerată. Nobilimea continuă să existe pentru că burghezii n'au încetat să aibe ochii fixați pe ea și să dorească să se insereze în ea ».

s. t. s.

CONVORBIRI LITERARE

DIRECTOR AL. TZIGARA-SAMURCAȘ

IANUARIE 1934

	Pagina
<i>Mircea Eliade:</i> Șantier	3
<i>Cicerone Theodorescu:</i> Ciclu din «Călătorii»	8
<i>Petru Manoliu:</i> Fabula unei nopți	14
<i>Emil Cioran:</i> Pe culmile disperării	20
<i>Al. Tzigara-Samurcaș:</i> Rostul muzeului nostru național	25

ANUL 1933

<i>Ion I. Cantacuzino:</i> 1933: Tristeți și bucurii literare	34
<i>Richard Hillard:</i> Anul internațional 1933	38
<i>Mircea M. Vulcănescu:</i> Intre Londra și Washington	44

CRONICI, COMENTARII

<i>Al. Tzigara-Samurcaș:</i> Humanistul Dr. I. Cantacuzino și arta	61
<i>Mircea Florian:</i> În căutarea unui prim adevăr	66
<i>C. Noica:</i> Emile Meyerson	72
<i>Anton Holban:</i> Idei preconcepute	75
<i>Henri H. Stahl:</i> Lucrările de folklor ale «Societății Compozitorilor Români»	78

CĂRȚI

<i>C. Gerota:</i> «O iubești?» de M. Sorbul	83
<i>Ion I. Cantacuzino:</i> «Patmos», și alte șase poeme, de Ilarie Voronca	86

IDEI, FAPTE, OAMENI

Actualitatea junimismului. — I. G. Duca. — H. Waihinger. — 15 ani dela Unire. — Sărbătorirea Profesorului P. P. Negulescu. — Lipsa simțului istoric. — «Premiul celor șapte». — Uite romane, nu's romane! — «Confruntări» — Pentru o bibliotecă a Bucureștiului. — Revista revistelor.

M. O., IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI V
1934

5
10

5 161642

ANTICIPAȚIA DE ÎNCASARE

(150)

PREȚUL 20 LEI

5
1P (2579)